Çocuklar İçin Felsefe

6.YIL

ÖZGÜRLÜK; DÜŞÜNMEKTİR!

ISSN 1309-3304

düşünbil

► 30

BİLİM VE DÜŞÜN DERGİSİ | HAZİRAN-AĞUSTOS / 2012 | 7.5 TL

MARKSİZM PSİKANALİZ

MARKSİZME AYKIRI BİR BAKIŞ

MARKSİZM VE PSİKANALİZ - HANGİ MARKSİZM, HANGİ PSİKANALİZ?
HÜMANİST PSİKANALİZİN MARX'IN TEORİSİNE UYGULANMASI
CİNSEL AHLAK - ALTHUSSER, LACAN, ANTİ-LACAN VE MARKSİZM
PSİKANALİZ, ETİK VE SÜPEREGO

SÖYLEŞİ HÜSEN PORTAKAL

İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER İÇİNDEKİLER

17
CİNSEL AHLAK
Hüsen Portakal

40
DİNOZORLARIN ÖYKÜSÜ
Prof.Dr. Rennan Pekünlü

32
ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE
Abdullah Şevki

46
EVRİM KARŞITI SEMPOZYUMU KINIYORUZ
Prof.Dr. Kayhan Kantarlı

İÇİNDEKİLER 01

MARKSİZM VE PSİKANALİZ
Olcay Yılmaz 04

HANGİ MARKSİZM, HANGİ PSİKANALİZ?
Dr. Ulaş Başar Gezgin 10

HÜMANİST PSİKANALİZİN MARX'IN TEORİSİNE ...
Erich Fromm 13

CİNSEL AHLAK
Hüsen Portakal 17

MARKSİZM VE PSİKANALİZ
Michele Bertrand / Çev. Çiçek Canpolat 21

ALTHUSSER, LACAN, ANTİ-LACAN VE MARKSİZM
Prof.Dr. Taner Timur 23

PSİKANALİZ, ETİK VE SÜPEREGO
Özgür Öğütcen 28

32 ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE
Abdullah Şevki

40 DİNOZORLARIN ÖYKÜSÜ
Prof.Dr. Rennan Pekünlü

46 EVRİM KARŞITI SEMPOZYUMU KINIYORUZ
Prof.Dr. Kayhan Kantarlı

50 UYANDIRMA DERSLERİ-7
Muhammet Akyıldız

54 SÖYLEŞİ: HÜSEN PORTAKAL
Olcay Yılmaz

59 BİLİM DÜNYASINDAN HABERLER

61 KİTAP KURDU

EDİTÖR

OLCAY YILMAZ

Dergimiz 30. sayısıyla birlikte beşinci yılını bitirip altıncı yılına girmiş bulunmaktadır. Türkiye koşullarında bir derginin bunca yıl yaşaması elbette zor. Biz bu zorluğu okuyucularımızla birlikte başardığımıza inanıyoruz.

Dergimizin bu sayısını Türkiye'de pek konuşulmayan özel bir konuya ayırdık: **Marksizm ve Psikanaliz.** Marksistlerin psikanalizden kaçtığı, psikanalizcilerin ise Marksisim'den uzak durduğu bir ortamda bu iki kuramı bir araya getirmenin hem **Marksizm** hem de **Psikanaliz** adına yararlı olacağı kanısındayız. Ben de bu sayıda, bu iki kuramın ortak olan ve olmayan yönlerini kısaca irdelemeye ve genel kaynaklar üzerine durmaya çalıştım.

Elbette ki bu iki kuramın üzerinde en çok duran kişi **Erich Fromm** olmuştur. Ona bu sayımızda yer vermemek haksızlık olurdu.

Konuya hakim yönü ile **Ulaş Başar Gezgin** kapak konumuza "Hangi Marksizm, Hangi Psikanaliz" sorularıyla ışık tutuyor.

Hüsen Portakal'ın Cinsel Ahlak adlı çalışması da Marksizim ve Psiskanlize büyük katkıları olan Wilhelm Reich'ın bakış açısıyla okuyucuya sunuluyor.

Michele Bertrand'ın Çiçek Canpolat tarafından Türkçe'ye çeviren kısa ve çarpıcı yazısı okuyucunun dikkatini Marksizm ve Psikanaliz konularına özel bir yer veren **Frankfurt Okulu'**na çekmektedir.

Süperego üzerine olan çalışması ile **Özgür Öğütcen** okuyucuyu psikanalizin ana kavramlarından etik ve süperego üzerine düşündürmeye yöneltmektedir.

Abdullah Şevki bu sayımızda çok önemli bir konuya değiniyor ve çocuk ve felsefe eğitimi üzerine duruyor.

İnsanı sorgulamaya iten, son derece etkileyici ve çarpıcı anlatımıyla sonsuzluğa kapı aralayan **Muhammet Akyıldız**'ın **"Uyandırma Dersleri"**, bu sayımızda yedinci bölümüne ulaşmıştır. Yöndeş Hocanın aydınlık bakış açısı, dünyamıza ışık tutmaya devam ediyor.

Bu sayımızdaki söyleşimizi dergimize de yazıları ile katkı sağlayan yazarımız **Hüsen Portakal** ile gerçekleştirdik. Söyleşiyi can kulağı ile dinleyeceğinizden eminiz.

Dolu dolu bu sayımızın anlatımını burada noktalayıp sizi dergimizle baş başa bırakıyor, eleştiri ve önerilerinizi bekliyoruz.

Son olarak eklemek gerekir ki dergimizin üç ayda bir çıkmasına karşın sabırla bekleyen okuyucularımıza teşekkür ediyoruz.

ÖZGÜRLÜK; DÜŞÜNMEKTİR!

düşünbil

BİLİM VE DÜŞÜN DERGİSİ

Yıl 6 / Sayı 30 / 2012 / **YAZ**

www.dusunbil.com

Sahibi & Sorumlu Yazı İşleri
Olcay Yılmaz

Genel Yayın Yönetmeni
Olcay Yılmaz

Yazı Kurulu: (Bu Sayıda)
Prof.Dr. Rennan Pekünlü
Prof.Dr. Kayhan Kantarlı
Prof.Dr. Taner Timur
Dr. Ulaş Başar Gezgin
Özgür Öğütcen
Hüsen Portakal
Muhammed Akyıldız
Olcay Yılmaz
Abdullah Şevki

Grafik / Tasarım:
Olcay Yılmaz

Üyelik Koşulları:

Yurt içi Yıllık Abonelik (4 Sayı) : 30 TL -
Yurt dışı Yıllık Abonelik (4 Sayı) 25 Euro / 30 $
Kurum ve Kuruluşlara Yıllık Abonelik (4 Sayı): 45 TL
PTT Posta Çeki No: 55 74 932
Türkiye İş Bankası : 3498-166572
İzmir- Stadyum Şb. Olcay Yılmaz

İletişim

Web: www.dusunbil.com
E-posta: dusunbil@hotmail.com
Tel: 0.537 256 50 28 -
Adres: PK:17 35161 - Buca / İzmir

Baskı: Printer Ofset Matbaacılık
Tel: 0232 489 88 03
865 Sk. No: 23/A Kemeraltı - İzmir

Basım Tarihi: 31 Temmuz 2012

Üniversite Temsilcileri

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Cemre Topçu
cemre.topcu@hotmail.com

İstanbul Üniversitesi
Can Uğur
cansever87ugur@hotmail.com

Kars - Kafkas Üniversitesi
Barış Yıldız
raini.darko@gmail.com

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi..
Özgür Erden
ozgur_ozgurkalem@hotmail.com

Mersin Üniversitesi
Engin Koyar
nymphis51@hotmail.com

Sinop Üniversitesi
Özkan Kalfa
berke__442@hotmail.com

Temsilci olmak için lütfen bizimle irtibata geçin.

İl Temsilcilerii

Ankara
Fırat Hamed
darkbluedevil33@hotmail.com

Temsilci olmak için lütfen bizimle irtibata geçin.

Bilim itaatsiz olana ihtiyaç duyar.

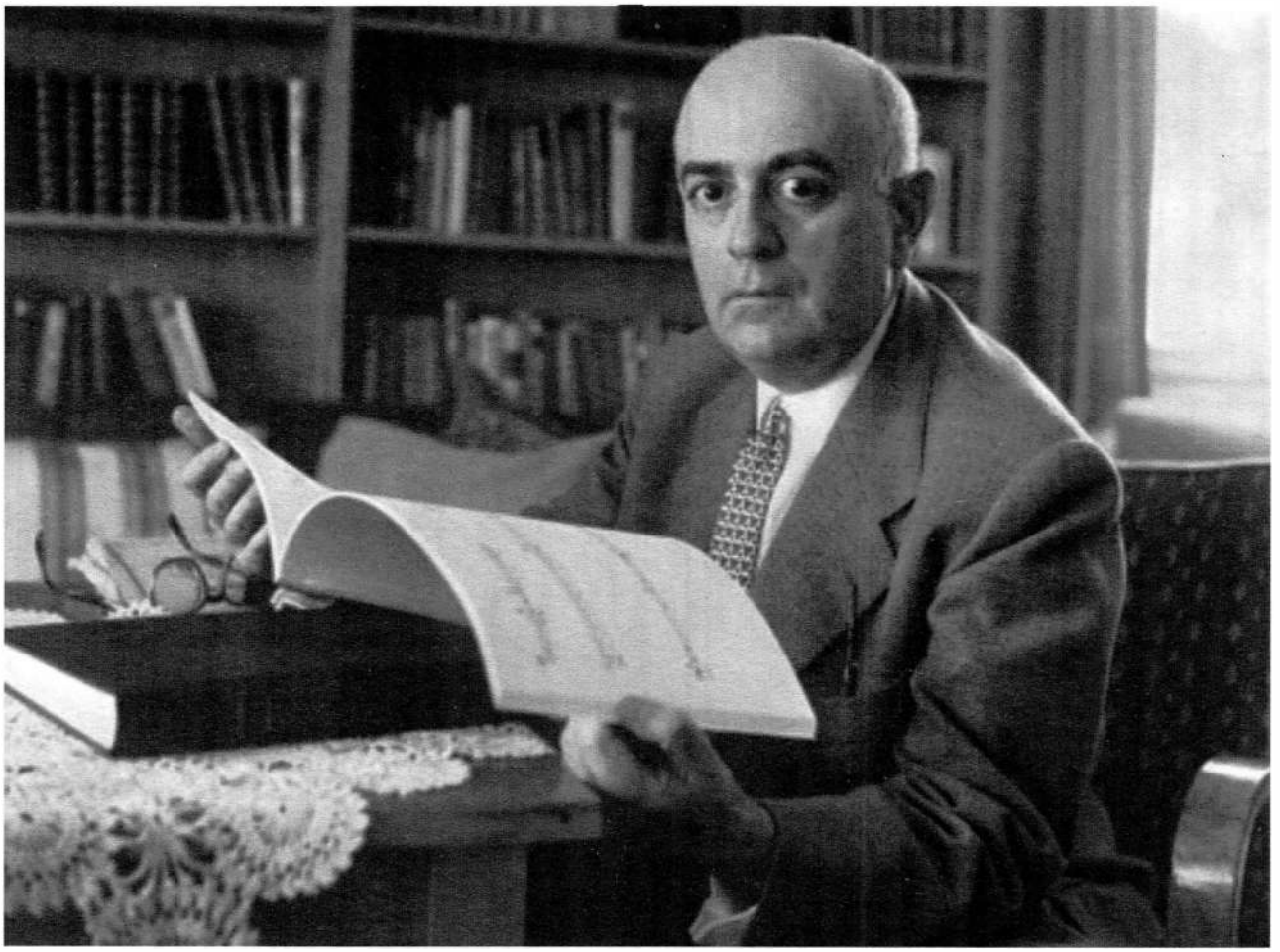

Theodor Adorno

(11 Eylül 1903 – 6 Ağustos 1969)

"Bütün istediğim azıcık kişisel mutluluk, o kadar. Baş başa kalabileceğimiz, öbürlerinden sakınamayacağımız, ilişkilerimizi daha özgür ve sevinç verici kılacak, dingin bir köşenin özlemini çekiyorum. Topluluk bunun basit bir insani gereklilik olduğunu anlayamaz mı acaba?"

Sovyetlerlerde genç bir kadının eşine olan mektubu.

Marksizm ve Psikanaliz

OLCAY YILMAZ

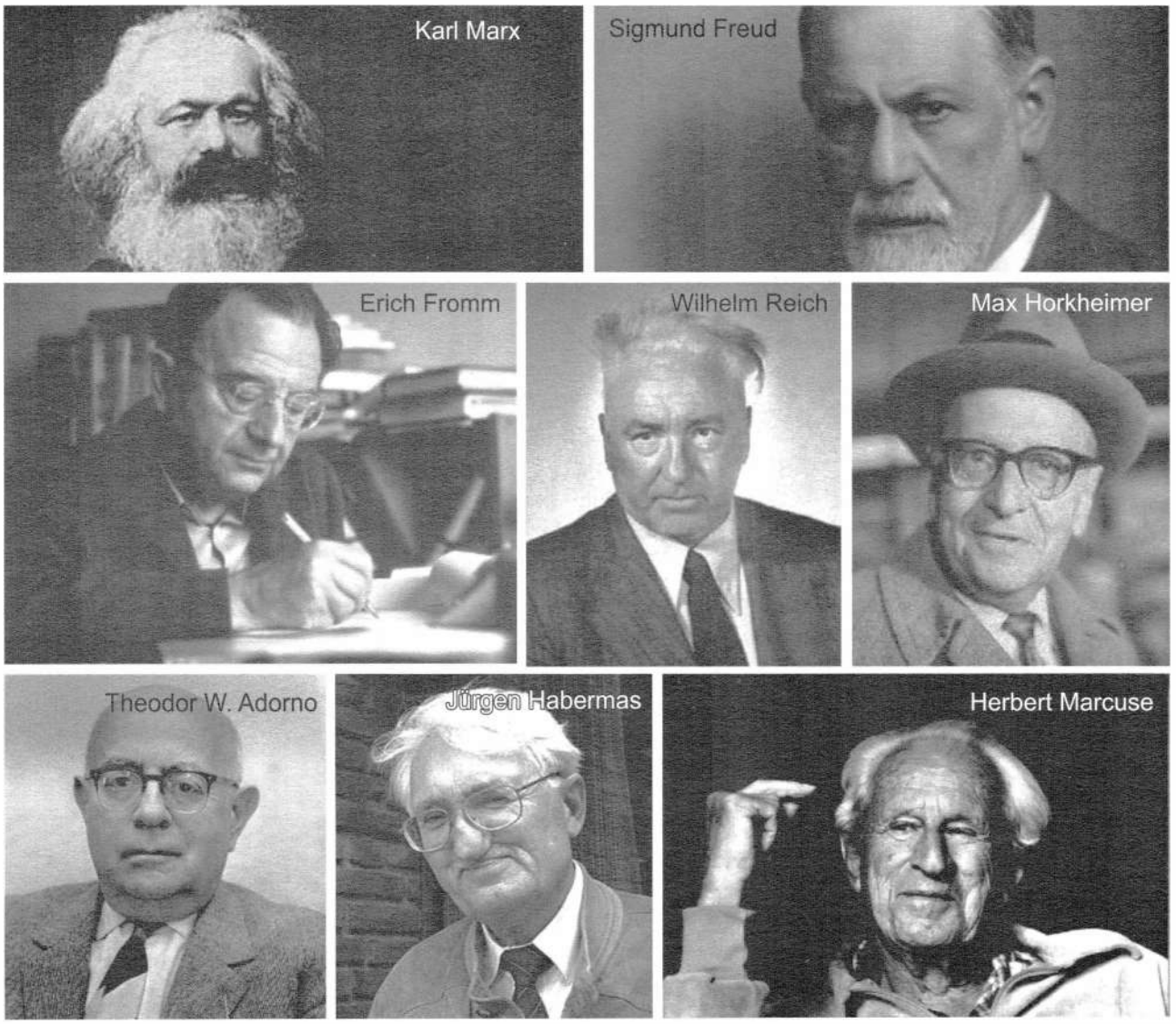

Psikanaliz ve **Marksizm** konusu **Frankfurt Okulu**'nun ana sorunlarındandır. "Marksist teoriye psikanalizi sokma girişimi cüret isteyen ve alışılmamış bir iştir" diyen **Martin Jay**'a hak vermemek elde değil. Frankfurt Okulu bu cüreti göstererek, alışılmamış bu işi başarması ile ünlüdür. **Neo-Marksizm** veya **Eleştirel Kuram** olarak bilinen **Frankfurt Okulu**nun **Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Jürgen Habermas, lfred Sohn-Rethel, Leo Löwenthal, Franz Neumann, Franz Oppenheimer, Friedrich Pollock, Erich Fromm, Alfred Schmidt, Oskar Negt, Karl A. Wittfogel, Susan Buck-Morss, Axel Honneth, Wilhelm Reich** gibi ünlü kuramcıları vardır. Sosyal değişimin dinamikleri üzerine derin araştırma ve inceleme yapan bu isimlerin yapıtları titizlikle okunmalı ve incelenmelidir. Frankfurt Okulu, birçok konunun yanında **Marksizm** ile **Psikanaliz** konularını irdelemiş ve bu iki kuramı sentezlemeye çalışmıştır. Frankfurt okulunda Freud'un kuramları Marksizm'e yeni bir giriş kapısı açmayı öngörmüştür. Freud'un birey odaklı analizleri Marksizm'in iyimserliğinde çatlaklar yaratmış, Frankfurt Okulu da bu çatlakları gidermek içi çabalamıştır.

Sigmund Freud, insan bilincini katmanlar halinde inceledi ve çok farklı olguları ortaya çıkardı. Ancak Freud'un çığır açan kuramları insanın öz benliğine büyük bir darbe vurdu ve bu durum insanlar tarafından tepkiyle karşılandı. Freud insan yaşamını iki temel dinamik üzerine oturttu; bunlardan biri: yaşama (cinsellik) içgüdüsü (eros) ötekisi ise ölüm (saldırganlık) içgüdüsü (thanatos)'dür. Birçok kişi **Frued**'un cinsel konular üzerine yazdığını düşünür. Oysa Freud bireyin toplumla olan ilişkisine değinmiş, bireyin içindeki toplumsal imgeleri ortaya koymaya çalışmış, **Totem ve Tabu**, **Bir Yanılsamanın Geleceği, Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları, Musa ve Tek Tanrıcılık** gibi yapıtları ile sosyal psikolojiye damgasını vurmuştur. Bu yapıtlar sosyal bilimcilerin de dikkatini çeker ve birey ile toplum arasında bir bağ kurulacağına dair ilk tespitler ortaya konur. **Wilhelm Reich**'ın 1929 yılında yayınladığı **Psikanaliz ve Diyalektik Materyalizm** adlı yapıtı buna örnek verilebilir. 1990 yılında **Logos** yayınlarından Türkçe'ye çevirilen bu kitap sosyalistlerin psikanalizi dışlamasının yol açacağı eksiklikler üzerinde duruyor. "Psikanalitik bulgular, sosyolojiye uygulanabilir" diyen Reich, Marksist sosyoloji ile psikanalizin, birbirini bütünleyebileceğini öne sürüyor. **Wilhelm Reich** bu yapıtında Marksistlerin psikanalize neden karşı çıktığına dair tespitlerine yer vermiştir. Bunlardan biri "Marksistler psikanalizin çöken burjuvazinin soysuzlaşması görüngüsü olduğunu iddia eder" ve ikinci olarak da "Marksistler psikanalizin idealist bir bilim olduğunu ekler". **Reuben Osborn**, **Psikanaliz ve Marksizm** adlı yapıtının önsözünde: "**Bu kitabı, Marksçıları psikanalizi yakından incelemeye, psikanalistleri de Marksçılığı yok saymamaya zorlamak amacıyla yazdım**." der ve ekler: "**Bu iki düşünürün (Marx ve Freud) ne söylediğini, ne yazdığını bilmeksizin çağdaş dünyamızı anlayabilmenin mümkün olabileceğini hiç sanmıyorum.**"

1965 yılında Heidelberg arka planda Jürgen Habermas ve diğerleri ile Max Horkheimer (solda) ve Theodor Adorno (sağda).

Nesnenin Algısı

Marx'ın "*baş aşağı duran Hegel'i ayakları üstüne koyduğu*" söylenir. **Marx**'ın **Hegel**'in **idealizm**ini reddetmesi ve **materyalist diyalektiği** benimsemesi önemli bir unsurun gözden kaçmasına neden olmuştur. **Hegel**'in, **"nesneler insan bilincinin bir ürünüdür"** diyerek düştüğü yanılsama aslında doğal bir yanılsamanın ürünüdür. Yani Hegel hem haklıdır hem de haksız. Ancak bu haklılık **idealist anlayış**la değil **materyalist bir anlayış**la açıklanabilir. **Marx**, bu noktayı gözden kaçırmış olsa da **Freud** sonradan bu noktaya parmak basarak **Marksizm**'e katkı sunmuştur. **Hegel**'in "**nesneler zihnin bir ürünüdür**" yanılsaması kuşkusuz doğal gerçekliğe aykırıdır. **Ancak insan zihni de var olan nesneyi doğrudan bire bir algılama gücüne sahip değildir.** İnsanın zihni/bilinci nesneyi kendi yaşam sürecinde edindiği kültürel birikimler (dış güçler) çerçevesinde algılamaktadır. Aslında Marx bunun ipucunu vermiş "*bilinci belirleyenin yaşamın kendisi olduğunu*" söylemiştir. Ancak bu bilinç yaşamın gerçekleri ile doğru orantılı belirlenmemektedir. **Yani ortada bir yanılsamalı algı söz konusudur.** Kişinin algısı çeşitli güçler tarafından belirlendiğinden kişi gerçeği veya nesneyi bilincinde aslı gibi değil, algılamak istediği gibi algılamaktadır. **Yani dış gerçeklikle iç gerçeklik arasında bir farklılık olduğu ve toplumsal yaşamın nesnel gerçeklikle değil, yanılsamalı gerçeklikle sürdüğünü söylememiz gerekir.** Marksistlerin veya kendine Marksist diyenlerin bu noktayı göz ardı etmesi Marksizm'e büyük bir darbe vurmuştur. Bu noktada bazı eleştirmenler **psikanalizin kapitalizme hizmet ettiğini** söyler. Ancak bu doğru değildir. **Kapitalistler psikanalizin bilimselliğinden yararlanarak insanlardaki algının nasıl ortaya çıktığını sezip -belki de Marksistlerden daha akıllı davranarak- psikanalizi kendi yaraları için kullanmayı başarabilmişlerdir.** Oysa Marksistler bu gerçeği göz ardı etmiş ve kapitalizm karşısında nicelik anlamında yenilgiye uğramışlardır. Psikanaliz Marksistlere daha yakın dururken bu bilimsel gerçek kapitalistlerin hızlı davranması sonucunda onların lehine sonuçlanmıştır. Marksizm insanın iç gerçeğini görmezden gelerek kendisine büyük bir darbe vurmuştur. Marx'ın sezemediği ve sonradan da Marksistlerin veya kendine Marksist diyenlerin göz ardı ettiği iki önemli nokta var:

Birinci göz ardı edilen nokta, "**bilinci belirleyenin yalnızca yaşamın kendisi olmadığı**"dır. Çünkü insanın yaşamdan kaynaklanın bir **dış gerçekliği** olduğu gibi bir de evrimsel süreçte edinilmiş **iç gerçekliği** vardır. **İd**'den kaynaklanan ve bireyin yaşaması için gerekli olan bu iç

gerçeklik (id'den kaynaklanan içgüdüsel davranışlar olduğu gibi süpergodan kaynaklanan içgüdüler de vardır. Süperegodan kaynaklanan içgüdülere yazının ilerleyen bölümlerinde yer vereceğim) genetik davranışların kendisidir. Freud buna cinsellik (yaşam/eros) ve saldırganlık (ölüm/thanatos) içgüdüleri der. Bu içgüdüler birbiri ile iç içe geçmiş olmakla birlikte, aynı zamanda birbirleri ile savaş halindedirler. İşte bu içgüdüsel güç ile Marx'ın söz ettiği sosyal yaşamın insan bilincini oluşturduğu güç hem çatışma halinde hem de birlik içindedir. Marx'a göre insan beyaz bir sayfa, Freud'a göre ise bir bölümü evrimsel süreçte yazılmış beyaz bir sayfadır. Marx'ın burada kaçırdığı temel unsur evrimsel davranışlar yani Freud'un terimi ile **id kişilik yapısı**dır. Kapitalistler id kişilik yapısını iyi analiz ettiğinden dolayı kendi açıklarını çok iyi kapayabilmişlerdir. Oysa kendine Marksist diyenler bu kişilik yapısını görmezden gelerek Marksizm'e büyük bir darbe vurmuştur.

İkinci göz ardı edilen nokta, insanın dış gerçekliği bire bir algılayamaması olgusudur. **İnsanlar dış gerçekliği nesnel koşullara göre değil öznel koşullara göre algılar.** Örneğin güzellik algısı: Bir kadın güzel olabilir ancak o güzellik belirli insanlar için ilgi çekicidir. Bir erkek için bu güzellik bu erkeğin geçmişte yaşamış olduğu bazı olaylar ile türünün evrimsel süreçte edindiği evrimsel davranışların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikanalizde adı geçen romantik imge olgusu buna örnek gösterilebilir. [1] Burada sorabilirsiniz: Evrimsel içgüdüler nasıl sosyal bir düzenin güzelliğini veya çirkinliğini belirleyebilir? Onu da şöyle açıklamakta yarar var: Bir bireyde ölüm ve yaşam içgüdüleri savaş halindedir. Birincil savaş diyebileceğimiz bu savaşta yaşam içgüdüsü ölüm içgüdüsünden bir adım öndedir. Çünkü ölüm yani saldırganlık içgüdüsü belirli bir tehlike karşısında **savunma amaçlı** ortaya çıkmaktadır. Kişi bu tehlikelerden korunduğu sürece bu içgüdü kendini göstermez. Bu yüzden yaşam içgüdüsü davranışın büyük bir bölümünü kapsar. Bu savaşta galip çıkan yaşam içgüdüsü bu kez sosyal yaşmada edinilmiş bazı yeniliklerle savaş içerisine girer. Bu savaş ise ikincil bir savaştır. İkincil savaş id'in istekleri ile ego'nun isteklerinin bir çatışmasıdır. Çünkü **id** bireyin çıkarlarından yana iken **ego** toplumsal çıkarlardan yanadır. Bireyin istekleri ile toplumun isteklerinin bu çatışmasında farklı bir mekanizma ile sorun çözülmektedir. Bu mekanizmada **id**, **ego** tarafından bekletilir ve idin istekleri ego tarafından farklı biçimlerde karşılanır. Konu çok detaylı olduğundan dolayı fazla derine girmek istemiyorum. Ancak bu noktada birey yeni ile eskinin çatışmasını yaşayacak ve burada üçüncü bir olgu karşımıza çıkacaktır: **Süperego**.

Frankfurt Okulu Üyeleri

Süperegoya geçmeden önce yaşamını Freud ve Marx'ın kuramlarını birleştirmeye adayan **Erich Fromm**'un yapıtlarına bir göz atmakta fayda var. Fromm birçok yapıtında **Freud** ve **Marx**'ın kuramlarının ortak ve ortak olmayan yönlerini araştırmış ve ortaya ilginç analizler ve sonuçlar çıkarmıştır.

Erich Fromm'un yazılarının bir derlemesi olan **Psikanaliz'in Bunalımı** adlı yapıtında bu konulara kısaca değinir. Freud'un yanılsamalı gerçekliğini açıklarken şöyle der: "**Bütün bu gerçek olan şeyler bilinçli olsaydı, insanoğlu o zaman mantıklı bir varlık olurdu; zira akılcı düşüncesi, mantık yasalarını takip eder. Fakat iç yaşantısının kuşatıcı oranda büyük bir kısmı bilinçdışıdır, işte bu yüzden de mantığın, aklın ve iradenin denetimi altında olması söz konusu değildir. İnsan akıldışılığı, bilinçdışında sürmektedir, mantıksa bilinci yönetmektedir.**" Fromm'un burada söz ettiği bilinçdışı kavramı aslında aşağıda da göreceğimiz gibi **süperego**nun ta kendisidir. **Fromm**, **Marx**'ı temel alırken onun **Alman İdeolojisi** adlı yapıtında yer verdiği şu sözle işe başlar: "**İnsanların varlığını belirleyen bilinç değildir; aksine toplumsal varlık bilinci belirler.**" Marx'ın bu tezi psikolojik bağlamda eksik sayılabilir. **Fromm** "Marx hiçbir zaman psikoloji ile görüşlerini sistematikleştirmedi; bu görüşleri tüm eserine dağıttı." der. Ayrıca Marx'ın ekonomik görüşlerinin çarpıtıldığını ve Marx'ın psikoloji ile ilgisinin görmezden gelindiğini söyler. Şu noktada Marx da Freud da ortak bir kanıdaydı: **İnsanın davranışları özgür değildir, onu belirleyen dış güçler vardır. Marx'a göre bu güçler ekonomi, Freud'a göre ise çoğunlukla içgüdüseldir.** Ancak birbirinden faklı bu iki görüşü ayakları üzerine oturtmak gerekiyor. **Bunun için de Marx'ın ekonomi temelli görüşleri ile Freud'un aile ve bilinçdışı temelli görüşlerini bilimsel düzeyde kaynaştırmalı ve sentezlemeliyiz. Süperego** bu kaynaşma ve sentezin odağını oluşturacaktır. Erich Fromm'um Marksizm'in ve psikanalizi temel alan ana yapıtı **Yanılsama Zincircin Ötesinde [2]** bu konuları detaylı olarak inceler. Biz genel anlamda bu sentezi şöyle yapabiliriz:

Süperego denildiğinde birçok kişi bu kavramın içinin boş olduğunu düşünür. Oysa konunun ana kavramı süperegodur. **Süperego** beynin belirli bölümlerini (Marx'ın beyaz sayfa dediği) imge olarak dolduran geniş bir kavramdır. Beynimizin üst kabuk bölgesinin bir bölümü süperegoya ayrılmıştır ve insanı insan yapan da işte bu bölgedir.[3]

Süperego bir kayıt merkezidir. İnsanın taklit yeteneğinin yüksek olması süperegodan kaynaklanmaktadır. Çocuk, babasını veya annesini taklit eder ve onun gibi olmak ister. Aileden alınan tüm veriler süperegoya kayıt edilir. Bu kayıt sonradan bireyin kişiliğini oluşturacaktır.

Süperego **Oedipus** karmaşasının sonucunda

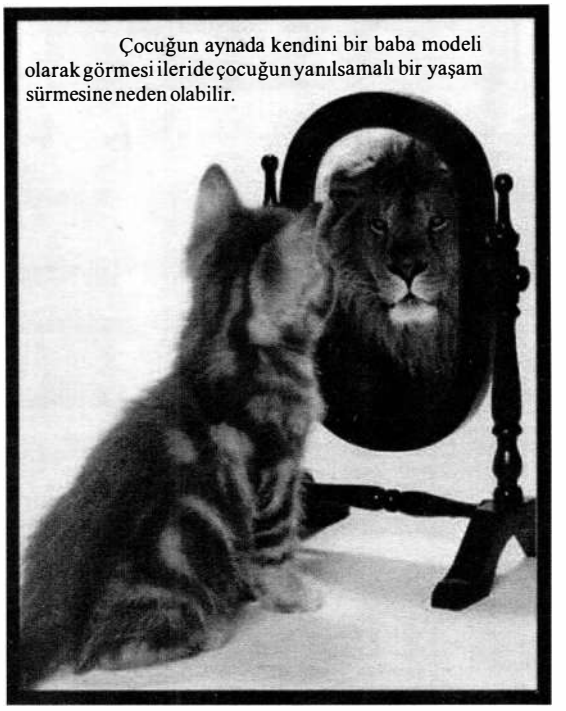

Çocuğun aynada kendini bir baba modeli olarak görmesi ileride çocuğun yanılsamalı bir yaşam sürmesine neden olabilir.

oluşur. Erkek çocuk anneye olan bağlılığından vazgeçip babayı içselleştirdiğinde süperego da oluşmaya başlar. Erkek egemen toplulukta erkin babada olması, erkek ve kız çocuğunun farklı süperegolar taşımasına neden olur. Erkek çocuk erki babadan alabildiği halde, kız çocuğu erki farklı mekanizmalarla eşinden çocuk sahibi olduğunda edinir. Bu mekanizma erkek egemen topluluklar için geçerlidir. Erkin cinsiyet gözetmemeksizin eşit paylaşıldığı toplumlarda bu mekanizma farklı işleyecektir.

Süperegoyu anlatmak için çok faklı yöntemler kullanılabilir. Bunlardan birini şöyle ifade edebiliriz: Süperego bir yapbozdur ve bu yapbozun parçaları (erkek egemen topluluktan dolayı) babadadır. Çocuk bu yapbozun parçalarını babadan alır ve birleştirmeye çalışır. **Her aldığı parçayı bilinç süzgecinden geçirir.** Kendisine faydalı olup olmayacağına bakar. **Yani burada bir eleme veya sansür mekanizması vardır.** Genellikle sevgi eğilimi babanın çocuğuna verdiği parçalar çocuk tarafından kolaylıkla alınıp yerli yerine yerleştirilir. Oysa şiddet eğilimli babadan alınan parçalar ya reddedilir ya da yapboz üzerinde dağınık bir biçimde bırakılır. Çocuk eğer sevgi dolu bir babadan sağlıklı parçalar almışsa yapbozu tamamlar ve bu yapboz onun yaşama olan bakışını oluşturur. Bu yapboz bir aynaya dönüşür ve çocuk bu yapbozda kendini görür. Kedinin aynada kendini aslan görmesinin nedeni, aslanın babayı temsil etmesindendir. Bu aslan kediyi yaşamda tutmak için yanılsamalı olarak yansıtılmaktadır. Çocuk babadan aldığı parçaları abartarak yapbozuna yerleştirmiştir. Çünkü id'in isteği bu yöndedir.

Evrimsel süreçte bu yapboz mekanizması artan bir eğilimle sürekli olarak yenilenmiştir. Çocuğun babadan aldığı parçaları kendi bilinç süzgecinden geçirmesi yeniliği tetiklemiş bir önceki kuşağa göre yeni kuşak kendini daha fazla evrimleştirmiştir. Bu evrimleşmede **süperegonun toplumsal işlevini karşılayan yapı ailedir** (evrimsel sürece göre klan, boy, cemaat vb.) **Biz insanlar beynimizde aile için bir alan yaratmışız.** Nasıl bugün evler, otomobiller, masalar 4 kişilikse beynimizde de aileyi barındıracak bir bölge oluşmuştur. Yani iyi aileler evrimsel süreçte avantaj kazanmış, avantaj kazanan bu ailelerin (veya klan) evrimleşerek bugüne gelmesi hızlanmıştır. Bugün insanların yalnızca ailesi için yaşamasının nedeni belki de budur. Karl Marx'ın öne sürdüğü, 'alt yapı üst yapıyı belirler' tezi Freudyen psikoloji ile birleştirildiğinde Marx'ın üst yapı kavramının Freud'un üstben (süperego) kavramı ile örtüştüğü görülebilir. Buna göre eğer süperego 4 yaşında oluşuyorsa Marx'ın üstyapı dediği olguların büyük bir bölümü çocuğun 4 yaşında aileden aldığı kayıt bilgi ile oluşuyor demektir. Bu nedenle Marx'ın öne sürdüğü üstyapının büyük bir bölümü çocuk yaşta tamamlanmış oluyor. Bu durumda "**aile çocuğu belirler**" demek daha doğru olmaktadır. O zaman da "aileyi ne belirler" sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun yanıtı da devlet dememiz gerekiyor ancak yanıt devlet değil evrimsel süreçtir. Son yıllarda yapılan çalışmalar insanın taklit yeteneğini ayna nöronların varlığı ile ortaya koyulmaktadırlar. Taklit yeteneğimizin ayna nöronlardan ileri geldiğini ileri süren araştırmacıların bu çalışmaları bize süperegoyu hatırlatmaktadır. Eğer bir başkasının yaptığı bir hareketi kendimiz yapıyormuşuz gibi algılıyorsak çocuğun süperegosunun gelişimi ile ciddi bağlantılar kurabiliriz.

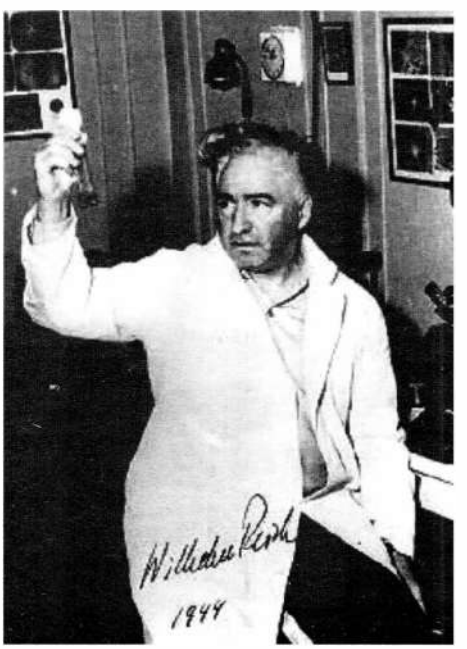

Marksizm ve Cinsel Devrim

Marksizm, aileye büyük önem vermiş, Engels'in çalışmaları Marksizm'e büyük katkı sağlamıştır. Ancak Sovyetlerin başlangıçta aileyi ortadan kaldırma çabaları ve sonra bu çabadan geri adım atmaları bir anlamda komünizmin sonunu getirmiştir. **Wilhelm Reich, Cinsel Devrim** adlı kitabının "**"Yeni Yaşam Biçimi" Uğrunda Sovyetler Birliği'nde Girişilen Kavga**" adlı bölümünde konuya ayrı bir yer verir. Sovyetlerin başlangıçta Freud'a verdiği önem sonraları yerini Freud'u dışlamaya bırakmış ve cinsellikle ilgili konularda Sovyetler, işin içinden çıkamaz hale gelmiştir. **Reich,** bazı Marksistlerin psikanalizi "**Burjuva Bilimi**" diyerek kesip attıklarını söyler. Sovyetlerin cinsellikle ilgili var olan bilgisizliği Freud'u bir kenara itmesiyle doruğuna ulaşmıştır. Sonuç olarak kültürün tek biçimli olmadığını her toplumsal düzenin çelişkiler içerdiğini ve eskisinin içinde yeni bir toplumsal dönemin oluşacağı görülmeyerek Marx'ın diyalektik düşüncesinden uzaklaşılmıştır.

Wilhelm Reich aileyi kısaca şöyle özetler: "**Ataerkil aile,**

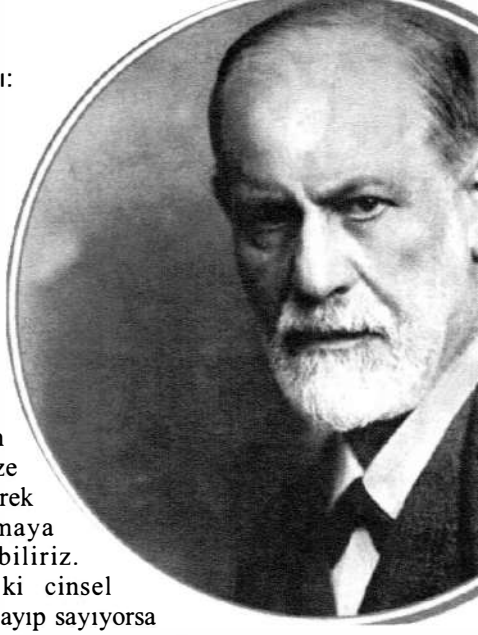

Psikanalizin Babası: Sigmund Freud

buyurgan, ilkelere dayalı bütün toplumsal düzenlerin yapısal ve kuramsal çoğaltım yeridir." Marx da **Alman İdeolojisi** adlı yapıtında "**toplumsal devrimin başlıca görevlerinden biri, ailenin ortadan kaldırılmasıdır**" der. Kapitalizmim kaç ayağı var derseniz ben tek ayağı olduğunu idda ederim: o da aile. **Aile, toplumsallaşmanın önündeki en büyük engeldir.** Aile ortadan kalkmadıkça -ki ortadan kaldırılmasıyla sorunlar çözülmüyor kuşkusuz- sorunları tam anlamıyla çözemeyiz. Bunun yanında ailenin evrimsel bir süreçte oluştuğunu ve kolay kolay da ortadan kaldırılamayacağını bilmemiz gerekir.

Bu noktada Freud ve Marx'ın kuramlarını yeniden ele alalım. Marx'ın "**İnsanların varlığını belirleyen bilinç değildir; aksine toplumsal varlık bilinci belirler.**" sözünden hareketle süperegonun oluşumuna bakalım. Evet, Marx bu noktada çok haklıydı. Ancak Freud'un kişilik kuramlarını işin içine katmazsak çok farklı sorunlar ortaya çıkabilir.

Süperegonun parçaları babadan alınırken çocuk bu parçaları kendi bilinç süzgecinden geçirir dedik. İşte bu noktada işe ekonomi girmektedir. **Çocuk kendini besleyen kaynaktan gelen parçaları içselleştirmektedir.** Yani ekonomik olarak çocuğun yaşaması babaya bağlıdır ve çocuk da yaşamak uğruna baba gibi düşünmek, onun gibi olmaya çalışmaktadır. **Yani çocuğun düşüncelerini belirleyen ailedeki ekonomik düzendir.** Aile ekonomisi çocuğun ne düşüneceğini belirlemektedir. **Ancak bazı çocuklar bu kuralın dışındadır.** Özelikle şiddet eğilimi veya kültürden yoksun babaların çocukları beslendikleri kaynak baba olduğu halde babayı içselleştirmemekte, yaşamını tehlikeye sokma pahasına **babanın düşüncelerine karşı çıkmaktadırlar**. Bu noktada Marx'ın teorisinin geçerliliği kalmamaktadır. Çocuk burada egoyu devreye sokarak ekonomik olandan vazgeçmektedir. Kısaca çocuk şöyle der: "Baba gibi düşüneceğime ölürüm daha iyi." İşte burada Marx'ın başka bir kavramı işin içine giriyor: Diyalektik Materyalizm. Birey yalnızca dışsal veya sosyo-ekonomik bir canlı değildir. Aynı zamanda insanın bir de **ruhsal ekonomisi** vardır. Marx'ın ruhsal ekonomiden haberinin olmaması Marksizm için büyük bir şanssızlık olmuştur. Marksistlerin de Marx'tan sonra bulunan bu kavramı anlayamamaları veya reddetmeleri Marksizm'i büyük sıkıntıya sokmuştur. Daha doğrusu kalıpçı Marksistler sosyal olayları böylelikle hafife almış, toplumsal olaylarda kolaylıkla insana müdahale edeceği fikrini benimsemişlerdir.

Kuşkusuz psikanaliz, insanlar için karamsarlık da taşıyabilmektedir. Ancak psikanalizin karamsarlığı taşıması gerçeğin üzerini kapatmamıza neden olmamalıdır. **Martin Jay, Diyalektik İmgelem**, adlı yapıtında bu konuyu etraflıca inceler. **Ahmet Oktay, Martin** Jay'ın kitabına atıf yaparak şöyle der: **Freud'un bastırılmış libido kuramının bir kötümserliğin içerdiği, dolayısı ile devrimci umutlara ters düştüğü, bu yüzden de Marksistlere gerici göründüğü söylenebilir**" der ve ekler **"...Freud'un kuramının içerdiği kötümserlik aynı oranda güçlü köktenci yorumlarını ve doğrularını görmezden gelmeye yol açmamalıdır.**" Adorno konunun can alıcı yerinden vurur: **"Olumsuz bir diyalektik körlük ve tutsaklığa karşı düşünceye bir direnme gücü sağlar"**. Bu noktada bazı Marksistlerin karamsarlık içeren bazı gerçekleri görmezden geldiğini, psikanalize "burjuva bilimi" diyerek işin içinden çıkamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Kapitalistler nasıl ki cinsel olguları bastırıyor ve ayıp sayıyorsa bazı Marksistler de cinsellikle ilgili konularda -zor bir yol olan- çözüm yerine kolaya kaçıp bu olguları bastırmayı yeğlemektedirler. Demek ki Marksizm'in açıklarından biri de cinsellikle ilgilidir ve bu sorun Freud'un kuramları olmadan çözülemeyecektir. Freud'u görmezden gelenler doğanın can alıcı gerçeği olan cinselliği de görmezden gelirler. Sonuç olarak hiçbir bastırma kuramı cinsellikle ilgili sorunları çözmeye yetmeyecektir, diye eklememiz gerekiyor.

Aile ile ilgili bazı konulara açıklık getirmek gerekiyor.[4] Sovyetler birliğinde gerçekleşen deneyimle birlikte şunu kavramalıyız: **Aile, kapitalizmin tek yaşam kaynağıdır ve aile oradan kalkmadıkça kapitalizm de ortadan kalkmayacaktır.** Peki, aile yerine neyi koymamız gerekir? **Wilhelm Reich, Cinsel Devrim** adlı kitabında şöyle der: "**Ailenin yerine ortaklaşmacı topluluk geçebilseydi, bu hastalıklı saplanmalar olmaz, dolayısıyla da cinsel yalnızlık duygusunun çekirdeği de yok edilirdi; böylece uygun eş bulabilme olanakları elle tutulur derecede artar, kıskançlık sorunu hemen hemen bütünüyle ortadan kalkardı.**" Sovyetlerde bir gurup genç ortaklaşmacı bir yaşam sürmek ister ve bir evde yaşamaya başlar. Bu yaşantıyı da günlük tutarak kayda geçirirler. **Klaus Mehnert** bu günlükleri bir kitabında yayınlar ve **Reich** da Cinsel Devrim adlı kitabında bu günlüklerin bir bölümüne yer verir. Bu bölümlerin birinde olaylar kısaca şöyle anlatılır: On genç bir araya gelir bir ev tutarlar; kızlar ayrı erkekler ayrı odalarda yatar. Ancak bir süre sonra işlerden dolayı ev ihmal edilir. Sonraları sömürmediklerine kanaat getirerek eve bir temizlikçi alırlar. Daha sonraları evden bir erkek dışarıdan kız arkadaşını eve getirmek ister. Sonradan çok farklı sorunlar çıkar bunların en başında da özgür cinsel ortamın olmayışı. Evde bir de evli çift vardır ve bu evli çift ayrı odalarda yatmaktadır. Evli olan genç kadın eşine bir mektup yazar ve şöyle der: "**Bütün istediğim azıcık kişisel mutluluk, o kadar. Baş başa kalabileceğimiz, öbürlerinden sakınamayacağımız, ilişkilerimizi daha özgür ve sevinç verici kılacak, dingin bir köşenin özlemini çekiyorum. Topluluk bunun basit bir insani gereklilik olduğunu anlayamaz mı acaba?**" Genç bir kadının bu haykırışı komünist bir ülkeye elbette ki yakışmıyor. Ancak cinsellikle ilgili bir politikası olmaylalar bu acı tablo ile her zaman karşılaşacaklardır. Bugün Türkiye'de de partilerin yayın organlarına baktığımızda hemen hemen hepsinin psikoloji özellikle de psikanalize

dair hiçbir yayınları yoktur. Aksine bu partilerin yayın organları psikanalizi dışlayan yayınlar yapmakta, cinsellikten olabildiklerince uzak durmaktadırlar. Bunun nedeni de cinselliğin doğal bir içgüdü olduğunun kabullenilmemesinden kaynaklanmaktadır. Üretmeden, düşünmeden, okumadan vaktini boş geçirmek için partileşenler bu partileşmeden aldıkları hazzı yitirmemek için psikanalizi dışlamış olabilirler. Yoksa insanın özünü en iyi anlatan psikanaliz bilimine bu denli saldırmaz, ona bu kadar sert tepki vermezdiler. Çünkü bu insanlar kapitalizmin tek dayanağı olan aile kurumuna sıkı sıkıya bağlı insanlardır. Psikanalizi reddetmek aileyi korumak için gerekli bir olgu gibi görülmektedir. Ailenin yerine ne konulacak sorusunun yanıtını bugüne değin yanıtlayamamış bunca insan için tek önereceğimiz yol yine psikanalizdir.

Psikanalize karşı çıkmanın da ötesinde psikanalize saldıran bir isim de var ki o da V. J. Dobrenkov'dur. Dobrenkov, **Marksizm ve Psikanaliz**, adlı çalışmasında şöyle der: **Çağdaş kuramsal ve deneysel psikoloji araştırmaları, psikanalizin dayanağı olan metafizikçi özellikteki içgüdüler kuramının son tahlilde salt uydurma olduğunu göstermektedir.**" İçgüdüleri bastırmanın sağlıksız bir kişiliğe neden olduğunu söyleyen psikanalize karşın bu görüş bir örnek olarak verilebilir. Yoksa ortaklaşmacı bir yaşam süren genç kadın gibi cinselliği bastırarak yaşamanın sonucunda acı mektuplar yazmaya devam ederiz. Dobrenkov, akıl almaz tezlerini sürdürür: "**Freud'a göre insan hiçbir zaman insancıl duygulara ve dürtülere sahip olamamıştır**." İnsanın özünü bilen biri böyle saçma sapan sözleri kullanmaz. **İnsancıl duygu** kavramı ile insanı doğadan bağımsız bir varlık olarak görmek ancak idealist felsefenin ürünü olabilir. Yine **Dobrenkov**, "**Freud, uygarlığın gelişimi konusunda da kötümserdi**" der. Oysa uygarlık dediğimiz şey kapitalist sistemin cinsel bastırmalarından oluşan bir uygarlıktır ve Freud burada haklıdır. Görmemiz gerekir ki, kadın ve erkeğin psikolojik cinsiyet anlamında her geçen gün farklılaşması, insanı doğadan uzaklaştırdığı gibi nevroza sürükleyen biricik etmendir. Dobrenkov'un Freud'a ve psikanalize bu denli saldırmasının hiç kimseye bir faydası olamaz, tam tersine sorunları çözmede bir engel teşkil eder.

Freud'a ve Psikanalize olumsuz bakan bir eser de **Taner Timur** hocanın derleme yazılarından oluşan **Marksizm İnsan ve Toplum,** adlı kitabıdır. Taner hoca da bazı Marksistlerin etkisinde kalarak psikanalizin gerçekleri ile karamsarlığı özdeşleştirip Freud'un kuramlarına karşı çıkmıştır: "**Liberal eğilimli bir düşünür olan Freud insan koşulu hakkında kötümserdi ve öğretisini Hobbes'un felsefesine dayandırmıştır. İngiliz filozofun homo homini lupus (insan insanın kurdudur) postülasını hatırlatan Freud, Almanya'da Nazilerin iktidara yürüdüğü bir sırada kaleme aldığı bir eserinde "hayatın ve tarihin bize tüm öğrettikleri karşısında bu sözlerin yanlış olduğunu söylemeye kim cesaret edebilir?" diyordu. Psikanalizin kurucusu komünizmi de aynı espri içinde eleştirmiştir. Ona göre komünistlerin temel yanılgısı iyimserlikleri, yani "insanı sadece iyi ve hemcinslerinin iyiliğinden başka bir şey istemeyen bir varlık" olarak düşünmeleriydi. Oysa insanı tarih ve toplum dışı bir "öz" ya da "doğa" çerçevesinde değerlendiren ve Marx'tan çok Rousseau'yu anımsatan bu felsefe elbette ki tarihi materyalizme aykırıydı.**" Tarihi materyalizm demek ki bir iyimserlikler metninden başka bir şey değil! **Richard Dawkins, Gen Bencildir** eserinde şöyle der: "**Genetik olarak özverili olmaya programlanmış olsaydık, özverili olmayı öğrenmemiz şimdikinden daha kolay olabilirdi.**" Marksizm'in bu iyimserliği devrime değil belki ama devrimden sonra yaşanacaklara bir iyilik getirmeyecektir. Sorun devrim değil, devrimin sürekliliğidir. Sürekliliği göz ardı etmek Marksizm'i ve insanı basite almak demektir**. Reuben Osborn**, **Marksizm ve Psikanaliz** adlı eserinde "**Freud'un görüşlerine yönelik ilk tepkimiz belki de şaşkınlık ve kuşkudur. Ama ne olursa olsun bu görüşleri ilk bakışta yadsımaktan özellikle kaçınılmalıdır.**" der.

Marksizm ve Psikanalize dair söylenecek o kadar çok şey var ki, hepsini buraya sığdırmamız olanaksız. Ancak bu konu üzerinde daha hacimli bir çalışma ortaya konabilir. Son olarak konuya **Wilhelm Reich**'ın sözüyle noktayı koymak istiyorum: "**Yeni kuşağı eğitecek kişilerin, analarla babaların, eğitbilimcilerin, Devlet'in başında bulunanların ve iktisatçıların, çocuklarla gençlerin cinsel düzenlilik kuramına uygun bir biçimde eğitilmeleri düşüncesini kabul edebilmeleri için, önce kendilerinin cinsel yönden sağlıklı olmaları gerekir**".

Kaynaklar

Freud ve Günlük Hayatın Eleştirisi, Bruce Brown, Marks, Ayrıntı Yayınları, 1999
Eleştirel Aile Kuramı, Mark Poster, Ayrıntı Yayınları, 1989
Cinsel Devrim, Wilhelm Reich, Payel Yayınları, 1974
Çağımızın Özgürlük Sorunları, Erich Fromm, Bayraktar Yayınevi, 1982
Marksizm İnsan ve Toplum, Taner Timur, Yordam Kitap, 2007
Marksizm ve Psikanaliz, Reuben Osborn, Günebakan Yayınları, 1980
Psikanaliz ve Diyalektik Materyalizm, Wilhelm Reich, Logos Yayınları, 1990
Marksizm ve Psikoanaliz, V.I. Dobrenkov, Sorun Yayınları, 1979
Diyalektik İmgelem, Martin Jay, Belge yayınları, 2006
Psikanalizin Bunalımı, Erich Fromm, Say Yayınları, 2005
Aşk ve Uygarlık, Herbert Marcuse, May Yayınları, 1968
Kadın ve Panis, Olcay Yılmaz, Düşünbil İM Yayınları, 2011
Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları, Ahmet Oktay, İthaki Yayınları, 2008
Gen Bencildir, Richard Dawkins, TÜBİTAK Yayınları,
Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Friedrich Engels, Sol Yayınları, 1979
Alman İdeolojisi, Marx-Engels, Sol Yayınları, 1992
Felsefe Sözlüğü, çev. Aziz Çalışlar, Cem Yayınevi, 1992
Âşık Olmak, Ayala Malach Pines, İletişim Yayınları, 2010
Kadın ve Panis, Olcay Yılmaz, Düşünbil İM Yayınları, 2011

Dip Notlar

[1] Âşık Olmak, Ayala Malach Pines, İletişim Yayınları, 2010
[2] Bu yapıt üç faklı adla yayınlandı. Diğer iki adı şöyle: Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, Çağımızın Özgürlük Sorunu
[3] Kadın ve Panis, Olcay Yılmaz, Düşünbil İM Yayınları, 2011
[4] Konuyla ilgili geniş bilgi almak için **Mark Poster**'in Ayrıntı Yayınlarından çıkan **Eleştirel Aile Kuramı** adlı kitabına göz atabilirler. Bu kitapta **Poster** şöyle der: "**Ailede özgürlüğü yıkan merkezi mekanizma babanın oğulları üzerindeki otoritesidir. Horkheimer ve Frankfurt Okulu, aile içi ilişkilerden yalnız baba ve oğul arasındakine önem vermiştir.**"

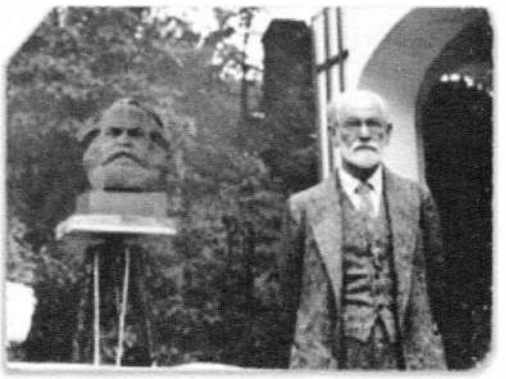

Marksizm ve Psikanaliz: Hangi Marksizm, Hangi Psikanaliz?

DR. ULAŞ BAŞAR GEZGİN
Ulasbasar@gmail.com

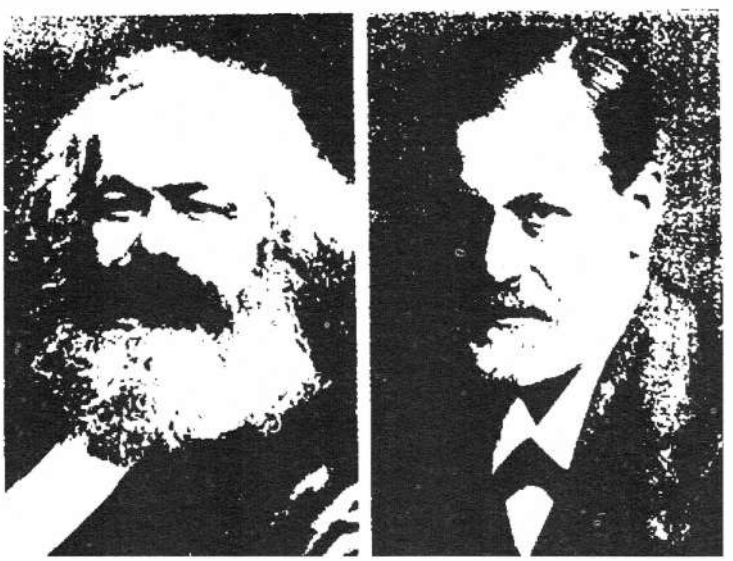

Marksizm ve psikanaliz konusunu inceleyen bir çalışmada, ilk soru olarak "hangi Marksizm ve hangi psikanaliz?" gibi temel bir soru sorulmamışsa, bu çalışma, bu iki kavramsal çerçevenin kendi içindeki çeşitliliğe hakkını vermiyor demektir. Hakkını vermemekten öte, böyle bir bakış, "hepsi solcu/sağcı işte; birbirlerine benzerler" gibi bir ifadede karşımıza çıkan, ötekinin türdeşliği yanılsamasına bir örnek oluşturur. Psikolojide ortaya atılmış bir kavram olarak 'ötekinin türdeşliği yanılsaması', kendimizi bir parçası olarak kabul etmediğimiz toplumsal ulamların üyelerinin aralarındaki farkları gözden kaçırıp onların ortaklığına vurgu yapışımıza karşılık gelir.

Çifte sorumuzu derinleştirelim:

Hangi Marksizm? İktidardaki Marksizm mi, muhalefetteki Marksizm mi? Marksizm'in iktidar olduğu dönemlerde ve ülkelerde gelişmiş ya da tümüyle budanmış olan psikanaliz ve onun kan kardeşi olan psikoloji, farklı bir resim sunuyor. **Oysa, Türkiye gibi, Marksizm'in hiç bir zaman iktidar olamadığı ülkelerde, biz Türkiyeli araştırmacılar, bu Marksizm-psikanaliz tartışmasını muhalefetteki Marksizm üzerinden yapma eğilimindeyiz. Bunun temel nedenlerinden biri, kaynaklarımızın çoğunun Avrupa kaynakları olmasıdır. Freud da Marks da Avrupalı'dır sonuçta ve özellikle Freud'un kuramını onun ölümünden sonra geliştirenler, genellikle Avrupalılar olmuştur.** Daha doğrusu, Freud'un kuramını geliştirenler içinden Avrupalılar göze çarpmıştır. Bu, hem bizim Türkiyeli aydınlar olarak, yüzü Avrupa'ya dönük bir biçimde konumlanmamızdan ileri gelir; hem de, dünya ölçeğinde, Kuzey Atlantik'te üretilen bilginin baştacı edilmesinden. İşte bu bağlamda, bizim, bu tür bilincinde bile olmadığımız düşünsel seçimlerimizi kazacak, onun arkeolojik bir betimlemesini yapacak Freudcu-Marksçı bir bilgi dizgesine (epistemoloji) çok gereksinimimiz var.

Hangi Marksizm sorusuna iktidardaki Marksizm ve muhalefetteki Marksizm ayrımı üstünden gitmek, kimilerine önemsiz gelebilir. Ancak, bu, tersine, çok önemli. İktidardaki Marksizm, sınıflı toplumdan sınıfsız topluma geçiş savını taşımaktadır. Bu nedenle, sınıfların konumlanışı gibi birçok yaşamsal önemdeki konuda, farklı bir çizgidedir. Kuramlarını, doğru olsun yanlış olsun, gerçek yaşamda sınama olanağı bulmuştur. Muhalefetteki Marksizm ise, henüz emekleme aşamasındadır. Tepkiseldir. **Devrimi yapacaktır ama ondan sonra ne olacağına aslında çok da emin değildir; sermaye düzenini ilk getirenlerin gerçekte neyi getirdiklerini bilmemeleri gibi; ya da "Amerika'yı buldu" diye haksız yere tarih kitaplarına kazınan Avrupalıların karaya bastıkları ayaklarının yeni bir anakaraya bastığının farkında olmamaları gibi.** Üstelik, muhalefetteki Marksizm'i çoğunlukla Avrupa üstünden okumamızın bir yan etkisi de, bu tür Marksizm'in kendini büyük oranda 'özgürlükçü' olarak adlandırıp gerçel sosyalizm örnekleriyle arasına mesafe koymasından etkilenmemiz olmuştur. Bu tür Marksizm'ler içinde, özgürlükçülük ve çoğulculuk adına Marksizm'i sulandıran, onu çok çeşit toplumsal kuram içinde herhangi bir kurama indirgeyen yaklaşımlarla, Marksizm ve psikanaliz tartışmalarında çok da yüzleşildiği söylenemez.

"Hangi Marksizm?" sorusu, tek tek ülkeler düzeyinde incelendiğinde, ortaya hiç de türdeş olmayan bir tablo çıkıyor: **Psikanaliz bilmeyi aydın olmanın bir önkoşulu sayan ve üniversitelerinde psikanalize Kuzey Atlantikçi psikolojiden daha çok önem veren Fransız düşün çevreleri, Marksizm ve psikanaliz arasındaki olası bağlantıları en çok irdelemiş olan çevre olarak karşımıza çıkıyor.** Diğer Avrupa ülkelerinde ise, bu bağlantıların irdelenmesi açısından, bir zeitgeist'tan çok tek tek bireylerin öne çıktığını görüyoruz. Sorular, önümüzde dağ gibi yığılıyor ve bu soruları yanıtlamak için binlerce sayfa mürekkep harcamamız gerekebilir. Örneğin, Sovyetlerde, Mao'nun Çini'nde, Küba'da, Latin Amerika'da, Afrika'da, Japonya'da vb. psikanaliz. Oysa, Türkiye'deki Marksizm ve Psikanaliz tartışmaları, birkaç Avrupalı yazar üstünden, 'PSY 111 Psikanalize Giriş' ve 'SOC 111 Marksizm'e Giriş' düzeyinde yapılıyor.

Üstelik, bir ülkede kendini komünist olarak tanımlayan bir iktidarın varlığı, bu ülkede, Marksizm'i ve psikanalizi iktidardan daha farklı okuyan aydınların var olma olasılığını ortadan kaldırmıyor. Dahası, iktidardaki Marksizm ve muhalefetteki Marksizm, Foucault'gil bir soruyu yanında getiriyor: Hangi düzeyde iktidar ve hangi düzeyde Marksizm? Makro düzeyde mi mikro düzeyde mi? Bir ülkede, iktidar, sosyalist olabilir; ama mikro düzeyde, günlük ilişkilerde, aile ilişkilerinde, arkadaş ilişkilerinde vb. bu iktidar ya da iktidarsızlık yansımıyor olabilir. Dolayısıyla, karşımıza, mantıksal olarak 4 tür Marksizm çıkıyor:

1) Makro ve mikro düzeyde iktidarda olan Marksizm

2) Ne makro düzeyde ne mikro düzeyde iktidarda olan Marksizm

3) Makro düzeyde iktidarda olup mikro düzeyde olmayan Marksizm

4) Mikro düzeyde iktidarda olup makro düzeyde olmayan Marksizm

Ek bir soru da, "kimin Marksizmi?" olacaktır. Marksizm tarihi, her kesimden insanın Marksizmi'ne bolca örnekler sunuyor: Proleter Marksizmi yanında köylü Marksizmi, küçük burjuva Marksizmi, 'milli burjuva' Marksizmi, 3. Dünya Marksizmi, öğrenci Marksizmi, sanatçı Marksizmi, akademik Marksizm vb. Aynı biçimde, "kimin psikanalizi?" sorusu sorulabilir. **Bir sosyete sporu olarak ortaya çıkan psikanalizin diğer toplumsal kesimlere yayılışıyla, psikanaliz de sınıfsal çeşitlilik kazanmış; iflah ve ıslah olmaz bir biçimde bir 'burjuva öğretisi' olduğu biçimindeki Marksist eleştiri de, böylece geçersiz olmuştur. Psikanaliz, opera gibidir. Bir burjuva ürünüdür; ancak su gibidir o; hangi kaba koyarsanız onun şeklini alır.** Sovyetler, Çin ve Vietnam, sosyalist opera örnekleriyle doludur. Dolayısıyla, aynısı, psikanaliz için söylenebilir. Burjuvazinin psikanalizi ve proleteryanın psikanalizi gibi bir ayrım gereklidir ve bu ayrımı kapsamlı bir biçimde ele alan bir Marksist psikanalist henüz dünyaya gelmedi. Başlangıç okuması olarak, **Frantz Fanon** önerilir.

Yukarıda, Marksizm'in iktidarı ile muhalefeti arasında ayrım yaptık. Aynısı, Freudçuluk anlamında psikanaliz için de yapılabilir mi? **Marksizm, yorumlamanın ötesine geçip değiştirmenin de bir öğretisi olduğu gibi, psikanaliz de yorumlamakla kalmaz, değiştirir de.** Bir kere, psikanaliz, bir hastalık modeline dayanır. Psikanaliz, hastaları iyileştirir, demek ki onları değiştirir. Dahası, Marksizm, topluca değiştirmeyi hedeflerken; psikanaliz, bireye takılıp kalmıştır. Yine de, psikanalizin toplu uygulamaları yok mu? Az sayıda ve küçük ölçekte olmak üzere var. Bunların, en bilinen örneği, **İsrail'deki kibbutzlar.** Bunların bir bölümünü kuranlar,

Orta ve Doğu Avrupa'dan kaçmış Marksçı-Freudçular'dı. Marksizm ve psikanaliz tartışmaları, bu kibbutz deneyimleri irdelenmeden hep eksik kalacaktır. Böyle bir irdeleme, Marksizm'e ve psikanalize göre ideal toplumun özelliklerini gözler önüne sermesi açısından da anlamlıdır. Marksizm'in ideal toplumu ile ilgili bilgimiz daha geniş; Freud'un ideal toplumunu ise tam bilemiyoruz; çünkü o, bir toplum inşa kuramı değil, birey inşa kuramı olarak oluşturulmuştur. Yine de, ikilinin ideal toplumunu anlatmaya en yakın olan yazar, kuşkusuz, Erich Fromm'dur.

Sık yapılan Marks ile Freud'u yanyana koyma çabası, Marks ile Jung'u, Marks ile Horney'i vb. (ve hatta Marks yerine Lenin'i, Clara Zetkin'i ve Engels'i) yanyana koyarak ileri ufuklara taşınabilir. Örneğin, Jung'un kolektif bilinçdışı kavramı, Marksizm açısından yorumlamaya oldukça açıktır. Dahası, kadın düşmanı olan, kız çocuklarının ahlak gelişiminin zayıf olduğunu ileri süren Freud'u, Clara Zetkin'le birlikte okuyup eleştirmek, demokrat insanlar için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Clara Zetkin, Marks'ın yapıtlarıyla ile ilgili olarak şöyle diyor: "*Ahlaki yasalara ya da tanrısal buyruklara göre yaratılmış olan o kadının ailedeki ve toplumdaki konumunun öncesiz ve sonrasız olduğu boşinanı parçalanıp toz oldu. Ailenin, öbür toplum kurumları ve varlık-biçimleri gibi sürekli bir oluşa ve göçüp gidişe uğradığı ve onlar gibi olan ekonomik ilişkilerle ve bu ilişkilerin desteklediği mülkiyet düzeniyle birlikte değiştiği açıkça ortaya çıktı.*" (Marks, Engels, Lenin, 2006, s.10-11).

Freud, derin mitoloji bilgisiyle kuramını örerken, kız çocuklarının gelişimini tarihsel bir olgu olarak değil, evrensel bir olgu olarak görmüştür. Ünlü sözü, "anatomi, yazgıdır". Yani kız, penisi olmadığı için eksiktir; erkek gibi gelişemez. Daha sonra Karen Horney, bu görüşü yerden yere vurup feminist psikanalizin ilk kavramlarını insanlığa armağan etmiştir. Ancak, Marks, Engels ve Clara Zetkin'in konuyla ilgili yapıtları okununca görülecektir ki, Freud'un Marksçı kitapları ıskalaması, onun kuramını güçten düşürmüştür. Kadınlarla ilgili görüşleri Marks'ınkilerden ve Marksçılar'ınkilerden geri olan bir kuramcının kuramının yarısının (dünya nüfusunun yarısı kadın olduğuna göre) yanlış olma olasılığı çok yüksektir.

Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi, bir başka açıdan, Marksizm, Freud'a; Freud'çuluk ise Marks'a giydirilebilir: "*Freud'un üçlü kişilik modelini yani id, ego ve süperegoyu toplumsal yapıya uygulasak ne olur? İd, suçlulara, seks işçilerine, sokak çocuklarına ve diğer karanlıkta bırakılanlara karşılık gelebilir bu durumda. Süperego, güvenlik güçleri olabilir, din insanları, öğretmenler ve diğer otorite kurumları. Ego ise, sessiz çoğunluk, normal vatandaş, başımıza hep o sağcıları musallat eden kitle olacak. Devrimciler, üçü de olabiliyor. Kapitalist düzene karşı, insanlık değerlerini savunduklarından, süperegoya karşılık geliyorlar; suçlu sayıldıklarından, ide karşılık geliyorlar ve Güney Amerika'da olduğu gibi kitleselleştiklerinde, halklaştıklarında, egoya karşılık geliyorlar.*" (Gezgin, 2012)

Marksizm ve psikanaliz tartışmaları, aynı zamanda, akademik psikolojiye kendine gelme çağrısıdır. "2. Paylaşım Savaşı'nı, Vietnam-Amerikan Savaşı'nı, Irak-Amerikan Savaşı'nı vb. çalışmamış bir psikoloji, yeterince sosyal bir psikoloji değildir. Propaganda yalanlarından öteye geçmez" demek, yerinde olacaktır. Ayrıca, sosyalist devrimlerde kültür farkları incelenebilir. Örneğin, hiyerarşik-heterarşik ayrımı, Küba-Kore ayrımı, toplulukçu-bireyci, düşük güç uzaklıklı-yüksek güç uzaklıklı toplumlar gibi ayrımlar, toplanacak verilerle derinleştirilebilir.

Görüldüğü gibi, Marks ve Freud üstüne binlerce sayfalık mürekkep harcanmış olsa da, hâlâ çalışılmadık konular var. Ayrıca, sanal kimlik gibi olgular, ustaların zamanında genelağ (internet) olmadığından, biz 21. yüzyıl araştırmacılarına düşen bir inceleme konusu. Örneğin, sanal kimliklerin ve Yüz Defteri'nin (Facebook) psikolojisi ve psikanalizi, oldukça geniş ve verimli olabilecek bir alan. Küçük yaşlardaki anne-çocuk ilişkilerinin sanal kimlik oluşumuna etkileri gibi konular, ilk akla gelenler. Bir diğer konu, yarı-şaka yarı-ciddi olarak 'beğenilme hastası' olarak adlandırabileceğimiz kişilikler. Bu tür kişilikleri açıklamak için, Karen Horney'ın üçlü modeli (İnsanlardan uzaklaşma, insanlara yönelme ve insanlara karşı çıkma), uygulanabilir. Ayrıca, ekolojik modelden de yararlanarak, psikanaliz ve Marksizm açısından Yüzdefteri'ndeki içerik üreticileri ve tüketicileri incelenebilir. Besin zinciri gibi içerik zinciri oluşturulabilir. Yüzdefteri'nde üretim biçimi, üretim araçlarının mülkiyeti gibi konular, ilk bakışta bilim-kurgu ya da zorlama gibi görünse de, yeni bilgi üretimine katkıda bulunabilir.

Marksizm ve psikanaliz konusunda, yapılacak çok araştırma var. Buradaki sorun, düşünsel bir sorun değil gerçekte; bir enerji sorunu. Bu kadar büyük bir projeye, bölge 'çılgın bir proje'ye başlamak ve sağ salim bitirmek için yeterince enerjimiz var mı? Asıl soru bu.

Kaynakça

-Gezgin, U. B. (2012). Kısa Kısa: Şubat 2012 dipçeleri. Haberajans, 1 Mart 2012.
http://www.haberajans.com/kisa-kisa-subat-2012-dipceleri-yazisi-2684.html
Marks, K., Engels, F., Lenin, V. U. (2006). Kadın ve aile. Eriş Yayınları.

Hümanist Psikanalizin Marx'ın Teorisine Uygulanması

ERİCH FROMM

Erich From'un Arıtan Yayınevinden çıkan "Barışın Tekniği ve Stratejisi" adlı eserden alıntıdır.
Çeviri: Fevzi Emir, Kaan H. Ökten

Marksizm hümanizmdir, insancıllıktır ve hedefi, insanın saklı kalmış yeteneklerinin tümünün ortaya çıkarılmasıdır. Söz konusu bu insan yalnızca düşünceleri veya bilinci ile beliren bir insan değil, maddi ve ruhsal özellikleriyle, toplumsal bir çevre içinde yaşayan ve yaşamak için de üretmek zorunda olan gerçek bir insandır. Her şeyiyle insan (ve aynı zamanda bilinci) Marksist düşüncenin ilgi alanıdır ve bu gerçek, Marx'ın "maddeciliği"ni hem Hegel'in idealizminden, hem de "yozlaşmış ekonomici-mekanikçi Marksizm"den ayırmaktadır. İnsana, soyut ve yabancılaşmış ifadelerle yaklaşan ekonomik ve felsefî kategorilerin zincirlerini kırmak ve felsefe ile ekonomiyi tutku ve duygulara uygulamak **Marx'ın en büyük başarısıydı. Marx'ın ilgi alanı insandı ve gayesi, insanın maddi çıkarların kıskacından ve kendi eylem ve düzenlemeleri sonucunda, yine kendi çevresinde ördüğü hapishane duvarlarından kurtulup "özgürlüğüne" kavuşmasıydı.** Eğer insan Marx'ın bu kaygısını anlamazsa, ne onun teorisini, ne de Marksizm'i uyguladığını iddia eden pek çoklarının ona ters düşmesini anlayabilir. Her ne kadar Marx'ın temel eserine "Kapital" adı verilmişse de, bu eser tüm araştırmaları arasında sadece bir adım olarak düşünülmüştü ve onun ardından bir felsefe tarihi gelecekti. Marx için sermayenin incelenmesi, insanın sınaî bir toplumdaki bozulmaya uğramış durumunu anlamak için kullanılması gereken bir eleştiri aracıydı. Yazabilseydi adını "İnsan ve Toplum Üzerine" koyabileceği büyük eseri için bir adımdı bu ancak.

"Genç" Marx olarak da, Kapital'in yazarı olarak da, Marx'ın eserleri psikolojik kavramlarla doludur. Kullandığı önemli kavramlardan bazıları: "**İnsanın özü**", "**bozulmaya uğramış insan**", "**yabancılaşma**", "**bilinç**", "**tutkulu çabalar**" ve "**bağımsızlık**"tır. Ama buna rağmen ahlâk anlayışı sistemli bir psikolojiye dayanan **Aristo** ve **Spinoza** ile bir tezat oluşturan **Marx'ın eserlerinde hemen hiç bir psikoloji teorisi yoktur.** Açlık ve cinsellik gibi sabit dürtüler arasındaki farkla ilgili birkaç bölük pörçük irdelemeyi bir kenara koyarsak, **Marx'ın yazılarında üzerinde durulacak hemen hiç bir psikoloji konusu yoktur ve tabii bu, onun izinden gidenler için de geçerlidir.** Bu eksikliğin nedeni psikolojik olguları çözümlemek için gereken beceri ya da ilginin olmayışında yatmaz. (Marx'la Engels arasındaki mektuplaşmanın kısaltılmamış halini içeren ciltler, üstün yetenekli bir psikanaliste bile puan kazandırabilecek nitelikte bilinçdışı motivasyonları derinlemesine inceleyen bir kabiliyeti sergiler.) **Gerçek sebep, Marx'ın yaşadığı yıllarda, onun insan sorunlarına uygulayabileceği bir "dinamik psikolojinin olmayışıydı.** Marx 1883'te öldü; Freud ise eserlerini Marx'ın ölümünden sonra yayımlamaya başladı.

Marx'ın çözümlemesini tamamlamak için gereken psikoloji, birçok eklemelere ihtiyaç duyulsa da, Freud'un ortaya koyduğu ile aynıydı. Psikanaliz, her şeyden önce, bir dinamik psikolojidir. İnsan davranışlarını, eylem, duygu ve fikirlerini harekete geçiren ruhsal etmenlerle ilgilenir.

Freud'un psikanalizi, (Marksist düşünce için önemi ne Freudcular ne de Marksistler tarafından anlaşılamamış olsa da) bu temel şartları yerine getirir. Buna rağmen Marksizm ile ilişki kurmakta gösterilen bu başarısızlığın nedenleri, her iki tarafın da yaptıkları hatalara dayanır. **Marksistler psikolojiye önem vermeme geleneğini sürdürdüler;** Freud ve müritleri de düşüncelerini mekanik maddecilik çerçevesinde ele aldılar. Oysa bu, Freud'un büyük buluşlarının geliştirilmesi açısından kısıtlayıcı olduğu gibi "tarihsel maddecilik" ile de bağdaşmıyordu.

Bu arada, bazı yeni gelişmeler de meydana geldi. Bunların en önemlisi Marksist hümanizmin canlanmasıdır. Özellikle küçük ülkelerdeki çok sayıda Marksist ve Batı'da bulunanların da bir kısmı, Marksist teorinin insanı açıklayan bir psikolojik teoriye ihtiyacı olduğunun farkına vardılar. Farkına vardıkları bir başka gerçek de şuydu: **Sosyalizm**

insanın bir "yönelim ve kendini adama sistemi"ne duyduğu ihtiyacı karşılamalı, ayrıca insanın kim olduğu ve hayatın anlam ve amacının ne olması gerektiği gibi sorularla ilgilenmelidir. "İyi, devrime hizmet edendir" gibi boş sloganları geride bırakıp, ahlâki ölçülerin ve manevî gelişmenin temeli olmalıdır.

Öte yandan, Freud'un düşünüşünün temelini oluşturan mekanik maddeciliğe karşı yükselen itirazlar, psikanalizin ve özellikle de libido teorisinin eleştirilerek, yeniden değerlendirilmesine yol açtı. Hem Marksist, hem de psikanalizci akımlardaki gelişmeler sayesinde, hümanist Marksistlerin dinamik, eleştirici ve topluma dönük gelişmeler için psikolojinin hayati bir önemi olduğunu (ve insanı merkez alan bir teorinin psikoloji olmadan yapamayacağını) kabul etmelerinin zamanı gelmiştir. Bu yazım¬da, hümanist psikanalizin uğraşmış olduğu ya da ilgilenmesi gereken ana sorunlardan bazılarına işaret etmek istiyorum.

Ele alınması gereken ilk sorun "toplumsal karakter "sorunudur, yani (millet veya sınıf gibi) bir grubun, üyelerinin hareket ve düşüncelerini etkin biçimde belirleyen ortak karakter kalıbıdır. Bu kavram, Freud'un karakter kavramının özel bir gelişmesidir (uzantısı) ve özü, karakterin hep bir değişim ve hareket halinde (dinamik) oluşu fikrinden kaynaklanır. Freud karakteri, libidonun değişik türlerdeki uğraşlarının bir tezahürü olarak düşünürdü, başka bir deyişle belli hedeflere yönelen ve belli kaynaklardan gelen ruhsal enerji olarak değerlendirirdi. Oral, anal ve genital karakter kavramlarıyla Freud, davranışı, belirli duygu yüklü çabaların ürünü olarak açıklayan yeni bir karakter modelini tanıtmıştı. Freud bu çabaların yön ve şiddetinin, çocukluğun ilk dönemlerinde "haz veren bölgeler"le ilgili (ağız, makat, cinsel organlar) yaşananların sonucu olduğunu varsayıyordu. Öteki varsayımı, beden uzuvları hesaba katılmazsa, libidonun gelişmesinden esas sorumlunun ana ve babanın davranışları olduğuydu.

Toplumsal karakter kavramı, bir grubun paylaştığı karakter yapısının kalıbına işaret eder. Toplumsal karakterin biçimlen-mesindeki temel etkenin, üretim biçimi ve bundan doğan toplumsal tabakalaşmanın yarattığı hayat pratiği olduğunu varsayar. Toplumsal karakter, herhangi bir toplumun işlemesi için gereken ve o toplum tarafından şekil verilen ruhsal enerjinin özel bir yapısıdır. Ortalama bir kişi, yapmak zorunda olduğu bazı şeylere yönelmeli ve davranışları "bu uğurda" olmalıdır. Böylelikle bir yandan toplumun kendi enerjisini toplumsal hedefler için kullanmasına izin verir, beri yandan da o kişi normal yaşantısını sürdürür.

Kapitalizm ise, ancak insanların çalışmaya hevesli, disiplinli, dakik olmaları ve en çok ilgilendikleri şeyin para kazanmak olması, aynca hayattaki temel ilkelerinin üretim ve alışverişten doğan kâr üzerinde yoğunlaşması halinde yürüyebilir.

Kapitalizm ondokuzuncu yüzyılda, biriktirmeyi seven kimselere ihtiyaç duyuyordu; yirminci yüzyılın ortasında ise, delice harcamayı ve tüketmeyi seven insanlara gerek duyuyor. Toplumsal karakter, insan enerjisinin bir üretim gücü olarak kullanılmak üzere, toplumsal süreç esnasında kalıba dökülerek aldığı biçimdir.

Toplumsal karakter, bir toplumun elindeki bütün etkileme yollarıyla pekiştirilir. Eğitim sistemiyle, diniyle, edebiyatı, şarkıları, şakaları, görenekleri ve en önemlisi ana-babaların çocukları yetiştirme yöntemleriyle. **Bu sonuncu öğe çok önemlidir, çünkü bireylerin karakter yapıları büyük ölçüde hayatlarının ilk beşaltı yılında şekillenir.** Ancak ana-babanın etkisi, aslında klâsik psikanalistlerin inandığı gibi bireysel bir biçimde yansımaz. Ana-babalar hem kendi karakterleri yoluyla, hem de eğitim yöntemleriyle, aslında toplumun kullandığı aracılardır. Birbirlerinden çok az farklıdırlar ve genellikle bu farklar, toplumsal karakter kalıbının toplumca istenen tarzda yaratılmasında pek de bir değişiklik oluşturmazlar.

Herhangi bir toplumda, toplumsal karakter kavramının formüle edilebilmesi, Freud'un karakter kavramının temeli olan libido teorisinin bir yorumu olarak ortaya çıkar. Libido teorisi, insanı bir makine kabul eden mekanikçi anlayıştan kaynaklanır. Buna göre libido, (kendini sürdürme dürtüsü kenara bırakılırsa) bir enerji kaynağıdır ve "haz ilkesi"yle yönetilir. Bu ilke, libidonun artan geriliminin olağan düzeyine indirilmesi çabası olarak dikkati çeker. Ben, bu anlayışa karşıt olarak (özellikle "Kendini Savunan İnsan" adlı kitabımda) göstermeye çalıştım ki, öncelikle toplumsal bir varlık olan insanın çeşitli çabaları, nesneleri kendine uydurmaya ve toplumsallaşmaya duyduğu ihtiyacın sonucu olarak meydana gelir. Kendine uydurma ve toplumsallaşmanın biçimleri de, içinde bulunduğu çevreye ve onun yapısına göre değişir. Bu anlayışta insan, hedefleri olan öteki insanlara ve doğaya yönelik duygu yüklü çabaları ve kendini dünyaya bağlama ihtiyacıyla tanımlanmış görünür. Toplumsal karakter kavramı, Marksist teoride yeteri kadar ilgilenilmemiş olan önemli sorulara cevap vermektedir.

Toplumsal karakter kavramı, bunun yanı sıra bir toplumun maddî temeliyle "ideolojik üstyapısı" arasındaki bağı açıklamaya da yarar. **Çoğu kere Marx, ideolojik üst yapının ekonomik temelin yansımasından başka bir şey olmadığını ima ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu yorum doğru değildir. Gerçek şu ki, Marx'ın teorisinde, temel ile üst yapı arasındaki ilişkinin özellikleri yeterince açıklanmamıştır.** Bir dinamik psikolojisi teorisi, önce toplumun toplumsal karakteri ürettiğini ve sonra da ondan beslenen fikir ve ideolojileri geliştirip, onlara tutunmaya ya da dayanmaya eğilimli olduğunu gösterebilir. **Oysa ki belli bir toplumsal karakteri yaratan (o da belli fikirler yaratır) yalnızca ekonomik temel değildir.** Fikirler bir kere yaratıldılar mı, toplumsal karakteri ve dolaylı olarak toplumsal ekonomik yapıyı da etkilerler. Benim burada üzerinde durduğum şey şu; toplumsal karakter, sosyo-ekonomik yapı ile bir toplumda yaygın olan fikir ve idealler arasında aracı durumundadır. Her iki yönde de aracıdır, ekonomik temelden fikirlere ve fikirlerden ekonomik temele. Aşağıdaki taslak bu anlayışı ifade eder:

a-Ekonomik Temel
b-Toplumsal Karakter
C-Fikirler ve idealler

Toplumsal karakter kavramı, insan enerjisinin herhangi bir başka hammadde gibi, bir toplum tarafından o toplumun ihtiyaçları ve amaçları için nasıl kullanıldığını açıklayabilir. **Aslında, insan, doğal güçlerin en esneklerinden biridir; hemen her maksada âlet edilebilir; nefret etmesi ya da işbirliği yapması, boyun eğmesi veya baş kaldırması, ızdıraptan ya da mutluluktan hoşlanması sağlanabilir.**

Bunların hepsi doğru olmasına rağmen, insanın varoluş sorununu sadece, insanî güçlerini tam olarak ortaya koymak yoluyla çözebileceği de bir gerçektir. Bir toplum insanı ne kadar bozarsa, insan da bu durumdan o kadar rahatsız olur, payına düşenden memnun olsa bile, bu böyledir. Çünkü bilinçaltında tatminsizdir ve sonunda onu kendisini yozlaştıran toplumsal yapıları değiştirmeye iten unsur da, yine bu duyumsuzluğun kendisidir. Bunu yapamazsa, sürekli hastalık yaratan bu toplum biçimi, insanları da birlikte sürükleyerek, yok olacaktır. Toplumsal değişme ve devrim yalnızca eski toplumsal kurumlarla çatışan yeni üretim güçleri tarafından değil, aynı zamanda insanlık dışı toplumsal koşullarla, değiştirilemeyen insan ihtiyaçları arasındaki çelişkiden de doğabilir. İnsana hemen hemen her şey yapabilirsiniz, fakat ancak "hemen hemen". Nitekim insanlığın özgürlük savaşının tarihi de, bu ilkenin en etkili ifadesidir.

Toplumsal karakter kavramı sadece kendini genel eleştirilere açık tutan teorik bir kavram değildir. Belli bir tutumda ya da toplumsal sınıfta çeşitli türlerden toplumsal karakterlerin sıklığını bulmak isteyen deneysel çalışmalar için de yararlı ve önemlidir. "Köylü karakterini bireyci, istifçi, inatçı, iş birliğine pek yaklaşmayan, zaman ve dakiklikle fazla ilgisi olmayan diye tanımladığımızı kabul edersek, bu belirtilerin bütünü, çeşitli değişik niteliklerin toplamı değil, enerji dolu tek bir yapı olarak ortaya çıkar. Herhangi bir biçimde bu özelliklerin değiştirilmesi için girişimler olursa, bu yapı, ya şiddetle ya da sessiz engelleme yoluyla yoğun bir direniş gösterecektir. Ona sunulacak olan ekonomik avantajlar bile kolayca sonuç veremeyecektir. Bu sendrom varlığını, köylü hayatının binlerce yıldır tipik özelliği olan, bilinen üretim biçimine borçludur. Aynı şey, yıldızı sönmekte olan bir alt-orta sınıf için de geçerlidir; ister Hitler'i iktidara getirmiş olanlar, isterse de A.B.D.'nin Güneyi'ndeki yoksul beyazlar olsun.

Bu gibi gruplarda, her türlü olumlu kültürel uyaranın yokluğu, toplumun ilerlemesi yüzünden geride kalmış olmaktan duydukları içerleme ve bir zamanlar onlara gurur veren imajları yıkanlara yönelen nefret onlarda; ölüm sevgisi (nekrofili), kan bağı tutkusu, toprak anaya aşırı ve sağlıksız bir düşkünlük ve yoğun grup narsisizminden meydana gelen bir karakter sendromu yaratır. Bu türlü bir grup narsisizmi, ifadesini aşırı milliyetçilik ve ırkçılıkta bulur.

Toplumsal karakter kavramının en önemli uygulaması, Marx'ın hayal ettiği sosyalist toplumun, gelecekteki toplumsal karakterini (mal ve servet edinme hırsıyla tanınan) 19. yüzyıl toplumsal karakterinden ve (ileri derecede sanaileşmiş toplumlarda, ister kapitalist olsun ister komünist, gitgide daha çok görülen) 20. yüzyıl toplumsal karakteri olan "tüketen insan" (homo consumens) karakterinden ayırdetme çabasında görülür.

Homo consumens (tüketen insan), esas hedefi, öncelikle sahip olmak değil, tüketmek ve gitgide daha çok tüketmek olan insandır. Böylece içindeki boşluğu, edilginliği, yalnızlığı ve kaygıları gidereceğini sanır. Dev girişimlerin, dev bir sanayinin, hükümet ve sendika bürokrasilerinin şekillendirdiği bir toplumda, çalışma konumunu ve koşullarını hiç etkileyemeyen birey, kendini güçsüz, yalnız, bıkkın, sıkılmış ve kaygılı hisseder. Bir yandan da büyük tüketim sanayilerinin kâr ihtiyaçları reklâmlar yoluyla onu obur bir yaratık haline getirir; bu müthiş emici yaratık, tüketmek ve hep daha çok tüketmek ister. Onun için her şey (sigaralar, içkiler, cinsellik, filmler, televizyon, geziler ve hatta eğitim, kitaplar ve konferanslar bile) birer tüketim maddesi olmuştur. Ayrıca üretim çarkının dönebilmesi için yeni uydurma ihtiyaçlar yaratılır, insanın zevkleriyle ve beğenileriyle oynanır.

Tüketen insan, karakterinin aşırı biçimleri iyi bilinen psikopatolojik bir olgudur. Gizli kaygı ve ruhsal çöküntülerinden kaçmak için aşırı yeme, aşırı alışveriş ve alkolizmden medet uman, bir telâfi arayan pek çok depresyonlu ve kaygılı kişinin öyküsünde bu olgu görülür.

Freud'un "ağızcıl-alıcı (oral) karakter" dediği şeyin aşırı bir örneği olan tüketim açgözlülüğü, bugünkü sanaileşmiş toplumda en egemen ruhsal etmen olma yolundadır. Tüketen insan, mutluluk yanılsaması (illüzyonu, serabı) içindedir, oysa bilinçaltında, sıkıntı ve edilginlikten boğulmaktadır. Makineleri daha çok hükmü altına aldıkça, bir insan olarak daha güçsüz ve etkisiz hale gelmektedir; daha çok tükettikçe, sınai düzenin yarattığı ve canı istediği gibi oynadığı ve nedense (!) hep artan ihtiyaçlanna daha çok bağlandığı bir köle gibi olmaktadır. **Heyecan ve tahriği coşku, sevinç ve mutluluk sanmakta, maddi rahatlığı, canlı ve dinç olmakla karıştırmaktadır. Doyurulmuş açgözlülük hayatın anlamı olmakta, bunu sağlamak için çabalamak ise, yeni bir din haline gelmektedir. Tüketme özgürlüğü, insan özgürlüğünün özü sanılmaktadır.**

Bu tüketim ruhu, Marx'ın tasarladığı sosyalist toplum ruhunun tam tersidir. Marx, kapitalizmde gizli olan bu tehlikeyi tam bir netlikle görmüştü. Onun gayesi insanın çok "varolduğu" bir toplumdu, çok sahip olduğu ya da çok tükettiği değil. İnsanı tam anlamıyla canlı, uyanık ve duyarlı bir hale getirmek, açgözlülüğünün kölesi olmayacak şekilde maddî hırs zincirlerinden kurtarmak istiyordu. **"Çok sayıda yararlı şeyin üretilmesi, çok sayıda yararsız insanın yaratılmasıyla sonuçlanır"** diye yazmıştı Marx. Sefalet derecesindeki yoksulluğu yeryüzünden silmek istiyordu, çünkü bu, insanın "tam insan" olmasına engel olan bir durumdu. Onun amacı, tüketimin en çoğu değil, en uygunuydu; daha tam ve daha hoşnut edici, iç zenginliği olan bir hayata götüren gerçek insan ihtiyaçlarının karşılanmasıydı.

Toplumsal karakterin üzerinde çalışılmasına izin veren deneysel yöntemler vardır. Böyle çalışmaların amacı, genel nüfus içinde ve aynı zamanda her sınıfın kendi içinde çeşitli karakter sendromlarının sıklığını, buradaki çeşitli etkenlerin şiddetini ve farklı sosyo-ekonomik koşulların doğurduğu yeni veya biribiriyle çelişen etkenleri bulup, ortaya çıkarmaktır.

Çözümleyici (analitik) sosyal psikolojinin bir başka önemli yanı, Freud'un "bilinçdışı" dediği şeydir. **Ancak Freud esas olarak bireysel bastırma ile ilgilenmişken, Marksist sosyal psikoloji doğrultusunda inceleme yapanlar, en çok özellikle "toplumsal bilinçdışı"na ilgi duyacaklardır.** Bu kavram, büyük gruplara özgü iç gerçeğin bastırılmasıyla ilgilidir. Her toplum, üyelerinin ya da belli bir sınıftakilerin, farkına varıldığı takdirde, toplum için "tehlikeli" olacak düşünce veya hareketlere yol açabilecek dürtülerin farkına varmalarına izin vermemek için, elinden geleni yapmak zorundadır. En etkili sansür, basılmış ya da söylenmiş söz düzeyinde değil, fakat düşüncelerin bilinç düzeyine bile yükselmesini önleyerek, yani "tehlikeli uyanıklığın" bastırılmasıyla olur. Elbette ki, toplumsal

bilinçdışının içeriği, toplum yapısının çeşitli biçimlerine göre değişir:

Saldırganlık, isyankârlık, bağımlılık, yalnızlık, mutsuzluk, sıkıntı bu içeriklere verilebilecek sadece birkaç örnektir. Bastırılan dürtüler, baskı altında tutulmalı ve onu inkâr eden ya da tersini savunan ideolojilerle "terbiye edilmeli"dir. Bu nedenle günümüzün sanayi toplumunun sıkıntılı, kaygılı ve mutsuz insanına da, aslında mutlu ve neşe dolu olduğu öğretilmektedir.

Başka bazı toplumlarda, düşünce ve anlatım özgürlüğünden mahrum bırakılmış olan insanlara, en mükemmel özgürlük biçimine ulaşmış oldukları söylenir, ama o özgürlük adına şimdilik sadece liderleri konuşmaktadır. Bazı sistemlerde ise, yaşama sevgisi bastırılıp, yerine mülkiyet sevgisi teşvik edilirken, bazılarında yabancılaşmanın farkına varılması engellenmekte, onun yerine "sosyalist ülkede yabancılaşma olamaz" sloganı alkışlanmaktadır.

Bilinçaltı olgusunu anlatmanın bir diğer yolu da, ondan Hegel ve Marx'ın terimleriyle söz etmektir. **Yani, kararlarında özgür olduğunu sanan insanın arkasında etkili olan kuvvetlerin toplamı ya da Adam Smith'in dediği gibi, "iktisat insanı (homo economicus) öyle bir görünmeyen el tarafından güdülür ki, vardığı sonucun, onun asıl niyetiyle hiçbir ilgisi yoktur."** Smith için bu görünmeyen el iyiydi, Marx'a (ve aynı zamanda Freud'a) göre ise, tehlikeli bir şeydi; etkisini yok etmek için onun ortaya çıkarılması gerekiyordu. Bilinç, toplumsal bir olgudur ve Marx'a göre içeriğinin çoğu da "yalancı bilinç"tir, yani bastırılan kuvvetlerin eseri olarak oluşmuştur.

Bilinçaltı, tıpkı bilinç gibi, toplumsal bir olgudur. Pek çok gerçeğin ve insana özgü yaşanmış olayın, bilinçaltından bilince yükselmesine izin vermeyen bir "toplumsal süzgeç" tarafından sınırlanır. Bu toplumsal süzgeç, dil, mantık ve toplumsal tabulardan meydana gelir. Gerçekte toplumca üretilmiş ve paylaşılmış hayal ürünlerinden başka bir şey olmayan, ama kişiler tarafından hakikat olarak algılanan ideolojilerle maskelenir. Bilince ve bastırma olgusuna bu yaklaşım, Marx'ın "toplumsal varoluşun özellikleri bilinci belirler" şeklindeki anlatımının geçerli olduğunu deneysel olarak kanıtlayabilir.

Bu yaklaşımların bir sonucu olarak, katı Freudcu ve Marksist yönelimli psikanaliz görüşleri arasında bir teorik fark daha ortaya çıkmaktadır. **Bastırılan en önemli konunun ensest (aile içi cinsel ilişki) isteği olması bir yana Freud; en etkili bastırma sebebinin hadım edilme korkusu olduğuna inanırdı.** Ben buna katılmıyorum ve hem bireysel, hem de toplumsal düzeylerde, insanın en büyük korkusunun hemcinslerinden tamamen kopup, toplumun dışına itilmek ya da toplumun dışında kalmak olduğuna inanıyorum. Ölüm korkusuna bile dayanmak daha kolaydır. Toplum, bastırma taleplerini "toplum dışına itme, toplumdan tecrit etme" tehditleriyle yerine getirtir. Yaşanan belli olayları inkâr etmezseniz, toplumdan biri değilsiniz demektir. O zaman hiçbir yere ait değilsiniz ve aklınızı kaçırma tehlikesi içindesiniz. (Akıl hastalığı aslında, dış dünyayla tüm bağların ortadan kalkmasıyla kendini belli eden bir durumdur.)

Marksistler genellikle, insan farkında olmadan ona yön veren şeyin, ekonomik etmenler ve bunların siyasal sembolleri (uzantıları) olduğunu kabul etmişlerdir. Ama psikanaliz alanındaki incelemeler, bunun fazla dar bir anlayış olduğunu gösteriyor. Toplum, insanlardan oluşur ve her bir kişi, en az gelişmişinden, en olgununa kadar duygu ve enerji dolu potansiyellerle donanmıştır. Bir bütün olarak, bu insan potansiyeli her topluma özgü ekonomik ve sosyal etmenlerin karma etkisiyle yoğrulur. Toplumun bütününe ait olan bu etmenler, belli bir toplumsal bilinçaltı ve belli çelişkiler üretirler. Bu çelişkiler, insanı baskı altına alan faktörlerle, aklı başında bir insanın yaşaması için zorunlu olan insan ihtiyaçları arasında ortaya çıkar. (Bu ihtiyaçlara örnek olarak asgarî özgürlük, uyarım, yani beş duyumuzun hissettiği her şey, hayata ilgi ve mutluluk sayılabilir.) Nitekim, daha önce belirttiğim gibi, devrimler, yalnızca yeni üretici güçlerin değil, aynı zamanda insan doğasının bastırılmış yanlarının da ifadeleri olarak meydana gelirler ve ancak bu iki koşul biraraya gelmişse başarılı olurlar. Bastırma, ister bireysel, ister toplumsal olsun insanın aslını bozar, onu parçalara ayırır ve bütünselliğinden yoksun bırakır. Bilinç, belli bir toplumun şekillendirdiği "toplumsal insan"ı temsil eder; bilinçaltıysa içimizdeki evrensel in¬sanın sembolüdür. Hem iyi ve hem de kötü yanlarıyla. Terence'nin ünlü özdeyişini doğrulayan "bütün insan"dır bu. Terence "insana ait olan hiçbir şeyin bana yabancı olmadığına inanıyorum" demiş ve bu söz, Marx'ın en çok sevdiği özdeyiş ve düstur olmuştu.

Derinlik psikolojisi, Marx'ın teorisinde merkezî bir rol oynayan bir soruna da katkıda bulunabilir. Bu, Marx'ın tatminkâr bir çözüme bir türlü ulaşamadığı "insanın özü ve doğası" sorunudur. Marx, özellikle 1844'ten sonra "insanın özü" gibi metafizik ve tarihsel olmayan bir kavramı kullanmak istemiyordu. Çünkü binlerce yıldır birçok yönetici kendi yönetimlerinin ve yasalarının (değişmez olduğunu ilân ettikleri) "insan doğası"na uygun olduğunu kanıtlamak için bu kavramı kullanmışlardı. Ama öte yandan da **Marx, insanın her kültürün üzerine "kendi metnini yazacağı" boş bir kâğıt parçası olduğu yolundaki göreci yaklaşıma da karşıydı. Bu doğru olsaydı, insan nasıl toplumun onu sokmaya çalıştığı varoluş kalıplarına karşı isyan edebilirdi?** Eğer bozulmuş olabilecek temel bir "insan doğası modeli" kavramına sahip olmasaydı Marx (Kapital'de) "bozulmaya uğramış insan" kavramını nasıl kullanabilirdi? Buna psikolojik çözümleme esasına dayanan bir cevap, bence insanın özünün bir çelişkide yatıyor oluşudur. Bu çelişki, bir yandan insanın doğanın içinde oluşu (kendi iradesi dışında bu dünyaya atılmış olması ve yine öyle geri alınması; üstelik tesadüfe bağlı yer ve zamanlarda), ama aynı zamanda da kendisinin, başkalarının, geçmişin ve yaşadığı ânın farkında oluşundan dolayı doğayı aşmasıdır. Yaratıklar arasında bir "hilkat garibesi" olan insan, yeni bir birlik biçimi bularak bu çelişkisini çözemedikçe, kendini dayanılmaz derecede yalnız hissedecektir. İnsanın varoluşundaki temel çelişki, (doğduğu andan beri hayatın ona sormakta olduğu soruya bir cevap bulmak için) onu, bu çelişkiye bir çözüm bulmaya zorlar. Sözü edilen birliğin nasıl elde edileceği sorusuna ise, doğruluğu soruşturulabilen ancak sınırlı birkaç çözüm önerisi getirilebilir.

İnsan, hayvanlık aşamasına geri dönmeyi deneyerek, insana özgü (akıl ve sevgi gibi) ne varsa bir kenara iterek, köle veya köle çalıştırıcısı olarak, kendini nesneleştirerek ya da insana özgü güçlerini hemcinsleriyle ve doğayla yeni bir birlik bulana kadar geliştirerek, özgür bir insan olarak (yalnızca zincirlerinden özgür olmak için değil, gizil güçlerinin tümünü geliştirmeyi hayatının temel hedefi yapmak için veya varlığını kendi üretken çabasına borçlu olan bir insan olarak birliği bulabilir. İnsanın doğuştan gelme bir "ilerleme güdüsü" yoktur, fakat her yeni

Cinsel Ahlak

HÜSEN PORTAKAL
h-portakal@hotmail.com

Wilhelm Reich ve Cinsel Ahlak

Wilhelm Reich 1897 doğumlu, Avusturyalı psikanalizci. Tüm din geleneğinin dışında büyüdü.13 yaşına kadar eğitimini ailesi içinde gördü.14 yaşındayken annesi kendi canına kıydı.17 yaşındayken babası öldü. Böylece baba evini terk etti. Bir daha da oraya dönmedi.

Birinci büyük savaşta, İtalyan cephesinde savaştı. Öğrenimini doktor olarak tamamladı. Felsefe, doğa bilimleri ve o sırada doğmakta olan seksoloji (cinsel bilim) ile ilgilendi.

Tıpta uzmanlık alanı olarak psikanalizi seçti; Viyana Üniversitesi'nde **Freud** ile karşılaştı.1927'de **Cinsel Boşalmanın İşlevi** adlı kitabını yayınladı.

Reich, Viyana psikanaliz kliniğinde birinci asistan olarak ve sonra şef doktor olarak sekiz yıl çalıştı. Bu yıllar içinde Freud'ün tezlerine bağlı kaldığı görülüyor. Daha sonra Feud'e bağlı kalarak kendi görüşlerini onunkiyle uzlaştırma yoluna gidiyor. **Reich'a göre nevrozların önemli bir nedeni, bireysel sorunlardan değil, sosyo-ekonomik sorunlardan kaynaklanıyordu.** Bu nedenle Viyana'nın yoksul mahallelerinde, diğer doktor ve hemşirelerin yardımı ile ücretsiz dispanser açtı.

1929'da **Sovyetler Birliği**'ni gezmeye gitti.

1930'da Berlin'e göç etti; orada **Komünist Parti**'ye üye oldu. İşçilerin okulunda cinsellik dersleri verdi. Öte yandan Berlin Psikanaliz Enstitüsü'nün çalışmalarına katıldı. Bu kurum politikanın dışındaydı. Reich, Marksist eğilimli insanları çevresinde topladı. **SEXPOL** (cinsel politika) adlı bir örgüt kurdu. Bu örgüt yüz binin üzerinde insanı kendine çekti, ama Nazilerin ilerleyişi yüzünden örgüt kapatıldı.

Oidipus Kompleksi

Oidipus kompleksi,Freud'e göre her insanda ortaya çıkan bir durumdur. Çocuk **fallik** dönemde (4-6 yaş arasında) cinsel tepilerini dışa yöneltir. Erkek çocuğun aşk nesnesi annedir; kız çocuğunki ise babadır. Daha sonra çocukta **üstben** oluşur; böylece çocuk bu yasak sevginin bilincine varır, anne-babaya olan istek de yasaklar yoluyla bilinçaltına itilir. Cinsel isteğin bilinçaltına itilmesi, bireylerde nevroz oluşumuna yol açar.

Freud, psikanalizin merkezine **Oidipus kompleksi'**ni koyar.

Reich da insanlarda nevroz'un varlığını kabul ediyor, ama ona göre bu nevroz, cinsel doyumsuzluktan ileri gelir. Eğer insanlar çocuklukta cinsel doyuma varırsa, nevroz oluşmaz.

Yani çocuktaki cinsel istek, anne ya da baba yerine, bir çocuğa yönelirse, nevroz oluşmaz.

Böylece Reich da psikanalizin merkezine cinsel doyumu koyar.

Reich görüşünü şöyle dile getirir : Nevroz, genital bir rahatsızlığın dışa vurumudur, yoksa genelde cinselliğin bir sorunu değildir. Psikanalitik bir sağaltımdan sonra

nevrozun yeniden görülmesinden, ancak cinsel doyum güvencesi sağlandığı ölçüde kaçmak olasıdır.

Reich, Hıristiyan cinsel ahlakının az çok hâlâ egemen olduğu bir toplumda yaşıyordu. Bu cinsel ahlak, insanlara ortaçağda çok karanlık yüzyıllar yaşattı. Çünkü Hıristiyanlık, cinsel ilişkiyi hoş görmüyor, cinsel perhizi buyuruyordu. Böyle bir ilişki sadece dünyaya çocuk getirmek için hoş görülebilirdi. Ama bu anlayış, Rönesans'tan sonra kırılmaya başladı. Reich'ın mücadelesini verdiği cinsel özgürlük, yirminci yüzyılın ilk yarısına rastlar.

Wilhelm Reich ve Trobriandlılar

Reich, aradığı teze uygun olarak Polonya asıllı **Bronislaw Malinowski**'nın çalışmalarını alır. **Malinowski,** Kuzeybatı Melanezya'da yaşayan **Trobriandlılar** üzerinde uzun gözlemler ve çalışmalar yapan bir antropologdur. Bu ilkel toplumda çocuklar ve gençler tam bir cinsel özgürlüğe sahiptir, nevroz bilinmez. Ayrıca cinsel sapıklık bilinmediği gibi,örneğin gebe kadınlarda mide bulantısı da görülmez. Reich bu tezlerini **Cinsel Ahlakın Ortaya Çıkışı** adlı kitabında işler. Şimdi biz de bu kitaptan alıntılar yapacağız.

"Otoriter baba ailesine sahip toplumda cinsel yoksulluk, bu toplumu nitelendiren cinsel yadsımanın ve cinsel baskının sonucudur; bu baskı topluma hizmet eden tüm bireylerde nevrozları, sapkınlıkları ve cinsel suçları tahrik eder".[1]

Şimdi biz Malinowski'den bir alıntı yapacağız:

"Küçük kız ve erkek çocukları, aşk konusunda kendi arkadaşlarından çok şeyler öğrenme fırsatına sahiptir. Çocuklar çok erken yaşlarda ve tam somut bir biçimde karşılıklı olarak cinsel yaşamın gizlerini öğrenmeye başlarlar. Çocukların erken gelişmiş aşk yaşamı, biçimine uygun şekilde cinsel ilişki kurmadan çok önce başlar. Çocuklar oyunları ve eğlenceleriyle meraklarını ve cinsel organlarının işlevini doyururlar ve anlaşılan bundan zevkli bir heyecan duyarlar. Cinsel organların elle keşfi ve bu organların ağızla uyarılması gibi hafif sapkınlıklar bu zevkin içinde yer alırlar. Söylendiğine göre, küçük çocuklar çoğu zaman kendi büyük kardeşleri aracığı ile bu oyunlara başlarlar ve büyükler kendi aşk şakalarına küçüklerin katılmasına izin verirler. Cinsel eğlenceye ayırdıkları zaman, onların sadece kendi meraklarına, olgunluklarına ve 'mizaçlarına' bağlıdır; çünkü kabilenin birkaç özel tabusu göz önüne alınmazsa, hiçbir anne-baba yetkisi onları engellemez, hiçbir ahlak kodu onları bağlamaz.

Yetişkinler, anne-babalar bile çocukların bu özgürlüğüne tümüyle ilgisizdirler ya da bu özgürlüğü onaylarlar. Bunları tümüyle doğal karşılarlar; karşı çıkacak hiçbir neden bulmazlar. Çoğu zaman eğlenceli bir tür hoşgörü ile ilgi gösterirler. Şakacı bir tonla çocuklarının çılgınca aşklarından konuşurlar. Dostça konuşmalar sırasında çoğu zaman şöyle dendiğine tanık oldum: '...şu küçük kız, şu küçük oğlanla cinsel ilişki kurdu '. Fırsat çıktığında, onun ilk aşk serüveni olduğu açıklanır. Çocuk dünyasında eş değiştirirken ya da küçük dramlar yaşanırken,olay yarı şakayla, yarı ciddi bir şekilde tartışılır. Çocuklar arasında cinsel ilişki ya da bunun yerini aldığı var sayılan bir ilişki masum bir eğlence diye kabul edilir.

'Kayta (cinsel birleşme) oyunu oynarlar...' Birbirlerine karşılıklı Hindistan cevizi, birkaç inci, koruda toplanmış meyve verirler. Sonra saklanırlar ve kayta. Ayrıca görgü kuralları çocukların aşk oyunlarını evlerinin içinde oynamalarına izin vermez; bunun için çalılığa çekilmeleri gerekir".[2]

Elbette bu ilkel toplumda özel mülkiyet, toplumsal sınıflar ve devlet yok. İşbölümüne gelince, birileri balıkçılık yapıyor, ötekisi bahçesinde sebze yetiştiriyor. Bu sebzelerle balıklar sıkı kurallara göre değiştiriliyor.

Ayrıca evin geçiminden baba değil, kadının kardeşi sorumlu. Baba çocuklarının eğitimiyle ilgileniyor ve o da kendi kız kardeşinin geçiminden sorumlu oluyor. Mal birikimi diye bir şey bilinmiyor. Mal birikiminin bilinmemesi, insanları aç gözlü olmaktan, hırsızlık yapmaktan kurtarıyor.

Reich, Malinowski'den alıntılar yapıyor; şimdi biz de bu alıntıları aktaralım:

"Trobriand adalarında çocuklar göze çarpacak bir özgürlüğün ve bağımsızlığın tadını çıkarıyorlar. Ayrıca çocuklar, çok baskıcı olmayan ana babanın vesayetinden çok erken kutuluyorlar. Kimi çocuklar kendi istekleriyle ana babaya boyun eğiyorlar, ama bu sadece iki yanın kişisel niteliklerine bağlı; çünkü sözün tam anlamıyla bir disiplin, bir aile baskısı bulunmuyor. Sık sık yerlilerin evine çağrıldım; ana baba ile çocuklar arasında bir tartışmaya asla tanık olmadım. Ana babanın çocukları okşadığı ya da onlara homurdandığı oluyor ya da birbirlerine eşit şekilde arzularını dile getiriyorlar.

Ana babalar asla çocukların doğal boyun eğişlerini harcayacak şekilde onlara resmi buyruk vermiyor.

Kimi zaman insanlar çocuklarına kızıyorlar ve bu kızgınlık içinde onlara vuruyorlar, ama çoğu zaman kızgın bir çocuk da ana babasına saldırıyor. Böyle bir saldırı gülümseme ile karşılanıyor ya da karşılıklı birbirlerine vuruyorlar. Bununla birlikte yerliler yalnız misillemede bulunmayı, sistemli cezayı bilmemekle kalmıyorlar; ayrıca bu gibi işlerden iğreniyorlar. Çocukların kötü davranışlarını yinelediğinde, onlara vurmanın ya da soğukça başka ceza uygulamanın yerinde olacağını söyledim; dostlarım benim bu önerimin doğal ve ahlaksal olmadığını söylediler; belli bir hoşnutsuzlukla geri çevirdiler.

Bu özgürlük çocukların küçük, özerk bir topluluk oluşturmalarına, kendi başlarına bir grup kurmalarına izin veriyor; beş altı yaşından başlayarak ve hiçbir baskı görmeden bu topluluğu katılıyorlar; erginlik yaşına kadar bu topluluğa ait oluyorlar. Çocuklar kendi fantezilerine göre günlerini ya ailenin yanında geçiriyor ya da küçük cumhuriyetlerinde arkadaşlarının yanına gidiyor.

Topluluk içindeki bu topluluk, genelde kendi üyelerinin istemlerine göre davranıyor ve ortak bir karşı koyma ile, eskilere karşı çıkıyor. Eğer çocuklar gün içinde bir gezi yapmayı kafalarına koyarlarsa, yetişkinler, hatta kabile şefi bile onlara engel olamıyor." (Malinowski,agy, s.52-53)

Benim antropolojiden çıkardığım bir sonuca göre, yiyeceğini kolayca bulan, geçim sıkıntısı çekmeyen ilkel toplumlarda çocuklara ve kadınlara iyi davranılıyor. İnsanlar hoş görülü; bizim bildiğimiz kötülükler bilinmiyor. Buna karşılık, geçim sıkıntısı çeken ilkel toplumlarda

çocuklar yaşasın mı, yoksa öldürülsün mü diye bir karar veriliyor. Kadınlar mal yerine konuluyor; cinsel hoş görü bilinmiyor.

Trobriand toplumunun çok güzel bir yanı, yetişkinlerin çocukların hizmetinde olması; çocuklara tam bir özerklik tanıması. Yetişkinlerin sevgi gereksinimini çocuklardan sağlamaması.

Oysa işbölümünün, devletin, toplumsal sınıfların, özel mülkiyetin ortaya çıktığı, insanların mal biriktirdiği toplumlarda, kıskançlıklar başladığı gibi, yetişkinlerde sevgi gereksinimini çocuklarla gideriyorlar. Bu dediğimiz, özellikle eşlerin birbirini pek sevmediği ailelerde daha çok oluyor.

Çocuklar kendi ana babalarına bağlı değil de, kendi aralarında sevgi bağı kurunca, Oidipus kompleksi de kolayca aşılıyor; çünkü cinsel heyecan çocuklarla ana babaları arasında değil, çocukların kendi aralarında geçiyor.

Oysa Reich, bu ilkel toplum çocuklarında Oidipus kompleksinin oluşmadığını söylüyor ve onların sapıklıktan uzak, sağlıklı olmalarını sadece bu cinsel özgürlüğe bağlıyor.

Gerçekte ise çocukların cinsel özgürlüğü, Oidipus kompleksinin oluşmasını engelliyor.

*

İnsanlar toprağa bağlı olunca, hayvan yetiştiriciliği yapınca, her toplum bir devlet kurunca, düzenli savaşçılar askerler beslemeye başlayınca, barbarlık çağı da başlıyor. Barbarlığın en önemli özelliği, insanlar arası ilişkinin, bir zayıf-güçlü ilişkisi olmasıdır. İnsanların erkeklerin - cinsel ve saldırganlık tepilerini istedikleri gibi doyurmasıdır. Böylece bu gibi toplumlarda zayıf konumda olan kadınlar ve çocuklar geri plana itilir ve küçümsenir.

Yine bu barbarlık çağının ürünü olan tek tanrılı dinler, kutsal suç günah kavramını türettiler. İnsanları barbarlık çağına bağlarken, yaşamdan koparıp dine, bir tanrıya bağladılar. İnsanlarda suçluluk duygusu' nun oluşmasına yol açtılar. Böylece insanlar eskiye göre çok daha karmaşık bir kişiliğe sahip oldular. Barbar toplumlarda çocuklar ve kadınlar, sadece sevilen birer varlık değil, hem sevilen, hem geri itlen, küçümsenen birer varlık oldular. Ama bir değer olmadılar.

İlkellerde Gençlerin Cinsel Yaşamı

Burada sözü yine **Wilhelm Reich**'a bırakalım: "Genç **Trobriyandlıların** cinsel yaşamını inceleyelim. Gençler cinsel çatışmaları ve kimi aşk ilişkilerinin güçlükleri yüzünden, belli bir dereceye kadar moral acıyı biliyorlar, ama dışarıdan kabul ettirilmeye çalışılan baskıyı, 'ergenlik nevrozunu' kendi canına kıymayı ve 'kültür adına' çile çekmeyi bilmiyorlar".[3]

Şimdi de Reich'ın, Malinowski'den yaptığı alıntıyı buraya aktaralım: "Kız ya da erkek çocuk büyüdüğü ölçüde, cinsel yaşamları daha ciddi bir dönemece girer. Yaşam bir çocuk oyunu olmaktan çıkar, yaşamsal ilişkiler arsında ağır basan bir yer tutar. Belli bir kişinin çekiciliğine kesin olarak kapılan genç, ona sahip olmayı arzular, bu arzunun gerçekleşmesi için hareket eder, büyüye ya da başka süreçlere baş vurur, eğer amacına ulaşırsa, buna çok sevinir. Bu yaşta hasta düşen ve aşktan perişan olan gençleri gördüm. Bu yaşı daha önceki çocukluk yaşından ayıran şey, kişisel seçim ve çok daha kalıcı bağ kurma eğilimidir. Genç birey, sevdiği kızın kendisine bağlılığını ve sevgisini en azından belli bir zaman için güvence altına almak ister. Ama bu eğilim, tek ve kendine özgü bir aşk ilişkisini esinlemek için yeterince güçlü değildir. Çünkü bu yaştaki gençler evlenmeyi öngörmezler. Genç kız ve erkek evlenmeden önce başka serüvenler yaşamak ister. Bu yaştaki gençler, kendi özgürlükleri nedeniyle çok mutludurlar, sorumluluk yüklenmeyi düşünmezler. Eğer genç erkek, seçtiği eşin kendisine bağlı kalacağını düşünerek zevk duyarsa, bu bağlılığa sarılı kalmak gibi bir yanıt vermek zorunluluğunda değildir...

Tabuların çoğu onları henüz bağlamaz; büyünün ağırlığı henüz omuzlarına çökmez...

...Bu yaş sınıfındaki gençlerin, aşk serüvenlerine daha çok önem verdikleri ve aşk serüvenlerini daha ciddiye aldıkları ne kadar gerçekse, ayrıca aşk alanlarını genişletmeleri ve çeşitlendirmeleri de bir o kadar gerçektir. Böylece genç kız ve erkekler, yemekli kır gezintisine giderler; kendi aşk ilişkilerine uygun düşen sevinçli serüven yaşarlar, güzel doğal görünümler keşfederler. Kendi köylerinin dışında da ayrıca cinsel ilişki kurarlar" (agy, s.63-65).

Ergenlik yaşına gelen gençler, kendi ailelerini bırakıyorlar, yine kendileri için yapılmış ve bukumatula denilen bekâr odalarında kalıyorlar. Toplum, gençlerin cinsel yaşamını engellemediği gibi, bu konuda onları cesaretlendirdiği ve yardımcı olduğu söylenebilir. Burada sözü yine Malinowski'ye bırakalım:

"Bu kabilenin töre ve adetleri, bu cinsel gereksinimlerin önünde gider ve bukumatula adı verilen odayı korunak olarak tek başına öngörür. Sınırlı sayıdaki iki, üç, dört çift, geçici bir topluluk içinde ve az çok uzun bir süre bu kontlarda oturur. Bukumatula, rastlantıya bağlı olarak en istekli genç çiftlere, rahatsız edilmeden kendilerini cinsel zevke vermeleri için bir korunak sunar". (Malinowski,agy, s.70)

"Hiçbir yasa ya da adet, genç çiftleri birbirine bağlamaz. Bu çiftleri bir araya getiren, kendi kişisel eğilimleri ve cinsel tutkularıdır. Eğer isterlerse, ayrılmalarını hiçbir şey engellemez. Ayrıca öğrendiğimize göre bu bağ, eşlerin birbirine sahip olmasını içermez; eşler özellikle hasat şenliklerinde ve ay ışığının olduğu gecelerde, başka insanlarla yatma özgürlüğüne sahiptir. Böyle durumlarda gençlerin kıskançlıkları tuttuğu olur, ama belli durumlarda kıskançlık 'ahlak dışı' kabul edilir. Örneğin birisinin yakını öldüğünde, bu yaslı kişiyi avutmak için genç kızlar onunla yatarlar."[4]

Ayrıca bu ilkel toplumun insanları, cinsel ilişki ile doğum arasında bir bağ olduğunu da bilmiyorlar.

Bununla birlikte bu yaşam biçimi, oralara Hıristiyan din yayıcıları gidince, yavaş yavaş son bulmaya başladı.. Ne de olsa Hıristiyanlık, cinsel özgürlüğü yasaklamıştır.

Reich'in Cinsel Özgürlük Anlayışına Başka bir Örnek

Reich'ın yazdığı kitaplardan birisi de Gençliğin

Cinsel Mücadelesi'dir. Şimdi de bu kitaptan bir alıntı yapalım: "Ana baba yetkesinin en çok kendisi gösterdiği alanı daha yakından inceleyelim; bu alan çocukların cinsel yaşamı' dır. Çocukların cinsellikleri bastırılıyor ve dumura uğratılıyor, cinsel duyarlık yüzünden aileden aldıkları korku, daha sonra sermayeye boyun eğişin çekirdeğini oluşturuyor.

Gençliği boyun eğdirmeye giden yol ister sevecenlikten geçsin, ister sertlikten, ikisi de aynı kapıya çıkar. Ana baba ister sert olsun, ister yumuşak, her iki yöntem de birbirine çok yakındır. Sonuç olarak gençler her zaman bağımsızlıklarını elde edemezler. Burjuva eğilimleri, cinsel özgürlük kazanan gençlerin eğitime yatkın olmadıklarını söylüyorlar; bu doğrudur, ama kapitalist amaçla yapılan bir eğitime yatkın değildirler".[5]

Reich'ın cinsel özgürlük üzerine önemli kitaplarından birisi de Cinsel Devrim'dir. Bu kitabın önerdikleri, aradan geçen uzun yıllar içinde, özellikle Batı'da yapılan 1968 devriminden sonra amacına ulaştı.

Biz şimdi burada Fransa'dan örnekler vermek istiyoruz. Bu ülkede 15 yaşına gelmiş her genç, cinsel birleşe özgürlüğüne sahiptir. Yalnız bu özgürlük, öğrenciyi otoritesinde bulunduran kişileri, örneğin öğretmen öğrenci ilişkisini kapsamaz.

İkincisi, 15-18 yaşındaki gençler evlenmek istediklerinde, ana babanın ya da velinin iznini almak zorundadır.

Üçüncüsü, çalışmayan bir kadın evlenmeden çocuk sahibi olursa, devlet ona dört yıl boyunca asgari ücret üzerinden aylık bağlar.

Zaten bugün Fransa'da yaşayan eşlerden ancak üçte biri resmen evlilik yapıyor. Geri kalan eşler, özgür birleşmeyle bir arada yaşıyor.

İslam ülkelerinde böyle bir ilişkiden dünyaya gelen çocuğa iyi gözle bakılmadığı gibi, annenin ilişkisine de zina deniyor.

Ne tuhaftır ki, dinci geçinen AKP hükümeti, zinayı suç olmaktan çıkarmıştır.

Marksizm ve Psikanaliz

Marks bir toplumun, toplumsal sınıflardan oluştuğunu söyler. Örneğin Fransız devrimine gelindiğinde, bu toplum köylülerden,işçilerden, burjuvalardan ve soylulardan oluşuyordu. Devlet soyluların egemenliğindeydi.

Burjuva sınıfı, mülkiyeti ve üretim araçlarını ele geçirince, soyluları devirdi, devleti de ele geçirdi.

Marks' ın bu söyledikleri doğrudur. Ama Marks daha sonra özellikle XIX. yüzyılda - ortaya çıkan işçi sınıfının da burjuvaziyi devireceğini, devleti ele geçireceğini ileri sürdü.

Bu olay da Rusya, Çin, Küba gibi ülkelerde gerçekleşti.

Marks'ın öngördüğü toplum, sınıfsız bir toplumdu. Devlet, sınıflı bir toplumun egemenlik aracı olduğuna göre, işçi devriminden sonra işçi sınıfı kendi kendini yok edecek, böylece devlet de kendiliğinden ortadan kalkacaktı. Böyle bir oluşum gerçekleşmeden, Sovyetler Birliği'nde sosyalizm yıkıldı ama Sovyet devrimcilerinin ortadan kaldırdığı soylular sınıfı bir daha geri dönmedi. Bugün Rusya da bir burjuva devleti var.

Ayrıca Sovyetler Birliği'nde, devleti işçi sınıfı değil, Komünist Partisi ele geçirdi; işçiler geri plana itildi. Diğer bir deyişle, orada tam bir sosyalist devrim gerçekleşmedi.

Şimdi burada bizim psikanaliz açısından söyleyeceklerimize gelelim.

Marks'a göre toplum, birbiriyle çatışan sınıflardan oluşur ve ezilen sınıf, sonunda ezen sınıfı ortadan kaldırır. Fransız devriminde bunlar yaşandı.

Freud de insan kişiliğinin Altben, Ben ve Üstben'den oluştuğunu söylüyor. Burada tümüyle bilinçsiz bir yapıya sahip olan altben, insanın doğuştan sahip olduğu bir yapı olduğu gibi, özellikle fallik dönemde (4-6 yaş) arasında ben'in benimsemediği, sansürden geçirdiği istekleri de buraya ittiği, burada biriktiği bir yerdir. Ben, sonradan oluşur ve üstben'le altben arasındaki çatışmanın geçtiği yerdir.

Üstben, tümüyle toplumsal değerleri ve yasakları içeren bir yapıya sahiptir.

Altben'e itilen istekler, özellikle de cinsel istekler, doyurulmak için ben'in alanına çıkmak istediklerinden, ben ile sürekli çatışma halindedir. Ben bu isteklerin doyurulmasına kısmen izin verir ya da üstben'in baskısı altında izin vermez...

Demek ki psikanalize göre de insan kişiliği üç ayrı yapıdan oluşur ve bunlar da birbiriyle çatışma halindedir. (Diğer bir deyişle insan kişiliği çatışmalı bir yapıya sahiptir.) Ama bu yapılardan birinin diğerini ortadan kaldırmak gibi bir amacı yoktur. Bu yapı, insan var olduğu sürece korunur.

Yalnız tutucu bir eğitim içinde büyüyen bir birey, daha sonra değerler dünyası değiştiğinde, cinselliğe daha hoş görülü baktığında, üstben'inin koyduğu yasakların bir bölümünü iptal eder, böylece ben'ini rahatlatır. Dinsel inanca, geleneklere bağlı kalan bir üstben'de, bu katı yapı değişmez.

Din ve Cinsel Ahlak

Bizim yakından tanıdığımız tek tanrılı dinler, bir yanda Yahudilik ve Müslümanlık, öte yanda Hıristiyanlık, tanrıları bir olduğu halde, cinsel ahlak açısından birbirleriyle ters, aykırı bir tutum içindedirler.

Bu dinlerden Yahudilik ve Müslümanlık cinselliğe ayrı bakar, Hıristiyanlık ayrı. Örneğim Müslümanlıkta bir erkek dört kadınla evlenme hakkına sahiptir. Bu kadınları canını istediği gibi boşar ve yeniden evlenir. Ayrıca yine bir erkek cariye denilen kadınlardan istediği kadar alır. Onlarla nikâh kıymadan yaşar.

Evlenmek için bir yaş sınırı yoktur. 54 yaşındaki birisi, 9 yaşındaki minik bir kız çocuğu ile evlenebilir.

Hıristiyanlık tek eşli bir evliliği kabul eder; buna karşılık ancak zina yapanlar boşanabilir. Evlenmek için yaş sınırı konmamıştır. Cariyelik yoktur.

Kaynakça.
[1]Wilhelm Reich, L' Irruption de la Morale sexuelle,s.33-34.
[2]Malinowski,İlkellerin Cinsel Yaşamı,s.55-56.
[3]W.Reich, Irruption de la Morale Sexuelle, s.40.
[4]Reich,agy,s. 44-45.
[5]W.Reich,Gençliğin Cinsel Mücadelesi, s. 106, Türkçesi Hüsen Portakal,1991.

Marksizm ve Psikanaliz

• Çev. Çiçek Canpolat

MİCHELE BERTRAND

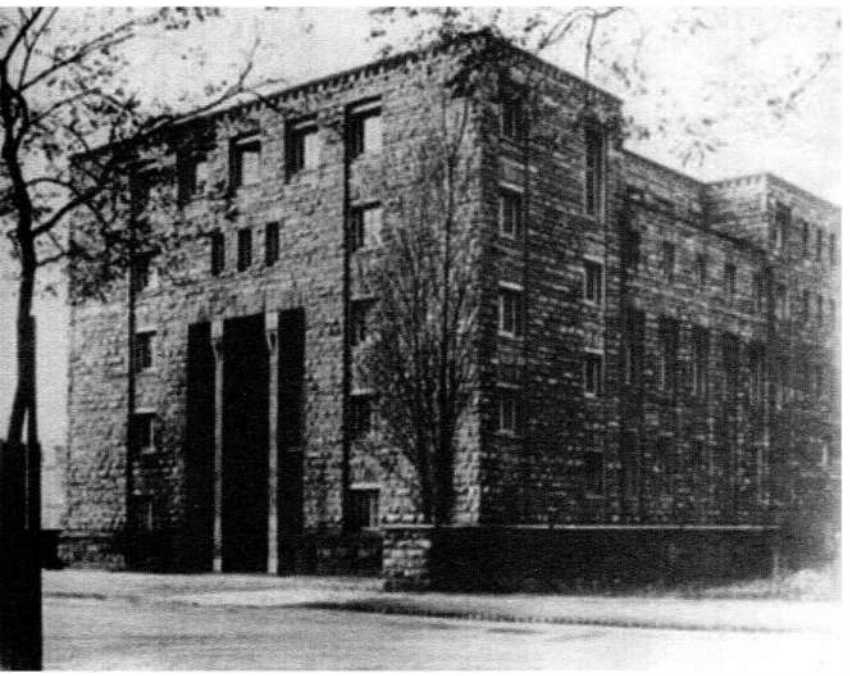

Frankfurt Okulu

Önsel olarak, psikanaliz gibi bilinçdışı ruhsal süreçlerin bir teorisiyle Marksizm gibi sosyal bir teori arasında ortak bir zemin oluşturacak hiçbir şey yok gibi görünür. Fakat sosyal süreçler kadar ruhsal süreçlerden de kaynaklanan bir şey vardır ki o da düşünsel aktiviteler ve insanların inançlarıdır. **Sigmund Freud,** R**uh Çözümlemesine Yeni Giriş Konferansları** (1993) adlı kitabında Marksizm'den açıkça bahseder. Freud teorinin genel geçerliliğini tartışmaz, sadece onu tamamlanmamış kabul eder. Eğer insanların zihinsel, ahlaksal ve sanatsal etkinliklerinin gerçekleştirilmesi için sosyal koşullar varsa, sosyal koşullardan bağımsız psikolojik koşullar da vardır.

Psikanalistlerin ikinci kuşağında kendilerini solcu olarak (sosyal demokrat ve komünist hareketler içinde) niteleyen bazı yazarlar ruhsal süreçlerin **Freudyen** analizini sosyal süreçlerin **Marksist** analiziyle birleştirerek bir sosyal psikoloji oluşturma yoluna giderler. Bu düşünce hattı, heterojenliğine rağmen, **Freudyen Marksizm** olarak adlandırılır. Özellikle 1920 ve 30'lar boyunca ilgi gören bu yaklaşım **Wilhelm Reich, Siegfried Bernfeld, Erich Fromm** ve **Paul Federn** tarafından ele alınır.

Fromm, **İsa Dogması ve Din, Psikoloji** ve **Kültür Üzerine Diğer Denemeler** (1930) adlı kitabında **Baba Tanrı ve Peygamber İsa**'nın ilişkisiyle ilgili düşüncelerin gelişimini etkileyen faktörleri **Nicene Konseyi**'ne kadar oluşturmaya çalışır. Bu çalışmanın ana dayanağı şöyledir: Marksist sınıf teorisi çeşitli sosyal grupların hayat koşullarını analiz etmek için gerekli araçları sağlar; bu koşullar ve inananların beklentileriyle korkularına ışık tutan, onları açıklığa kavuşturan bilinçdışı bilimi sayesinde çeşitli olaylara katılan insanların 'ruhsal durumunu' tanımlamak mümkün olur.

Weil-Benjamin-Horkheimer-Adorno

Reich, Diyalektik Materyalizm ve Psikanaliz 1929) adlı kitabında içgüdülerin biyolojik olarak şartlandırıldığında onların aynı zamanda sosyal gerçekliğin ve çevrenin etkisiyle değişmeye elverişli olduğunu ileri sürer. Sosyal psikoloji, bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan ortak psikolojik özellikleri ve grubun içgüdüsel yapısını, onun 'kaderinin' bir gereği olarak, inceler, ki bu kader de grubun ekonomik ve sosyal durumudur. Reich **Faşizmin Kitle Psikolojisi** (1933/1946) adlı kitabını da aynı düşünceyle yazar. Reich insanların cinsel güçsüzlüğünün çoğunlukla onların ekonomik ve sosyal üretim biçimlerine yabancılaşmasının sonucu olduğunu ileri sürer. **Cinsel Devrim** (1936/1962) ailenin rolünü 'otoriter ideolojiler ve muhafazakâr yapılar için bir fabrika' olarak duyurur (sayfa 72); ve bu çalışmada Reich, Fromm'un daha önce yaptığı gibi, bizim toplumumuzda da yaygın olarak bulunan 'ataerkil' sistemi ortaya atar.

Hem Psikanaliz hem de Marksizm cephesinde bu tarz çalışmalar çok kabul görmez. Ama Freudyen Marksist araştırma **Alexander Mitscherlich** (Babasız Toplum Yolunda: Sosyal Psikolojiye Bir Katkı ve Yas Tutamama Yetersizliği'nin yazarı) ve Psyche (Ruh) dergisi ile Almanya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da devam eder. Aynı dönem boyunca Frankfurt Sosyal Araştırma Enstitüsü'nün Marksist görüşlü filozofları psikanalizle ilgilenirler ve bu iki teoriyi ideolojik açıdan birleştirmeyi denerler. **Theodor Adorno** ve arkadaşlarının **Otoriter Kişilik** kitabı gibi çalışmalar bu birleştirme çalışmalarına damgasını vurur.

Frankfurt Okulu'nun eski bir üyesi olan **Herbert Marcuse** Amerika'da **Eros ve Uygarlık**: Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme (1955) adlı kitabı çıkarır. Bu çalışmasında mutluluk sorusunu açıkça yöneltir. Marcuse, uygarlık bireyin libidosunun gözden çıkarılmasını gerektirir, diyen Freud'un teorisini reddeder. Mutluluk ve kültürel değerler birbirine zıt mı olmalı? Marcuse'un buna cevabı hayır olur. Marcuse bütün kültürlerde libidinal bastırılmışlığın aynı formu almadığını göstermeye çalışır. Marcuse 'bastırılmış fazlalık' kavramını, belirli bir kültüre özgü olan ve toplu yaşam için zorunlu olmayan bastırılmışlığın o bölümünü anlatmak için oluşturur.

1970'ler boyunca Marksizm ve Psikanaliz'i birleştirme fikrine ilgi, farklı temellere dayansa da, yeniden doğar. Bir yanda Jacques Lacan'ın direk etki etmese bile eski kalıpları sorgulamaya çağırarak Freud'u yeniden analiz etmesi, diğer yanda **Louis Althusser**'in Marx'ı yeniden gözden geçirmesi bu yeni doğan ilgiyle alakalıdır. Birleşimdense çoklu göndergesellik açısından konuşmak daha doğru olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğu 21. yüzyılın başlarında inanç sistemlerinde, sosyal simgelerde, ideal olanda veya bu kültürel fermentten kaynaklanan 'görünüş'te yapılır ve onun izlerini barındırır.

Kaynakça:

Fromm, Erich. (1963). İsa Dogması ve Din, Psikoloji ve Kültür Üzerine Diğer Denemeler . New York: Henry Holt. (İlk baskı :1930)

Marcuse, Herbert. (1955). Eros ve Uygarlık: Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme . Boston: Beacon.

Mitscherlich, Alexander. (1974). Babasız Toplum Yolunda: Sosyal Psikolojiye Bir Katkı. New York: J. Aronson. (İlk baskı:1964)

Reich, Wilhelm. (1972). Diyalektik Materyalizm ve Psikanaliz. New York: Random House. (İlk baskı: 1929)

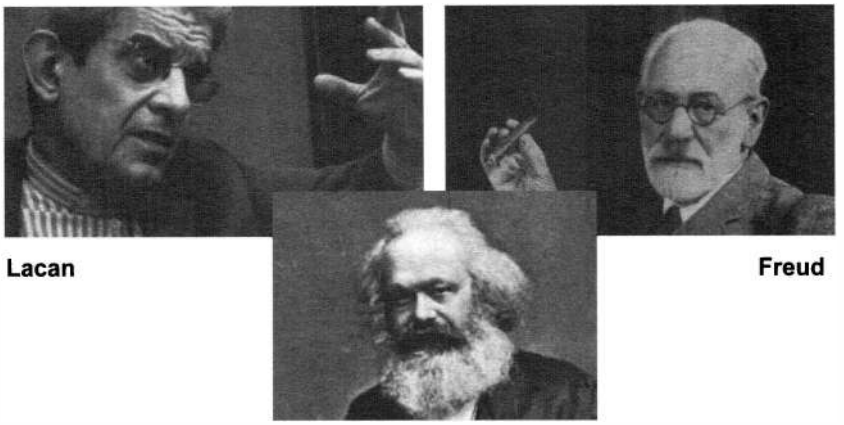

Lacan Freud

Marx

ALTHUSSER, LACAN, ANTİ-LACAN VE MARKSİZM

TANER TİMUR

Althusser psikanalizle ilk kez felsefe alanında karşılaştı ve Politzer, Sartre, Merleau-Ponty gibi filozofları okuyarak bu disipline ilgi duymaya başladı. Marksist düşünüre göre bu filozoflarla psikanalistler arasında garip bir ilişki vardı: Onlar Freud ve izleyicilerine, kabaca ve bir çeşit bilimsel alışveriş esprisi içinde, "siz bize pratiğinizi verin; biz de sizin statünüzü belirleyelim ve size yoksun olduğunuz kavramları sağlayalım!" demişlerdi. Sartre ve Alman psikiyatrı Biswanger bununla da kalmamışlar, bir de "felsefi psikanaliz" geliştirmişlerdi. Bu felsefi psikanalizde toplumsal-biyolojik ilşkisi, yani toplumsallığın temelini biyolojiye dayandıran görüş, felsefi karşılığını buluyor ve "birlikte öznellik" ya da "birlikte varolmak" (intersubjectivité, Mit-sein) gibi kavramlarla ifade ediliyordu. Bu öznel beraberlik psikanalizdeki hasta-hekim ilişkisinin felsefi ifadesinden başka bir şey değildi ve ilhamını Politzer'den almıştı.

Althusser felsefeden gelen ve psikanalizin anlamını değiştiren bu müdahaleyi, daha sonraları "şiddetli" bir sözcükle ifade etmiş ve "sahtecilik" olarak nitelemiştir (s. 58). Bu "sahtecilik" sayesinde Fransa'da psikanaliz kendine özgü "bilimsel" alandan uzaklaşıyor ve idealist felsefenin spekülasyon konuları arasına giriyordu.

Bu dönüşüm nasıl gerçekleşmişti?

Althusser'e göre bu dönüşümde "tayin edici" rolü, temel kavramı ("intersubjectivité"yi) sağlayan Politzer oynamıştı. Çünkü, Politzer, "dram" kavramını "efendi-köle ilişkisini anımsatan bir konumda", birlikte öznellik (intersubjectivité) şeklinde düşünmüş ve önermişti (s. 59). İşte burada Althusser'in (1960'lardaki) temel teziyle karşılaşıyoruz: Psikanalizi bu felsefi tartışmalardan kurtaran ve ona bilimsel bir statü sağlayan Dr. Jacques Lacan olmuştur.

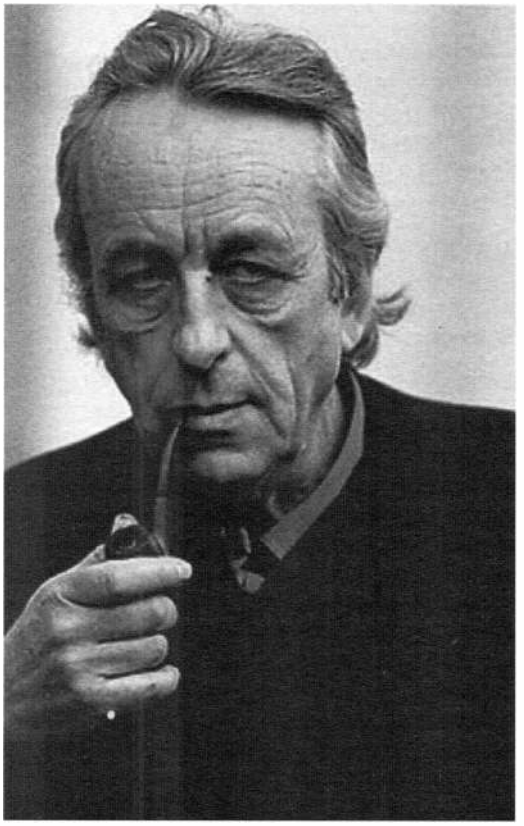

Louis Pierre Althusser (1918–1990)

Dr. Lacan 1960'ların başında kuşkusuz bilinmeyen bir isim değildi. Fakat onu kimse anlamıyor, daha çok da garip kişiliğiyle ve her Çarşamba yapılan, "her çeşit insanın kendileri için anlaşılmaz bir söylemi dua gibi dinlediği" seminerleriyle dikkati çekiyordu (s. 68). Bu öfkeli adam öğrencilerine bağırıp çağırıyor, ağır hakaretler yağdırıyor, açıklamalarından hiçbir şey anlamadıklarını söylüyor ve bunu onlara da kabul ettiriyordu. Althusser'in kendisi bu dinleyiciler arasında bulunmamıştı; fakat olup bitenleri yakından izlemekten de geri kalmıyordu. Nitekim sonunda Usta'yı anladı ve anlayınca da kafasında tüm bu kükremelerin, bu bağırıp çağırmaların, bu küfürlerin anlamı değişti: Aslında Dr. Lacan'ın söyledikleri son derece basit ve anlaşılır şeylerdi. Fakat bunları söyleyebilmek için rol yapmak, maske değiştirmek zorundaydı; kendisini anlattıklarını anlaşılmaz şeyler gibi göstermeye, "entelektüel terör" yapmaya zorlayan haklı nedenler vardı.

Bu nedenler nelerdi?

Lacan'ın saldırgan tonunun başlıca nedeni, Althusser'e göre "bizzat dönemin psikanalitik ortamının kendisiydi". O ortamda, psikanaliz hakkında, bu disiplinin "hukuki, sosyal ve ekonomik yapıları"nın, yani lonca çıkarlarının dışında teorik tavır almak ve psikanalizi hak ettiği bilimsel nesneye kavuşturmak için "teorik sahtecilik"ten başka bir yol yoktu. Son derece basit ve anlaşılır şeyleri kimsenin anlayamayacağı bir dille anlatan, sonra da "beni anlamıyorsunuz!" diye onlara hakaret eden Lacan'ın yaptığı da buydu (s. 68). Bunun dışında, Lacan, yine aynı amaçla, fakat "kendi bilimsel girişimine tamamen yabancı bir şekilde", dolaylı araçlar kullanıyor ve psikanaliz loncasının baskısı altında doğrudan söyleyemediği bazı şeyleri Hegel, Heidegger gibi filozofların manevi otoritesine sığınarak söylemeye çalışıyordu.

Aslında Lacan "teorik katkısı ölçüsünde kararlı ve bilinçli" bir tutumla, mevcut psikanalitik uygulamaya "radikal bir yadsıma" getiriyordu ve bu "yadsıma", Politzer'de olduğu gibi sadece eleştirel değil, bir de yapıcı taraf içeriyordu. Eleştirel taraf, psikanalizi mekanist bir yaklaşımla psikoloji, biyoloji, fizyoloji, nöroloji gibi insan bilimlerine, ya da hümanizm, personalizm, egzistansiyalizm gibi idealist felsefelere bağlayan mevcut durumu yadsımasıydı. Pozitif taraf ise şuradaydı: Lacan bizlere, Freud'un eseri hakkında yapılmış (başta kızı Anna Freud'unki olmak üzere) yanlış yorum ve "katkı"ları bir tarafa atarak kaynağa, yani Freud'un eserlerine dönmeyi öneriyor ve bu konuda öncü oluyordu. Lacan'ın Freud'u "okuma"sı şunu ortaya koymuştu: Freud, "ithal kavram"larla da olsa yeni bir bilim kurmuştu ve bu yeni bilimin konusu ("nesne"si) bilinçaltı idi. Bununla bize Freud, "psikanalizin tutarlı, kesin, geçerli bir tanımının mümkün olduğunu" gösteriyordu. Bu teorik katkı bilim tarihinde, Eski Yunan'da matematiğin, XVII. yüzyılda Galile fiziğinin ve XIX. yüzyılda da tarihi maddeciliğin (Althusser daha sonra bunu "tarih bilimi" olarak adlandıracaktır) kurulması kadar önemliydi (s. 71-72). Bu katkıyı, Althusser, ünlü Freud ve Lacan başlıklı makalesinde açıklamıştır.

***

Althusser, Freud ve Lacan başlıklı makalesini yazmadan önce Ecole Normale'de (ENS) bu konuda çok açıklayıcı bir konferans daha vermişti. Düşünürümüz bu konferansında da geniş bir parantez açarak psikoloji ve felsefenin sübjektivist bir yaklaşımla ve ortak kavramlarla nasıl Freud'un asıl bulgusunun ("bilinçaltı bilimi"nin) yolunu tıkadıklarını anlatmıştır.

Freud psikanalizi kurarken felsefe ve klasik psikolojiye özgü "ruhsallık"ın ("psişizm"in) tanımını değiştirmiş ve bilimsel temeli hazırlamıştı. Zaten kendisi de "ancak tanımı değiştirildikten sonra psişizmin tutarlı ve bütünsel bir kuramının yapılabilmiş olması bir rastlantı mıdır?" diye soruyordu (s. 75). Bu değişiklik Freud'un öğretisinin mevcut "psikoloji bilimi"ni dışlaması şeklinde somutlaşmıştı ve Lacan da aynı şeyi söylüyordu: "Freud'un doktrininin bir psikoloji olduğunu söylemek kaba bir fikir karışıklığıdır".

Freud'un kuramlarının, ortodoks "okuma"ların aksine, ona en yakın görünen psikolojiden koparılarak ona en uzak görünen sosyoloji ve etnoloji gibi disiplinlere bağlanması kolay anlaşılır bir şey değildi ve büyük bir dirençle karşılaşmıştır. Althusser, Aydınlanma çağında "doğadan kültüre" ya da bilimsel terimlerle "biyolojiden psikolojiye" geçmek şeklinde ifade edilen bu yanılgıyı, aynı yüzyıl düşünürlerini çok işgal eden "vahşi çocuklar"a uygulanan pedagojiyle sergilemiştir.

***

XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyıl başlarında ormanlarda ele geçirilen, hayvanlar arasında yaşamış ve büyümüş "vahşi çocuklar" ("kurt çocuklar", "ayı çocuklar" vb.) büyük bir ilgi konusuydu. Bu ilgiyi "bilimi ilerletmek kaygılarıyla" devlet de paylaşmış ve bazı doktorları bu konuda raporlar hazırlamakla görevlendirmişti. Bunlardan Aveyron'da bulunmuş bir vahşi çocuğu inceleyen Dr. İtard'ın raporu bu gibi çocukları eğitmekteki başarısızlığı anlatıyor ve bunun nedenlerini sorguluyordu.

Bu dönemde "vahşi çocuk"larda saptanan dikkate değer özellikler şunlardı: 1) Bu çocuklar hayvanlar gibi "dört ayaklı" idiler; 2) asla konuşmayı öğrenemiyorlardı; 3) hiçbir cinsel arzu duymuyorlardı; 4) bir aynada kendilerini tanıyamıyorlardı; 5) gülmesini bilmiyorlardı (s. 83).

Bu çocukları eğitmekteki başarısızlığın nedenleri nelerdi?

Bu başarısızlığın temel nedeni, en saf ifadesini Condillac pedagojisinde bulan epistemolojik bir hataydı. Bu pedagoji insan psikolojisini biyolojik ihtiyaçların kesintisiz bir devamı olarak algılıyor ve eğitimi de bu ilkeye dayandırıyordu. Daha açık bir ifadeyle insanın biyolojik yapısı psişik yapısını da belirliyordu. Ne var ki bu eğitim felsefesi belirli biyolojik ihtiyaçlar bağlamında tanımladığı "doğa halindeki insan"ın gerçekte "kültürel insan" olduğunun farkında değildi. Yani durum ters yöndeydi. İnsanın ihtiyaç ve değerlerini biyolojik yapısı değil, aksine, kültürel (sosyal) ortamı ve ilişkileri biyolojik yapısını belirliyordu. Aydınlanma düşünürlerinin "doğa hali" sandıkları statü aslında toplumsal yaşamın belirlediği sosyal ve kültürel bir statüydü. Bu statünün dışında büyümüş bir "vahşi çocuk" (ya da gerçek anlamda "doğa halindeki" çocuk) klasik pedagoji yöntemlerine duyarsız ve kayıtsız kalıyordu.

Aslında aydınlanma düşünürleri arasında da bu tersliği farkeden ve düzeltmek isteyen filozoflar çıkmıştı. Örneğin J. J. Rousseau, Hobbes'un teorilerini eleştirirken böyle bir yaklaşım içindeydi. Cenevreli filozof "İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kökeni hakkında söylem"inde, son

derece nüfuz edici bir görüşle, "Hobbes'a ve genel olarak tüm tabii hukuk filozoflarına, tamamen 'doğa hali'nde yaşadığını sandıkları beşeri varlığa, gerçekte bizzat 'toplumsal hal'in yapılarını atfettikleri"ni hatırlatıyordu (s. 92-93). Aynı bağlamda, Rousseau, tutarlı bir şekilde doğa halinden toplumsal hale geçişi de bireysel bağlamda değil, kolektif çerçevede (soyut ve genel insan türü bağlamında) ele almıştır. Ne var ki o dönemde "doğa hali" kuramları o kadar yaygın ve güçlüydü ki, Rousseau'nun kendisi de bu itirazını sonradan unuttu ve bağlı olduğu siyasal ve toplumsal idealin ve kültürel modelin temeline yine "doğa halinde" farz ettiği bir insanı yerleştirdi. İşte Lacan, Althusser'e göre, Freud'u tamamlayan teorik devrimiyle bu unutulmuş gerçeği yeniden hatırlatıyordu.

Althusser bu çözümlemeyle yetinmemiş, daha sonra öznelci psikolojinin felsefi temellerinin tarihini de sorgulamıştır.

***

"Psikoloji" kavramı modern anlamıyla Aydınlanma çağında ortaya çıkmış ve ilk kez Alman filozofu Christian Wolff tarafından kullanılmıştı. Fransa'da ise aynı kavram ilk defa Charles Bonnet'nin 1750'de yayınlanan eserinde (Traité de Psychologie) yer almıştı. Fakat bunlar konuya, kökeni eski Yunan'a (Platon'a) kadar uzanan felsefi bir gelenek içinde yaklaşıyorlardı. Bu geleneğin en belirleyici halkaları da XVII. yüzyılda Descartes ve Spinoza'nın birbiriyle çelişen sistemleri olmuştu. Althusser bu iki sistem arasındaki çelişkiyi sadece psikanalize değil, kendisinin Marx'la ilişkilerine de ışık tutan bir biçimde çözümlemiştir.

Althusser bu konudaki analizine şu soruyla başlıyor: "Ego"yu objektiflik ve "doğru"luk (doğruyu yanlıştan ayırma) öznesi gibi düşünen Descartes'ın felsefesinde psikolojiye yer var mıydı? Althusser bu felsefede psikolojiye sadece doğrulardan sapma, normallikten uzaklaşma, dikkatsizlik, duygu ve muhayyile bozuklukları, bellek yanılgıları gibi "anormal" ve "patolojik" durumlarda, kısaca "psikolojik öznenin patolojisi" bağlamında yer olduğu kanısındadır. Bu haliyle Descartes'ın patolojik durumları sergileyen eseri (Traité des Passions de l'Ame, 1649) elbette ki aynı zamanda ideal planda "normal"i de ortaya koyuyordu ve böylece de filozofun optiğinde, psikoloji, "doğru öznesi ile yanlış öznesi arasındaki ilişki alanı" olarak ortaya çıkıyordu (s. 112).

Oysa Spinoza psikolojiye Descartes'dan çok farklı bir perspektiften bakıyor ve Fransız filozofun "doğruluk öznesi" (sujet de vérité) şeklinde düşündüğü Ego'yu yadsıyordu. Ona göre "doğruluk öznesi" diye bir şey yoktu. "Doğruluk öznesi" elbette yadsınabilirdi; fakat bu durumda bir soru ortaya çıkıyordu: Spinoza, Descartes'in Cogito'sunu, yani doğruyla yanlış (patolojik ruh halleri) arasında gidip gelen doğruluk öznesini yadsırken psikoloji alanını da tamamen terk etmiş olmuyor muydu? Althusser bu kanıdadır ve Hollandalı filozofun felsefesinde psikolojinin yerini bir "imgesellik kuramı"nın aldığını düşünmektedir ve Spinoza'da "imgesellik" psikolojik bir kavram statüsünde değildir.

Althusser, Spinoza'da "imgesel" (hayalî, imaginaire) kategorisinin, adeta Hegel'deki element kavramı gibi, tüm psikolojik işlevleri barındıran bir bütünsellik şeklinde sunulduğunu ileri sürüyor. İmge dünyası, Spinoza'ya göre, sayesinde dünyayı düşündüğümüz ve bu suretle farklı statüde bilgilerin ortaya çıktığı bir kategori idi. Hollandalı filozofun bu konuda "en dikkat çekici" bulduğu sorun da "tarihsel varoluş" sorunu olmuştur. Gerçekten de Spinoza (Tevrat ve İncil'i bir tarihçi titizliğiyle sorguladığı Traité Théologico-Politique başlıklı eserinde) "doğruluk öznesinin, özellikle de peygamberlerin işlevlerini imge dünyasındaki işlevlerine bağlıyor" ve böylece bir anlamda kartezyen psikolojik özne sorunsalını çürütmüş oluyordu (s. 114). Neden? Çünkü, Althusser'e göre, Descartes ile Spinoza arasındaki en temel (ve Batı felsefesinin gelişmesi açısından en önemli) fark şuradaydı: Descartes'ın felsefesi "psikolojik özne"nin bir hüküm verme (jugement) felsefesiydi ve kaçınılmaz olarak çağının dini ve ahlaki değerlerini de içeren böyle bir felsefede bir kesinti yoktu. Psikolojik özne burada doğru ve doğru olmayan arasında bir taksime dayanıyordu. Bu ise Descartes'ın doğru ve yanlışın ayrışmasını tarihi süreç içinde düşünmemesinden, "psikolojik özne"nin doğru ve yanlışı eşzamanlı olarak bünyesinde barındırdığını ve onları, adeta, "sen haklısın; o haksız! diyen bir hakim gibi" algıladığını var saymasından kaynaklanıyordu. Oysa Descartes'ın "doğru"ları da, "yanlış"ları da belli bir tarihi konjonktürün ve şahsen çözümlemeyi denemediği "nesnel bir toplumsal yapının" ürünüydüler. Fransız filozofun "doğru" dediği şey aslında Galile fiziği, yanlış dediği şey ise Tomist felsefe ve Aristo fiziği idi. Buna karşılık, Spinoza, psikolojik öznenin eleştirisini yaparken içinde yaşadığı teolojik dünyanın eleştirisini de yapıyordu. Kısaca Spinoza tarihi süreci, hiç olmazsa dini ve ahlaki değerler açısından analizine katmış, Fransız filozof ise katmamıştı. İşte Althusser'in Spinoza tutkusu ve Hollandalı filozofu tarihi maddeciliğin kurucu babaları arasına yerleştirme çabası da buradan kaynaklanıyordu.

***

Althusser 1964 sonlarında yazdığı ve hayattayken psikanaliz konusunda yayımlanan tek makalesi olan Freud ve Lacan'da daha önceki fikirlerini daha yoğun ve özlü bir biçimde ifade etmiştir. Tez yine aynı tezdir: Lacan psikanalizi, psikoloji ve felsefenin istilasından kurtarmış ve yeni bir bilim olan dilbilimine dayanarak, Freud'un nesnesi "bilinçaltı" olan yeni bir bilim kurduğunu ortaya koymuştur. Lacan'a göre "bilinçaltının söylemi dil gibi yapılanmıştır" (s. 23). Bu bakımdan bilnçaltını da ancak dil analizleriyle çözümleyebiliriz. Kullanılan dil ile bilinçaltı aynı yapının iç içe iki tezahürüdür.

Freud psikanalizin temellerini "rüyaların tefsiri" ile atmıştı ve rüyalar konusunda "yoğunlaşma" (Verdichtung, condensation) ve "yer değiştirme" (Verschiebung, deplacement) gibi iki temel kavram getirmişti. Oysa şimdi, Lacan, bu kavramların dilbilimindeki karşılıklarını veriyor ve dilde "metafor" (mecaz) ve "metonimi" ile ifade edildiklerini ileri sürüyordu. Zaten Freud da günlük hayatın psikanalizini yaparken dilin "mekanizmalarını ve kanunlarını" incelemiş ve çözümlemelerini konuşma dilindeki semptomlara (lapsus, espri sözcüğü vb.) dayandırmıştı.

Lacan'a göre dil bir "duyulanlar" (signifiants) zinciriydi ve paradoksal bir biçimde hem sözlü ifademizi hem de bastırdığımız, söylemediğimiz şeyleri (bilinçaltımızı) temsil eden ikili (tek ve çift, bilinçli ve bilinçsiz) bir yapıya sahipti. Böylece, "F. de Saussure'ün en önemli bulguları ve ondan kaynaklanan dilbilimi, öznelerin hem sözlü (bilinçli) hem de bilinçsiz söyleminin anlaşılması" için tamamen geçerli bir alan oluşturuyordu (s. 23-24). Sorun

bu şekilde konulunca da artık felsefi söylemler (örneğin Sartre'ın bilinçaltını "kötüniyet" olarak nitelemesi, Merleau-Ponty'nin yine bilinçaltını "edimsel olmayan, anlamsız, kanserli bir yapı" olarak tanımlaması ya da Jung'un "arşetip" dediği birtakım farazi zihinsel yapılara biyolojik kalıtım atfetmesi) anlamını kaybediyordu.

Bilinçaltı bir "duyulanlar zinciri" şeklinde konulunca Lacan'ın en önemli buluşu da kendiliğinden ortaya çıkıyordu: İnsanlar, son tahlilde, saf biyolojik yapıdan beşeri varlığa (çocuk insana) geçişi, Lacan'ın Düzen Kanunu dediği (Althusser Kültür Kanunu demeği yeğliyor) ve "biçimsel özünde dil düzeni ile birleşen" bir yapı içinde gerçekleştiriyorlardı. Yani bu geçiş, en temel biyolojik ihtiyaçlar hariç tutulursa, toplumsal ve kültürel planda bir geçiş oluyor ve psikanaliz de bu geçiş sırasında karşılaşılan güçlüklerin ancak dilde tekrarlanan semptomatik belirtilerini analiz eden bir bilim ve teknik olarak karşımıza çıkıyordu.

Lacan'a göre Düzen Kanunu iki aşamada işliyordu ve çocuk annesiyle narsissik bütünlük içinde yaşadığı ikili yapı döneminden, Oedipus aşamasında babanın da devreye girmesiyle üçlü yapıya geçerken, aynı zamanda imgesel (imaginaire) aşamadan sembolik aşamaya (dil dünyasına) geçmiş oluyordu. Fakat her iki aşamada da sembolik düzenin kanunları geçerliydi. Yani çocuğun annesiyle özdeşleşmiş olduğu imgesel dönem de, bizzat, "Sembolik Düzenin diyalektiği, yani beşeri düzen veya beşeri normlar (sağlık, yemek, davranış tarzı vb. normları) tarafından yapılanıyordu. Düzen Kanunu çocuğu ilk nefesinden itibaren kontrolü altına alıyor ve ona toplumdaki yerini ve rolünü empoze ediyordu. Böylece, Lacan'ın optiğinde, nöro-biyolojik açıklamalar "mekanist yorumların yeni bir örneği" olarak dışlanıyor ve daha önce biyolojik yoksunluklara atfedilen travmaların da aslında hangi nedenlerle ve nasıl bir süreç içinde ortaya çıkmış oldukları bilimsel zeminine oturuyordu.

***

Aslında Lacan biyolojik nedenselliği toptan yadsımıyordu. En temel ihtiyaçlar bağlamında biyolojik dürtüler de rol oynuyor, fakat yeni doğmuş çocuğun beşeri varlık haline gelmesi ancak Düzen Kanunu'nun yarattığı "arzu"lar çerçevesinde gerçekleşiyor. Görüldüğü gibi burada Lacan'ın bilinçaltının temel kategorileri arasında saydığı ve "ihtiyaç"dan ayırdığı yeni bir kavramla, "arzu" kavramıyla karşılaşıyoruz.

Lacan'a göre özünde biyolojik ihtiyaçtan farklı olan "arzu"larımız, kendi özgüllükleri içinde ancak bilinçaltı söylemimizin (ve bunun ifadesi olarak "duyulanlar zinciri"nin) kendine özgü yapısı içinde oluşuyorlar. "Nasıl tarihi varoluşun özgül gerçeğine biyolojik ihtiyaçtan hareket edilerek varılamazsa" ve bu konuda belirleyici olan "tarihi kategoriler" ise, aynı şekilde, "bizzat arzuları sorgulamak ve onların anlamını belirlemek için de bilinçaltının temel kategorisi zorunlu oluyor." (s. 28). Lacan optiğinde, Oedipus aşamasında babalık sembolünün (Phallus'un), "tüm psikanalistlerin deneysel bir olgu olduğunu tasdik ettikleri üzere", kanunun, hukukun ve tüm düzenin temeli olması da buradan kaynaklanmaktadır.

Bütün bu açıklamalar şu gerçeği ortaya koyuyor: İnsan dediğimiz canlıların insanlaşma süreci Freud'un Oedipus adını verdiği soyut ve değişmez bir yapıdan geçiyor. Ve psikanaliz bilimi de bu teorik temel üzerinde geliştirdiği teknikle, arzuların bastırıldığı ve biçimlendirildiği yapısal geçişlerin somut ve kişisel varyantlarını, sağlıklı ya da sağlıksız oluşlarını, travmaların (nevrozların) tezahür biçimlerini ortaya koyuyor.

Fakat sorun burada bitiyor mu?

Galiba sorun değil de Lacan burada bitiyor ve Althusser'e göre somut tarihi kategoriler devreye giriyor. Oedipus, soyut ve değişmez bir kategori olsa bile, daima somut tarihi koşullar, belirli akrabalık kalıpları ve ideolojik yapılar içinde gerçekleşiyor. Kısaca psikanalizden Marx'a giden kapılar burada açılıyor. Marx nasıl tarihi yapıları açıklamamızı mümkün kılan kategorileri keşfettiyse, Freud da kişisel yapıların temeli olan Oedipus kategorisini keşfetti. Bu sayede, yüzyıllardır filozof ve psikologların söylediklerinin aksine, insanın "ego", "özne", "bilinç" gibi adlarla adlandırılacak bir "merkez"i olmadığı anlaşıldı. Nasıl Kopernic evrenin, Marx da tarihin merkezi olmadığını ortaya koyduysa, Freud da insanın bir "merkezi" olmadığını ortaya koymuştu. Fakat iş bitmemişti. Şimdi de psikanalizin tarihi doğuş koşullarını, Freud'un ve psikanalistlerin kim olduklarını ve çeşitli loncaların nasıl oluştuklarını açıklamak gerekiyordu.

Althusser'in makalesi bu sorularla son bulmaktadır.

***

Althusser 1979'da, Tiflis'te, Gürcistan Bilimler Akademisi, Tiflis Üniversitesi ve Fransız Déjerine Psikosomatik Tıp Merkezi'nin ortak bir şekilde düzenlediği bir sempozyum dolayısıyla psikanalize yeniden dönmüştür. Marksist filozof Sovyet kuramcıların da katıldığı bu sempozyum için daha 1976 yılında bir bildiri hazırlamış ve konunun uzmanı yakın dostlarına yollayarak eleştirmelerini istemişti. Aslında "Doktor Freud'un Buluşu" başlığını taşıyan bildiri son derece ilginçti ve Dr. Lacan'la tam bir kopuşu ifade diyordu. Fransa'da psikanalizin tutkulu bir şekilde Lacan - Anti-Lacan kamplarına bölündüğü bir sırada Althusser'in yazısı bir skandal niteliği taşıyordu ve filozof, sonunda yakınlarının isteğiyle yazısını sempozyuma yollamamış, yerine "Marx ve Freud Üzerine" başlıklı başka bir tebliğ yollamıştır.

Şimdi şunu sorgulayalım: Ne diyordu bu bildirilerinde Althusser? Ve bu durum gerçekten de Lacan'dan (ve biraz da kendinden) bir kopuşun ifadesi miydi?

***

Althusser Dr. Freud'un Buluşu başlıklı yazısında, Lacan'la ilgili eski yorumlarını tamamen yok sayarak, ünlü psikanalistin Freud'un yapamadığını yapmaya çalıştığını, fakat bunu başaramadığını; netice olarak da bilinçaltının bilimsel bir kuramı yerine kendine özgü bir "psikanaliz felsefesi" geliştirdiğini ileri sürüyordu. Oysa, Althusser'e göre, o sırada bilimsel bir bilinçaltı kuramının koşulları oluşmadığı için bunu yapmak zaten olanaksızdı ve Lacan'ın "bilinçaltının söylemi bir dil gibi yapılanmıştır" fikri de Freud'a yabancıydı.

Aslında, Lacan, "güçlü bir düşünceye sahip bir filozoftu ve yıllarca dünyada entellektüelleri büyülemişti". Ne var ki bunun için daima ikili tablo üzerinde oynamıştı: Filozoflara ("bunu bildiği farz edilen Usta" olarak) psikanalizin ne olduğunu ve Freud'un ne dediğini anlatmış, psikanalistlere de (yine "bunu bildiği farz edilen Usta" olarak) psikanalizde "felsefi düşünme"nin ne anlama geldiğini açıklamıştı. Sonunda da herkesi, hatta "müthiş düzenbazlığına rağmen, büyük bir olasılıkla kendi kendisini de kandırmıştı." (s. 203). Aldatılanlar arasında olan Althusser yanılgısını anlıyor ve şimdi, kendisini de küçük düşürecek tarzda, Lacan'ı gerçek yerine oturtuyordu.

Lacan felsefe yapmıştı; oysa Freud'un kendisi, psikanalizi bilimsel statüye kavuşturamamakla beraber, çalışmasında tamamen bilimsel yönteme sadık kalıyor, "hep aynı şeyi söylüyor, fakat söylediğini durmadan derinleştiriyor ve onu daima yeni, bazen de şaşırtıcı biçimlerde ifade ediyordu" (s. 206). Freud'da hiçbir kuram kesin ve son şeklini bulmuş bir biçimde sunulmuyordu. Fakat Freud'un eksikliği şuradaydı: Viyanalı hekim çalışmalarında sadece psikanalitik kürlerde birikmiş malzemeye dayanmış, kişiliği ve bilinçaltını oluşturan toplumsal ve nesnel ilişkileri (örneğin kendisinin "ideolojik devlet aygıtlarını" incelerken sergilediği aile, okul, kilise vb. gibi baskı mekanizmalarını) hiç dikkate almamıştı. Freud Marx'ı bilmiyordu ve inceleme gereğini de duymamıştı. Oysa Freud'un temel bulgusu marksist perspektifte tamamlanmaya muhtaçtı.

Althusser'in bu yorum ve eleştirilerinin anlamı ne olabilir?

Bunlarla yoksa Althusser, belki de başlangıçtan beri kafasında mevcut olan, fakat çeşitli nedenlerle (doğrudan ait olmadığı bir "bilim" dalında güçlü müttefikler bulma taktiği, psikanaliz loncasını bütünüyle karşısına alma korkusu, Marx'tan sonra Freud'a da yeni bir "okuma" getirme gibi büyük bir iddianın yaratabileceği tepkilerden çekinme vb.) söyleyemediği bir projesini mi gerçekleştiriyordu? Ya da Althusser, arzu ve dürtüleri hilafına Marksizm'e hiç kulak vermeyen, kendisini de işine geldiği gibi kullanan "seksen yaşındaki acınacak şahane palyaçoyu" (yani Lacan'ı) devreden çıkarıyor ve yerine de kendisini mi oturtuyordu? Ve gerçek amacı da, başlangıçta Lacan'ın adını kullansa bile, Lacan'ın da aslında pek anlamadığı ve şom ağızlıların "hayali Marksizm" dedikleri öğretiye paralel bir de "hayali psikanaliz" mi yaratmaktı?

Bu varsayımlarımın doğru olduğunu elbette iddia edemem, fakat gerçek şudur ki Althusser'in belki de korktuğu başına gelmiş ve makalesini gönderdiği psikanalistler de ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmı uzun uzun yazının yetersizliklerini açıklıyor (E. Roudinesco, J. Nassif), ya da "Althusser imzalı Anti-Lacan yazının bazıları için umulmadık, ilahi bir sürpriz oldacağını" söylüyor (M. Pêcheux), bazıları da (F. Deligny) yazıyı beğeniyor ve destekliyordu. Fakat en ağır tepki kendisine en yakın bir filozoftan, E. Balibar'dan geldi. Gerçekten de Balibar yazıyı Althusser'in kendisine de sözünü ettiği "kendi kendini tahrip etme istenci"nin bir işareti olarak görmüş ve yıllarca sonra kaleme aldığı "Althusser, Yine Sus!" başlıklı makalesinde tepkisini anlatmıştı.

Althusser bu tepkilerden rahatsız oldu, fakat susmadı; toplantıya Marx ve Freud Üzerine başlıklı ikinci bir bildiri yolladı. Aslında ilk makalesinde olduğu gibi bunda da Freud'dan büyük bir övgü ile bahsediyor ve psikanalizin Marksizmle ilişkilerini yeniden sorguluyordu.

Althusser'in bir yandan eski bildirisini tamamlayan, fakat öte yandan da Sovyetik ortodoksiyi kollar nitelikte görünen bu yeni makalesi Marksizmle psikanalizi konuları (nesneleri) farklı iki ayrı bilim olarak niteliyor, fakat aralarında birtakım ortak özellikler de saptıyordu: Her iki bilim de diyalektik ve materyalist nitelikteydiler ve her iki bilimin konusu/nesnesi de çatışmalı (conflictuel) yapıdaydı. Zaten bilimsellikleri de buradan kaynaklanıyordu (s. 227). Marx'ın tüm fikir gelişmesi burjuva ideolojisinin türdeş bir bütünlük şeklinde sunduğu teorik formasyonun (felsefe, ekonomi, siyaset vb.) aslında sınıf egemenliğini ve sömürüsünü gizleyerek sürdürmek işlevine sahip olduğunu, bir yanda "doğru" öbür yanda da "yanlış"ın bulunmadığını ve "'doğru'un kalbinde uzlaşmaz bir sınıf kavgasının yattığını" anlamasıyla mümkün olmuştu. Bu çatışmalı gerçeğin özü de, ancak, "bizzat bu çatışmada belli pozisyonlar almak suretiyle" keşfedilebilirdi.

Bunu ilk anlayan "prensleri tanımak için ancak halk olmak gerekir" diyen Makyavel olmuştu. Tarihi maddeciliği Hegel felsefesi yerine Makyavel-Spinoza çizgisine bağlayan Althusser'e göre, Marx'ın mesajı da "sermayeyi tanımak için proleter olmak gerekir" formülüyle özetlenebilirdi (s. 228). Marx ve Engels, sonradan Kautski'nin iddia ettiği gibi, "dışardan" bir kuram geliştirerek bunu proleteryaya ithal etmemişlerdi. Burjuva ve küçük burjuva ideolojilerinden sıyrılmışlar (Freud'un çok sevdiği tabirle "yer değiştirmişler"), proleteryayla özdeşmişler ve Gramsci'nin deyimiyle "organik entelektüeller" olarak pozisyon almışlardı. Freud'un kendisi de "bizzat histerik hastaları tarafından eğitilmiş ve onlardan, vücutlarında yazılı bir bilinçaltı dili olduğunu öğrenmiş" değil miydi? (s. 239). İşte Freud'u Marx'a bağlayacak kapı da burada gizliydi.

***

Marx nasıl burjuva ideolojisinin bütünlük ve türdeşliğinin yapaylığını sergilemişse, Freud da insanı "ego", bilinç", "özne" gibi kavramlarla bütünleştiren beş yüz yıllık burjuva psikolojisinin yapaylığını ortaya koymuştu. Aslında insan yaşamı da "bilinç" ve "bilinçaltı"nın çatışmalı ilişkisine dayanıyordu ve bu ihtilaflı beraberliği ("ambivalence"ı), daha önce Spinoza'nın da işaret ettiği gibi, bilişselle duygusalın (cognitif ve affectif) iç içe olduğu "imgesel" kategorisi daha iyi ifade diyordu. Freud bilinçaltını sadece klinik malzemeye dayanarak, temel elemanları çerçevesinde incelemişti. Kuramı toplumsala açılan "üst-benlik" kavramında durmuştu. Totem ve Tabu, Uygarlıktaki Rahatsızlık vb. gibi "tesadüfi ve tartışmalı" eserler vermiş, "fakat, hiçbir zaman burjuva ideolojisini bir bütün olarak ele almamış ve düşünmemişti". Zaten bunu yapacak konumda da değildi; ya da Althusser'in dediği gibi, "bunu yapması için Marx olması lazımdı" (s. 236).

Aslında nasıl her toplumsal formasyonun somut bir gerçeği varsa, her bilinçaltının da, ancak toplumsal ilişkiler bağlamında çözümlenebilecek somut bir özgüllüğü vardı. Bilinçaltı konusunda yanılmamak lazımdı. Freud da, "Hangi ülkedeyseniz, onun parasını kullanmak zorundaydınız" dememiş miydi? Marx sadece "bireyselliğin tarihi formlarını" ortaya koymuş, bunun ötesine geçmemişti (s. 238). Şimdi de Althusser, başka bir çok düşünür (Reich, Politzer, Sève vb) gibi aradaki bağları kurmaya, psikanalizi tarihi maddecilik bağlamında zenginleştirmeye çalışıyordu. Fakat artık Lacan'ın dilbilimine dayanan paradigmasını bir kenara koyuyor, "devletin ideolojik aygıtları"nı ön plana çıkarıyordu.

***

Althusser bu çabayı tamamlayamadan, dramatik koşullar içinde öldü. Belki tamamlamasına olanak da yoktu. Bize bu konuda bıraktığı miras bu dramatik yaşamın tüm öğreticiliğiyle beraber çelişkilerini de yansıtıyor. Fakat kendisi de, Freud gibi, insanı "çelişkili bir gerçek" olarak ele almamış mıydı?

Psikanaliz, Etik ve Süperego

ÖZGÜR ÖĞÜTCEN

Lucien Freud, Double Portrait (1985-86)

Psikanalistlerin elinde ahlaki normların faili olarak, toplumsalın ve bireyselin sınırında duran, hem öznelliği hem de toplumsallığı temsil edebilen bir kavram baştan beri hep vardı: süperego. **Süperego ve onun temsil ettiği toplum yasası, özneye hem gerekli yasallığı veriyordu hem de sınırlayıcı bir çerçeve sağlıyordu.** Bu özne psikanalisttir ama aynı zamanda analizandır da. Analizan için etik para ödemesidir, karşılıksız yapılan analiz analizanı ödemesi imkansız olan simgesel borçlara sokardı. Analistte bir şey ödemelidir; o da kelimelerle yorum yaparak bu ödemeyi yapar ve bir yargı bildirir. Para, analizanı ve analisti belirsiz bir karşılıksızlık/borç diyalektiğinden kurtararak, iyilik sorununa da bir dolayım sağlamış olur. Artık klişe haline gelen paternal otoritenin zayıflaması, ölümcül olmasa bile felaket bir zaafiyetle bir arada yaşamaya çalışması, psikanalistleri yeni bir etik anlayışı arayışına mı soktu acaba? Psikanalistlerin kurumsal ve tedaviye ilişkin çerçeveleri, psikanalist olarak kimlikleri ve aralarındaki ilişkileri düzenleyen simgesellikleri bir kriz mi yaşıyor?

Kant'ın ve onun gibi diğer etik filozofların ya da ahlakçıların- ısrarını, yani ahlak yasalarının 'akli' ve tarafsız olduğuna inanmamız gerektiğinde diretmesini, nasıl anlamlandırabiliriz? Bize, bütün insan türüne, şöyle denmektedir: "Ancak bu yasalar, bu kurallar sayesinde doğru ve akılcı bir şekilde yaşayabilirsiniz, çünkü bunlar `doğru`dur!". Burada kuşkusuz bir paradoks var: ancak ve ancak süperegonun ikili karakterinden yola çıkarak anlaşılabilecek bir paradoks var. Israrın arkasındaki emir cümlesini "Emrime uy, çünkü uyman gerek!" ve "Keyif al, çünkü keyif alman gerek!" diye, ikiye bölebiliriz. Yani Kant ve de Sade diye. O halde aslında Freud'un anti-ahlakçılığına bir adım daha yaklaşabiliriz. **Çünkü Freud ahlakı, öznenin içinde dışsallaştırarak süperegoyu eleştirel bir pozisyona sokmayı başarmıştır.** Dolayısıyla süperego ne doğrudan öznel, ailesel bir temsilcidir ne de doğrudan toplumsal yasa olarak dışsaldır: bunun yerine içeride dışsaldır. Peki hem boyun eğip hem keyif almak, hem ahlaklı olup hem hedonist olmak olacak iş midir?

Freud'un ahlakçı filozoflara yanıtının başarısı, onun Ahlak diye tanımlanan tamamiyle dışsal (dinsel-geleneksel veya aşkın-ahlakçı) ya da üretim tarzlarına özgülleştirilebilecek antropo-tarihselci bir yaklaşıma karşın, alternatif bir açıklama üretmesinden gelmektedir: Freud herhangi bir ahlaki yasanın aynı diğerleri gibi- öznenin libidinal ekonomisi içinde, bu şeye yatırım yapılıp yapılmamasına bağlı olarak, bir değer kazandığını söyler. Etik libidinaldir. Eğer kişinin ruhsal libidinal ekonomisi içinde bir anlamı varsa (ki psikanalistler acı çekmenin kişilere nasıl keyif verebileceğini çok iyi bilirler) gerçeklikte hiçte 'ahlaki' durmayan fiiller sürdürülmeye devam ederler. Etik libidinal olduğu ölçüde acıdaki keyifle ilişki içindedir ve ancak bu bağlam içinde anlaşılabilir.

Bir sapkın için "iyi" olan, "doğru" olan Yasa'nın bir başka kişi tarafından, Öteki/öteki tarafından, telaffuz edilerek maddileşmesidir. Kant'ın ahlak anlayışı öznelliğin bu boyutunu yakalamaktan uzaktır. Ama Kant'ın söylediğindeki erdem ahlakın, etikin ya da ne derseniz, bu yasaların formalize edilebileceği olasılığını görerek kendisininde bir tür formalizm yapmış olmasıdır. Bir psikotik için ise Yasa zaten en başından itibaren kendisini öznenin içine yazmaya muktedir olamamıştır. Psikanaliz ve etik açısından kuşkusuz en renkli patoloji türü sapkınlıktır. Bir yapı olarak sapkınlıkta öznenin temel dayanağı Yasa'nın başka bir ötekiye sadistçe, mazoşistce ya da fetişistce telaffuz ettirilmesi ve bunun bozulmasıdır. Ve bu döngü böyle devam eder... Bu noktada belirtilebilecek başka bir sorunsalda toplumun kurucu yasası olan Babanın-Yasası/Yasağı ile etiğin ilişkisidir. Simgesel söylemde sahip çıkılabilecek bir paternal yasallığı muhafazakar olmayan bir tarzda sahiplenmek mümkün müdür? Dostoyevski'nin ünlü romanı Suç ve Ceza'da Raskolnikov babasal yasada, hukukta, toplumsal suç etiğinde bir istisna tanımlanıp tanımlanamayacağını araştırır. Suçun sorumlusu ya da daha doğru ifadeyle söylersek suç fiilinin uygulandığı kişi bir toplumdışı ise, bir 'ahlaksız' ise suç ortadan kalkar mı? Raskolnikov, sonunda komiser Porfiri Petroviç'e suçunu itiraf eder, Porfiri bu itiraf için bütün koşulları adım adım olgunlaştırır gibi görünür, ama aslında olan Raskolnikov'un kendi aktarımıdır. Yasa'nın karşısında suçluluğunun çekimine daha fazla dayanamaz. Kahramanın öldürdüğü, tefeci Alyona İvanovna bir annedir! Bu bir annenin öldürülmesidir. Anneyi öldürmek etik edim olabilir mi? O zaman şöyle bir üçgenle karşı karşıyayız demektir: Raskolnikov, Porfiri Petroviç ve Alyona İvanovna. Raskolnikov, "anne"sini öldürür ve bunu komiserin bildiğini farzeder. Alyona ölür, ve yine şu kadınsı konum bir fazlaya, bir artığa sahip olur, ölümün bilgisi. Porfiri aktarım konumundan dolayı Raskolnikov'un suçunu bilmeden bilir. Bu üçgende bir erkek diğer erkeğin kadının bilgisi karşısındaki tutumunu merak etmektedir. Ama toplumun yasası galip gelir, bu suçluluk taşınamaz hale gelir ve sonunda itiraf ortaya çıkar.

Dostoyevski'yle karşılaştırma yapılabilecek alternatif bir etik anlayışını Samuel Beckett'te bulabiliriz. Samuel Beckett'in roman kahramanlarında etik sorunsal kendisini bir evetin veya bir hayırın kesinliğine indirgenebilecek, varlık yokluk gibi keskin dönemeçlerde belli eder. Kahramanların Murphy'nin, Malone'nun, Pozzo'nun, Estragon'un vd.- yasallıkla ilişkileri son noktaya dayanmıştır, ahlakla ilişkileri tükettikleri varoluşsal enerjileri yüzünden en köklü etik eyleme yaklaşmıştır. Hayır suisidal değil, hayır ölümcül değil ama öldürücü biçimde ironik bir atmosfer içindedirler. Bu anlamda Antigone'den ya da daha ölümcül bir trajik kahraman olan Medea'dan farklı bir yoldadırlar. Sanki Baba-Yasası'na psikotik olmayan bir yoldan dağılıp gidiverme vaat edilmektedir, bu pre-Oidipal çocukluğun yeniden sahiplenilmesi olanağını ortaya çıkarır. Çocuksu ve sapkın bir biçimde yasa dağılmaktan esirgenir ama bu işin faturası çok ucuza çıkmamıştır. Dostoyevski'nin muhteşem, klasik, muhafazakar, bu yüzden de suçlulukla dolu evreni Beckett'te yoktur. Hakikat anı yoktur, yücelten suisidal jest yoktur; bu evrende daha çok çürüme, daha çok sessizlik, daha çok kesinti, daha çok serbest çağrışım vardır ve bu evren tabiri caizse komik bir Tarkovskicilikle yüklüdür. Bu edebi işlem sayesinde fallusun karşısına yaşamın trajedi karşısındaki diğer büyük boyutu olan komik boyutla çıkılabilir.

O halde etik bir fail olarak süperego bize yasağı ve keyfi söyleyendir. Bu en başta ailesel keyfin ve yasağın söylenmesiyle kurulur, anne babamızın eleştirelliğini ve övgülerini içselleştirmemizle belirli bir dengeye ulaşır. Süperegoya ait keyif ise onun bu emir veren, dikte eden pozisyonda olmasıdır: bizim kendimizi hep yetersiz, hep aşağılık, hep çocuk, hep utangaç gördüğümüz noktadır işte burası. Bu noktayla özdeşleştiğimiz için daima gerekenin altında kalırız, ama öte yandan da zaten istediğimiz şey süperegonun bu keyfini maddileştirmek olduğu için bundan keyifte alırız ve bu pozisyonu kolay kolay bırakmayız. İşte bu da psikanalizde semptomların niye öyle kolay kolay geçmediğinin başka bir açıklamasıdır. Çünkü semptomlara iki katlı bir yatırım yapılmıştır; semptom bir

taraftan bireyi analize getiren acı çektirici nedendir ancak öte yandan da o kişinin keyif aldığı kendi öznelliğinin kalbidir. Özne analizinde arzusundan uzak durmak için ihtiyacını söylemektedir, analistte bu ihtiyaç karşısında susarak analizanı arzusunun sessizliğine maruz bırakır. Bu libidinal yasa dışsal-rasyonel ahlak yasası fikrine baştan itibaren uyumlu değildir. Sana nasıl davranılmasını istiyorsan diğerlerine öyle davran hükümsüzdür. Çünkü bu şekilde, böylesine imgesel, bu kadar eşit bir karşılaşma zaten mümkün değildir.

Etik insanın "iyi"yi gerçekleştirmeye yönelik girişimi olarak tanımlanabilir. Lacan'a göre etik iyinin kendisinde temellenemez, ancak arzu üzerinde varolabilir. Arzu haklı olarak amoral ve çokbiçimli-sapkın özellikler taşıyan dürtü üzerinden tanımlansa bile, yine de bu etik için sağlam bir zemin sağlamaktadır. Çünkü arzudaki orijinal çaresizlik, çokbiçimli-sapkın libidinal varlık baştan sona Öteki'ne bağımlıdır (öteki insanlara, simgesel evrene). Ve bu nedenle özne Ötekini kendine de büsbütün maledemez. Öteki, çocuğa, onsuz bir özne olamayacağı bir emir, bir yasa olarak görünmektedir. İşte bu da etiğin özne formasyonunda niçin zaruri ve kesin bir faktör olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bütün "iyiler" ve tüm idealler (buna Freudcu ego-idealide dahildir) arzu nesneleri olarak yorumlanabilirler. Bu iyiler ve idealler bir fantaziye gönderme yaptığında öznenin etik istikrarını sağlarlar. **Bu nedenle psikanalizin birinci etik görevi analizanı bilinçdışı arzusuyla yüzyüze getirmektir. Ama hiç bir kür bütün hayal kırıklıklarını çözemez ya da bilinçdışının tamamını yüzeye çıkaramaz. Psikanalizden bu türde bir "iyilik" bekleyenler kesinlikle hüsrana uğrayacaklardır.** Analizan, analizi bittikten sonra da arzulamaya devam edecektir. Öznenin analiz sonucunda kabul edeceği şey arzunun baştan beri hayal kırıklığına ve tatmin edilmemeye programlanmış olduğu gibi alçakgönüllü bir gerçektir. Ya da başka bir şekilde söylersek aynı etik gibi- kimsenin arzusu kendisine ait değildir. Arzu, Öteki'nin arzusudur. En başta da annenin arzusudur. İnsan, Öteki'nin arzusunun öznesidir. Arzulayan Öteki'nin hamilidir.

Dilbilim ve psikanaliz sayesinde, bir kez konuşma ile anlamın farklı düzlemlerde yer aldığı ve kolay kolay birbirlerine tercüme edilemeyecekleri anlaşılınca fiillerimizin ahlaki ya da etik değerinin ne olduğunun tespit edilebileceğilocusun neresi olduğu sorusu ortaya çıkar. Şu soruyu tekrar sorabiliriz: Psikanalizde etik nerede yerleşir? Psikanaliz için etik; teknik sorununda, analitik çerçevede, kurallara ve kurumlara sadakatte veya nötralite gibi kavramlarda mı maddileşir? Etik, psikanalistin tarafında mıdır analizanın tarafında mıdır? Bir psikanaliz etiği kendini nasıl vareder? Psikanalitik etik denilince ilk elden akla psikanalist nasıl davranmalı, sınır ihlalleri, analist adaylarının eğitiminin kalitesi, analizana yönelik cinsel veya mali istismarlar, psikanalitik etik komiteleri vesair gelebilir. Bu son saydıklarımın etik bir sorunsalın arkaplanını belirlemede yeterli olmadığına yönelik eleştirel olmak isteyen her psikanalist içinden, uykuda, kısık sesle veya fantazisinde zor veya kolay- şu karşılığı vermelidir: psikanalistin etiği bir insanın etiğidir, psikanalitik etik ise arzunun etiğidir!

Lacan'ın, Kantçı etik anlayışına ve genel bir ahlak anlayışına karşı psikanalizin etiğini tartışırken belirttiği üzere etik diye bir şey yoktur. Sadece bir şeyin etiği (siyasetin, aşkın, bilimin ve sanatın etiği) vardır.

Alain Badiou, Etik, Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme[1] adlı kitabının hemen başında şu yerinde tespiti yapar:

"Bazı alimane kelimeler, uzun süre sözlüklere ve akademik metinlere hapsolduktan sonra, -kaderine çoktan razı olduğu halde birdenbire, nedenini anlamadan herkesin gözdesi haline geliveren bir kızkurusu gibi- aniden parlak gün ışığına maruz kalma, halkın, avamın diline düşme, basında, televizyonda, hatta hükümet demeçlerinde zikredilme talihini ya da talihsizliğini yaşarlar. Fena halde felsefe dersi kokan ve Yunancadaki köküyle akla Aristoteles'i (ve daimi çok-satar kitabı Nikomakhos'a Etik'i![2]) getiren etik kelimesi, bugün bu şekilde sahnenin ortasına yerleşmiş vaziyette."

Etik lafını, Badiou'nun da belirttiği gibi, ne kadar çok duyuyoruz: çeşitli versiyonlarıyla birlikte (tıp etiği, mesleki etik, insani etik, savaş etiği, ticari etik, "etik kurul", kapitalizmin etiği, Ötekilik etiği, Başka Etiği, "bu hiç etik değil!", medya etiği, haber etiği vesair...) etik sözcüğü 'insan hakları, demokrasi, liberalizm' gibi kavramları birlikte çağrıştırıyor. Mesela kısa bir süre öncesine kadar eğitim hastanelerinde yapılan bitirme tezlerini denetleyen, ilaç firmalarıyla yapılan maddi anlaşmaları düzenleyen adı "etik kurul" olan bir düzenleme vardı. Aklıma hep şu soru geliyor bu liberal söylem ne zaman patladı, ne zamandan beri hayatımızı bu kadar işgal etti ve bu çerçevede üretilen kavramlar hangi ara bu kadar muteber hale geldi?

Genel bağlamda bakıldığında bu etik süreci felsefede Sartre ve Levinas'ı ayrı tutarsak- 1980'lerin sonlarından itibaren merkezi bir tartışma alanı haline geldi. Bunun felsefeyi doğrudan ilgilendiren ya da ilgilendirmeyen pek çok nedeni var. En başta Marksist düşünce içinde yeni bir etik tartışma "iletişimsel eylem" ve "radikal demokrasi" alt kuramları arasında başgösterdi. Psikanalizde etik tartışmasının başlamasıyla paternal yasanın/yasağın aşınmasından sözedilmesinin eşzamanlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bir taraftan artık beylik bir laf haline gelen simgesel babanın yasaklayıcı konumunun yerinden edilmesiyle ortaya çıkan maternal süperegonun vahşiliği, yasa tanımazlığı vurgulanırken; bir taraftanda çözüm olarak bu sürecin eski mutlu günlere dönebileceğini vazeden muhafazakar, organikçi eğilimler sıkça dile getirilir oldu. Psikanaliz açısından ortadaki sorun ise etik tartışmaların, sınır ihlallerinin, analist/analizan ilişkilerinin düzenleyici motor gücünün net olarak tanımlanamamasından kaynaklanıyor. Amerikan psikanaliz kurumları ve onların etkisi altındaki diğer psikanalitik ekoller için 80'lerin başından itibaren etik tartışması sınır ihlalleri, eğitimin düzenlenmesi gibi pratik konular bağlamında öne çıkmaya başladı[3].

Psikanaliz için etik tartışmasını kürün amacının ne olduğu sorusuyla bağlantılı olarak tartışmak olasıdır. Psikanalizde analizan için tedavi, tam iyileşme ancak İyi'ye referansla anlaşılabilir, kişide ahlaki bir atılım olur, varolan hayatla mükemmel bir uyuma girer, iyi bir eş, iyi bir çalışan haline gelir, mutlu bir baba doyumlu bir anne zuhur eder analiz bitince! Tabi ki bu naif İyi anlayışına inanmıyoruz; eğer böyle olsaydı psikanalize ihtiyaç olmazdı zaten. Bu türde bir psikanalitik tedavi anlayışı imgesel ihtiyaçların karşılanmasının ötesinde yerleşen analist analizan ilişkisinin simgesel özelliklerini içermekte başarısız olacaktır. Ama bu yaklaşımımız bizi İyi sorununda daha iyi bir yere konumlandırmaya yetmez. Tam da bu noktada klinik pratik için basit bir şey önerilebilir: biz analizanlarımızı, terapizanlarımızı İyi'nin ne olduğuna ikna etmeye çalışmayız, biz onlara kendileri için arzularının karmaşasında gizli İyi ve Kötü'nün ötesine yerleşmiş olanı bulmalarında eşlik edebiliriz. Şu eski felsefi sorunun yani "İyi bir yaşam nasıl olur?" sorusunun- psikanalizle ilişkisi cennetin şeytanla ilişkisinden ne daha fazladır ne de daha azdır; ama cehennemi bilebiliriz, o şeytanın başkaldırısıyla başlar. Psikanaliz iyi yaşamın tarafında mıdır? Bu soruyu hep sormalıyız; bu soru bizi post-Freudcu dönemdeki ayrılıkların kökenlerine götürebilir.

Freud'un bir anti-ahlakçı olduğunu biliyoruz: toplumun yerleşik ahlaki önyargılarının karşısına rasyonalizmin takıntılı bilimsel merakını öne sürmüştür. Freud açısından psikanalizdeki tedavi öznenin iyiye, doğruya, uyuma doğru yönlendiği konformist bir yolculuk değildir. **Cinsellik Üzerine'de ergenleri tedaviye getiren ana babaların çocuklarını 'terbiyeli' bir evlat haline getirmelerini istediklerini söyledikten sonra, Freud şöyle devam eder, aynı kocası tarafından boşanmaktan vazgeçmesi için psikanalize getirilen eşin durumunda olduğu gibi kadın psikanalizin sonunda kesinlikle boşanmak istediğine karar verir-ergen kızda geçirdiği dönemin bunalımlarını yaşamaya devam edecektir. Freud sonrası revizyonizmin uyumu, gerçekliği, bilinci öne çıkarması işte bu Freudcu nötr ahlakçı ediminde sonu olmuştur.**

Psikanaliz için çilecinin etik statüsünün ne olduğu sorununa yönelebiliriz. Her etik tartışmanın yörüngesi sonunda iyiden, yüceden, hazdan, cezadan, feragatten, sorumluluktan geçer. Bu mevzularda iki kadim açıklama vardır: dinin açıklamaları ve felsefenin açıklamaları. Yeni olan tartışmalardan bir tanesi ise bu iki öznellik türünün dönüşümüyle ortaya çıkan genelleşmiş Öteki etiği tartışmalarıdır. Psikanaliz açısından bakıldığında ise en baştan itibaren Freud haz sorununu gerçeklikle karşıtlaştırarak tartışmıştır. Haz ilkesinin karşısına gerçeklik ilkesini koyar, hazdan feragat böylelikle birincil sürece karşı ikincil sürecin hükümranlığını tesis eder. Hazzın ertelenmesi, bastırmaya uğraması uygarlığın hem kurucusudur hem de onun kalbine bir huzursuzluk yerleştirir. Etik sorunsalın çileci feragatte, dünyasal hazdan vazgeçmede bulduğu şey öyleyse, psikanaliz için, gerçek bir vazgeçiş değil zamansal bir yer değiştirmedir. Ya da acıdaki hazzın, jouissance'ın, sahiplenilmesidir. Alain Badiou'ya başvuracak olursak çilecinin etik eylemi politik, bilimsel, sanatsal ya da aşki (iki cinsiyet arasında olan türü kastedilmektedir) bir hakikat alanı aç(a)maz. Hakikat anı Aynı'nın öznesini kurar, bu özne için etik eyleminin anlamı verili değildir; ama bu basitçe bir feragatte değildir.

(Küçük) Öteki bana uymam gereken etik buyruğu temin edemez; öteki sadece kardeşlik değildir, Baudelairevari söyleyecek olursak "kardeşim, benzerim, düşmanım"dır ifadesinde özetlendiği gibi olumsuz özellikleride taşır. İmgeselliğin rekabetle, hınçla, benzerini yok etmekle ilgili boyutu gözden kaçırılamaz. Ahlak için gerekli olan farklılık ilişkisinin bu kadar çok vurgulanması değil, Aynı'nın ne olduğunun saptanmasıdır. Bununla birlikte bu görev iki farklı politik tutuma denk düşmektedir: birincisi liberal-çokültürcü farklılık etiği, ikincisi evrenselci aynılık etiği. Sözü geçen evrenselci aynılık etiği Kant'ın evrensel pratik aklına dayalı etik anlayışından farklıdır. Zizek'in dediği üzere savunulabilir olan ahlaktan yoksun bir etiktir, bu anlayışta ötekine yapmamam gereken şeyi iyiliğimden dolayı değil yapmamam gerektiği için sanki nötr bir edimmiş gibi-yapmam. Etik işte bu boş jesttir, iyiyle, doğruyla ilişkisi öznenin kendi arzusuyla ilişkisini tanımlamaktan daha önemli değildir.

Kaynakça

- De Kesel, M. (2009), Eros and Ethics, Reading Jacques Lacan's Seminar VII, New York: SUNYPress
- Fink, B. (1997), A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis, Theory and Technique, Cambridge & London: Harvard University Press
- Lacan, J. (1992), The Ethics of Psychoanalysis, London & New York: Routledge
- Soler, C. (2002), Hysteria in Scientific Discourse, Reading Seminar XX içinde (ed. Suzanne Barnard ve Bruce Fink), New York: SUNY Press
- Verhaeghe, P. (2000), The Collapse of the Function of the Father and Its Effects on Gender Roles, Sexuation içinde (ed. Renata Salecl), Durham & London: Duke University Press
- Zizek, S. (2004), On Belief, London & New York: Routledge

[1] Badiou, Alain, Etik Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme, çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis, 2006, sayfa 17. Bu kitapta Alain Badiou, Aynı'ya dayanan kendi alternatif etik anlayışını yalın bir şekilde özetlerken mevcut piyasacı, çokkültürcü, liberal, Öteki'ci etik anlayışlarınıda eleştirmektedir. Badiou'nun kitabı son dönemdeki etik tartışmalarını anlamak ve alternatifler üzerinde düşünmek için mükemmel bir giriş sunmaktadır.

[2] Aristoteles, Nikhomakhos'a Etik, çev. Saffet Babür, Ankara, Bilgesu Yayıncılık.

[3] http://www.apsa.org/About_APsaA/Ethics_Code.aspx . Bu web sayfasında Amerikan Psikanaliz Birliği'nin ilkini 1975'te, düzenlenmiş versiyonunu 1983'te, yayımladığı etik düzenleme metinlerinin güncel hali görülebilir. Sözü edilen orijinal ve sonradan gözden geçirilmiş belgeler etik konularda negatif bir bakış açısından analistin yapmaması gereken cinsel ve mali günahları sıralayarak, 'negatif bir etik konum' üzerinden, oluşturulmuştur. Yine çokkimliklilik, çokkültürlülük, ayrımcılığa karşıtlık gibi liberal söylemin ana temalarıda göze çarpmaktadır. Bu Amerikan metnini birebir aynı amaçla düzenlenmiş olmasa da, bir karşılaştırma yapabilmek için- şu adresteki çerçeve metinle karşılaştırınız: http://www.lacan.com/ericlaurent.html

Felsefe yapmayı öğreniriz, felsefeyi değil.
Immanuel Kant

ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE PROGRAMI VE İDEOLOJİ SORUNU

ABDULLAH ŞEVKİ

1.GİRİŞ:

Gelişmiş batı ülkelerinde genç kuşakların eğitimi konusunda çok yönlü, sorgulayıcı ve eleştirel düşünen, hoşgörülü demokrat bireyleri ortaya çıkartacak, akılcı, bilime ve batılı anlamdaki felsefi düşünceye dayalı eğitim dizgeleri daha da geliştirilmeye çalışılırken, bizimki gibi gelişmekte olan ülkelerde de "toplum böyle istiyor" gerekçesi ileriye sürülerek dini temel alan bir eğitim sistemi uygulanabilmesinin yöntemleri araştırılıyor ve bu da sivil toplum ve gerçek demokrasiye geçiş adı altında yapılıyor. Orta Asya'daki kimi ülkeler, Afganistan, Pakistan, Endonezya, son olarak ikiye bölünen ve Timbuktu'da şeriat yasaları uygulanacağı ilan edilen Mali'nin Tuareg bölgesi (uluslararası toplum izin verirse) dinci eğitimin temel alındığı/alınacağı ülkeler. Ülkemizde şimdilerde orta öğretimde imam-hatip temelli dinsel eğitimi gerçekleştirme amacına yönelik olarak var olan laik-pozitivist eğitim dizgesini '*nasıl yaparız da ortalığı ayağa kaldırmadan dinsel eğitime dönüştürürüz*'ün çalışmaları yapılıyor. İngiliz filozofu **Bertrand Russel: Çocuklardaki inanma alışkanlıklarının düzeltilmesinin zorunlu olduğunu, inancı sözün pırıltısına değil kanıtlara dayandırmak gerektiğini belirtmiştir** *(Russel, 2004)*. Açıkçası şunu vurgulamak istiyorum: Çocuklar İçin Felsefe Programının ideolojik bir yönü var. Batılı anlamdaki felsefe dini gerileten tartışma konusu yapan bir etkinlik ne de olsa... Ülkemizde, konuşma, paylaşım, kendi farklılıklarını diğerlerinin farklılıklarıyla ilişkilendirme ve diyaloga girme ilkelerine dayanan iletişimsel bir sivil demokrasinin *(Young, 1999 ve 2000.)* tüm kurumlarıyla hayata geçirilebilmesi için çocuklar için felsefe programının çok gerekli olduğunu, klasik liberalizmin burjuva tüketici toplum kültürünü öne çıkaran ideolojisi dışında çoğulcu kültüre sahip bireylerin yetiştirilmesine olanak veren çağdaş eğitsel fırsatlardan biri olduğunu düşünüyorum. Çünkü, sivil bir gerçek demokrasi dönüşeceksek eğer, toplumumuzun bağnazlıklara değil, demokrat, hoşgörülü, dinleyen, anlayan, sorgulayan, akılcı kararlara varabilen bireylere gereksinimi var.

Şimdi yeri gelmişken şu can alıcı ama bir türlü doyurucu biçimde yanıtlanamayan soruyu soralım: **Acaba, totaliter biçimde genç kuşakları dogmalarla koşullandırmadan, bağımsız, eleştirel düşünen, sorgulayan, özgür bireyler yetiştiremez miyiz?** Toplumumuzun genç kuşakları, yanlış eğitilmiş, dogmatik ebeveynleri öyle istiyor diye ille de milliyetçilik, dincilik totaliter uçları arasında gidip-gelmek, bilimsel dayanaktan yoksun hurafeler, sloganlar, hamasi propaganda bilgileri ile eğitilerek koşullandırılmak zorunda mıdır? Eğitim, bir toplum açısından kısa erimli siyasi yararlara göre değil, uzun erimli olarak planlanması gereken, totaliter, baskıcı ideolojilerden uzak biçimde düşünülmelidir. Benim bu yazıdaki amacım: "Çocuklar için felsefe" başlığı altında, gelişmiş, demokrat batı ülkelerinde felsefe eğitim dizgelerinin ne yönde geliştirildiğini, ideolojik yaklaşımları örnekleriyle ortaya koyarak okurun bizde eğitim adına son zamanlarda uygulamaya konulan yasalar ve yönetmeliklerle karşılaştırmalı biçimde düşünmesini sağlamaktır.

Ülkemizde şu sıralarda yeni yürürlüğe giren dini eğitimi eksenli hazırlandığını düşündüğüm on iki yıllık zorunlu eğitim yasası çerçevesinde Kur'an ve yasada yer alan ifadesiyle "Peygamberimizin Hayatı"nın nasıl öğretileceğinin tartışması sürdürülüyor. Çok önemli ve hepimizin etkin olarak tartışmamız, bilincinde olmamız gereken bir konu bu. Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer bir TV kanalında özetle şunları söyledi yeni eğitim sisteminin bir uygulaması ile ilgili olarak (gazeteden aynen alıntılıyorum): *"Biz bunu (Kur'an'ı)ortaokulda ve lisede öğreteceğiz. Biz Türkçe gibi Kur'an okumayı öğreteceğiz. Zaten şu anda Arapça seçimli. Arapça öğretmeyeceğiz. Arapça lisanıyla Arap alfabesine dayalı Kur'an okuma ayrı. Yani çocuk Arap harfleriyle bir kelimeyi okumayı öğrenecek ama okuduğu şey Kur'an olacak. Bir müfredat oluşturacağız. Okuyacak ama anlamayacak. Zaten Kur'an okuyanların büyük bölümü anlamazlar onu bir kutsal bir kitap olarak okurlar." (Radikal, 07.04.2012).* Dikkatinizi çekerim, böyle "anlamadan" Kur'an eğitiminin verilmeye çalışıldığı bir eğitim sisteminde felsefe dersi de sadece lise son sınıflarda ezbere dayalı biçimde okutulmaktadır. MEB Dinçer'in ifadesine göre diğer mezhepler (Alevilik) ve dinsel inançlar da yine seçmeli ders olarak öğrencilere okutulacaktır. Bu dinsel totaliter yönelimli eğitimin bir süre sonra okullarda şiddete, anarşiye, kargaşaya ve kamplaşmalara yol açacağı, okulların köktendinci örgütlerin militan devşirdiği yerler haline gelebileceği düşünülmelidir.

Dünyamız, Hannah Arendt'in de belirttiği gibi, birbirine karşı, konuşmadan uzak, şiddet üreten bir yapı kazanmaktadır. Çocuklar için felsefe gibi demokratik ve çoğulcu programlar bu gelişmeyi önleyebilir. Birbiriyle ilişkisiz, ortak dünyadan(kamusal alandan) yoksun, yalnız çıkarlarının ve ekonomik etkinliklerinin içine gömülü, özel alan ile kamu alanı iç içe geçmiş modern toplumlarda politik yaşam onu besleyen atardamarlardan mahrum kalmıştır. Liberal demokrasiler bu nedenle günümüzde kamu alanının ve siyasetin yitiminin bedeli olarak şiddet ile bu ölçüde sık karşılaşmaktadır*(Köker, 2004.)*. Özellikle dinsel dogmalarla yetiştirilen bireylerin kurduğu aileler de bağnaz, hoşgörüsüz çocuklar yetiştirerek toplumda dogmatizmi, fanatizmi her defasında yeniden üretmektedir. Anne babalar dini eğitimli itaatkâr "iyi çocuklar" yetiştirilmeli derken köktendinci militanlar ortaya çıkarılacağını da hesaba katmalıdır. Çocuklar için felsefe gibi programlarla önlenmek istenilen bu tehlikeli gelişmenin genel geçerlik kazanmasının bedeli gerici eğitim ideolojisinin istenilmeyen ürünleri hoşgörüden yoksun bağnaz insanlar olacaktır.

Bir kez daha vurgulamak istiyorum: Çocuklarımızın okullarında batılı anlamda eleştirel düşünmeyi ve felsefeyi öğrenmelerinin demokrat ve entelektüel kuşakların yetiştirilmesi bakımından çok önemli olduğu tekrar tekrar düşünülmelidir. Neden siyasilerce eğitimimizde hep din öne çıkarılırken felsefe, dogmalardan kurtulmuş özgür düşünme geri plana atılır bu anlaşılabilir bir olgu değil... Örneğin ilk ve orta öğretimde her düzeyde öğrenciler Tanrının var olup olmadığını derslerinde verilen bilgiler ve kendi görüşleri dahilinde özgürce tartışılabilmelidirler. Felsefeyle yetiştirilen gençlerin düşünsel yapısı her türlü koşullanmışlık ve bağnazlığı engelleyecek, demokratik toplumsal ve siyasal hoşgörüyü, kendine güveni ve bağımsız karar alma davranışını onlara kazandıracaktır. Sivil ve demokratik bir toplumun üst yapısını oluşturan kültür, batılı anlamdaki felsefi düşüncelerin, eleştiri ve sorgulama anlayışının genç kuşaklara kazandırılmasıyla gerçekleştirilebilir ancak. Bu bakış açısından çocuklar için felsefe programı geniş olanaklar ve fırsatlar sunmaktadır genç kuşaklara. Şimdi çocuklar için felsefe programının ayrıntılarına yönelebiliriz.

2. PROGRAMIN KÖKENİ VE GELİŞİMİ:

ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde son kırk yıllık dönemde, okul öncesi ile ilk ve orta öğretimdeki çocuklara eleştirel düşünmenin alt yapısını kazandırmak, bu amaçla onlarda küçük yaşlardan itibaren batılı anlamda felsefi düşünmeye yatkınlık ve farkındalık geliştirmek için, 1970'li yıllardan itibaren, eğitim kurumları ve vakıflar nezdinde deneysel çalışmalar, etkinlikler yürütülmekte; programlar, kurumsal düzenlemeler ve araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin İngiltere'de 2009 yılında beri **"The Philosophy Shop"** adı altında çocuklara felsefe çalışmaları sürdürülmektedir. Keza, Peter Worley'in **"The If Machine" (Makine Gibi)** adlı "öğretim rehberi" bağlamında, **Avrupa Felsefe Forumu**'nun öncülüğünde Mart-2011 ayında bir **"çocuklar için felsefe yuvarlak masa toplantısı"** gerçekleştirilmiştir. **"Philosophy Now"**

dergisinin Mayıs/Haziran 2011 sayısında, 1970 yılında ABD'de P4C (Çocuklar için Felsefe) hareketine öncülük eden ve geçen yılın sonunda ölen Matthew Lipman'a ithaf edilmiş **"Çocuklarla felsefe yapmak"** özel bölümü yayımlanmıştır. Lipman'ın düşünceleri, 1992 yılında **SAPERE(Society for Advancing Philosophy Enquiry and Reflection and Education)**Vakfı'nın kuruluşuna ilham vermiş ve kendisinin de katılımıyla Temmuz 2011'de **"Çocuklar için Felsefeye Giriş"(Introduction to Philosophy for Children)** etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Batılı gelişmiş ülkelerde çocuklara felsefe konusu Mayıs-1968 öğrenci hareketinden bu yana, orta ve yüksek öğrenim gençlerinde gözlemlenen sığlık ve bağnazlık, propaganda kokan dogmatik klişelerle konuşma ve tartışmanın düzeysizliği eğitimcilerin dikkatini çekmiş ve araştırma konusu yapılmıştır. Bu doğrultuda, genç kuşakları sorgulayıcı eleştirel düşünmeye yönlendirmek, onları militanca bağnazlıktan kurtarmak amacıyla 1974 yılında ABD'de **Çocuklar için Felsefi İlerleme Enstitüsü(IAPC)** kurulmuştur. İtalyan Marksist düşünürü **Antonio Gramsci**'nin düşüncelerinin yanı sıra, Fransız düşünürler, **Louis Althuser** ve **Jacques Rancière**'in eğitimdeki ideolojik yaklaşımları eleştirmeleri etkili olmuş; yine **Jacques Derrida** 1974 yılında Fransa'da **"Felsefe Eğitimi için Araştırma Grubu"(GREPH)**'nu kurmuştur. 1985 yılında da, günümüzde Progamın beyni konumundaki **Çocuklarla Felsefi Araştırma için Uluslararası Konsey/ICPIC(International Council for Philosophical Inquiry with Children)**Norveç'in başkenti Oslo *(St Halvards Plass 2, 0192 Oslo/Norway; Telf. numarası:+4722685253)*'da faaliyete geçirilmiştir. Bu Konsey'e ABD, Arjantin, Bulgaristan, Hollanda, Almanya, Şili, Belçika, Güney Kore, İtalya, Nijerya, Norveç, Polonya, Meksika, Ürdün, Rusya dahil elliden fazla ülke üyedir. ICPIC, Dünya Bankası (IBRD), UNICEF, UNESCO ve çeşitli vakıflar tarafından da desteklenmektedir. İngiltere'de **Toby Young** tarafından kurulan **"West London Free School"**da da 11-14 yaşındaki öğrenciler için çocuklara felsefe programı uygulanmaktadır. Toby Young, çocuklara felsefe eğitiminin klasik liberal eğitimin bir parçası olduğunu, John Henry Newman'ın *"The Idea of University"* adlı kitabında yer alan düşünceleri doğrultusunda hareket ettiklerini, okullarında eğitim gören çocukların yazma ve düşünme konusunda en iyi olmalarına çalıştıklarını, Matthew Arnold'ın kültür tanımına uygun biçimde on dokuzuncu yüzyılın kültür paradigmalarına göre disiplinlerarası okumalar yaptıklarını belirtmiştir.

Kimi ülkelerin felsefe ve eğitim fakültelerinde de çocuklar için felsefe bölümleri kurulmuş, yüksek lisans ve doktora programları faaliyete geçirilmiştir. Öte yandan ABD'de her yıl *"Kids Philosophy Slam"* adı altında çocuklar arası felsefe turnuvası düzenlenmektedir. Bu turnuvanın amacı: Çocukların da felsefe yapabileceklerini kamu oyuna göstermektir. Turnuvada çeşitli yaş kategorilerinde ödüller dağıtılmaktadır. Bu tip etkinlikler Türkiye'de de yapılmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde açıklamalarda bulundum.

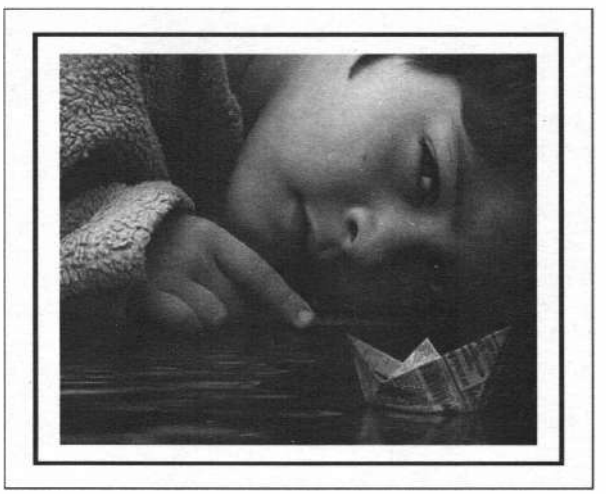

3. PROGRAMIN AMACI:

Çocuklar için felsefe programının amacı; çocukların sebep-sonuç kurma becerilerini geliştirmek, onların kendileri için önemli olan kavramlar üzerinde düşünmelerini sağlayarak bir yargıya varma, yargıda bulunmalarını sağlamak, karşılaşılan temel sorunlar üzerine sorular sormak ve bu sorular bağlamında düşünceler üretmektir *(Lipman, 1981, Esterellas, 2007)*. Lipman, çocukların doğasından gelen merak ve bulgulama arzusunun felsefe ile harmanlanması halinde onların gelecekte daha esnek düşünebilen yetişkin bireylere dönüşeceklerine inanmıştır. Çocuklar için felsefe programını asla Platon ya da Aristoteles gibi filozofların düşüncelerinin anlatılması ve ezberletilmesi gibi anlaşılmaması gerekir. Çocuklar bu tür toplantılarda kısa düşünsel metinler, şiir ve öyküler yardımıyla ilgi çekici, hayal gücünü geliştirici uyaranlarla bulgulamaya yöneltilecekler, kendi yaşadıklarını da göz önünde bulundurarak düşünme becerisi kazanmış olacaklardır. Ancak, felsefe özünde ideolojik ve üst düzey bir düşünsel etkinlik olduğundan, çocuklar için felsefe çalışmalarının hangi ideolojik çerçevede gerçekleştirileceği, çocuklarla toplantılarda örneğin, dini ve metafizik konulara yönelik soruların yanıtının aranıp aranmayacağı, kapitalist ekonomik dizgenin akıldışı ve insana karşıt, sömürüye açık, yabancılaştıran yapısının eleştirilip eleştirilemeyeceği henüz tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamamıştır. Mesela ülkemizde çocuklara felsefe programının, eski dönemlerde Köy Enstitüleri ve Halk Evleri uygulamalarında görüldüğü gibi "komünist militan yetiştirme" karalamalarına maruz kalması olanaklıdır. Çünkü, gerçek sivil bir demokrasi, hümanizm, akılcılık, sorgulama, eleştiri ve özgür ifade kavramlarının gidip Marksizme dayandırılması dogmatiklerin, fanatiklerin çok kolay ulaştıkları bir sonuçtur.

4. SOKRATİK YÖNTEM:

Programın kurucuları Matthew Lipman ve Ann Sharp, çocuklar için felsefe programını geliştirirken felsefedeki sorgulama ve tartışmaya dayalı, alay(ironi) ve doğurtma(meiotik) da denilen, Platon'un diyaloglarında görülen Sokrates yönteminden yararlanmışlardır. Bu yönteme göre başlangıçta kişinin tartışılacak konu ile ilgili hiçbir şey bilmediği varsayımından hareket edilmekte, başlatılan tartışma daha sonra sebep-sonuç ilişkileri

kurularak sürdürülmekte ve sonuçta bir yargıya ulaşılmaktadır. Sokrates yöntemini sofistlerden almıştır. Burada alay aşamasında "episteme"ye ulaşmada gerçek bir önyargılar, yanlış bilgiler temizliği yapılmakta, kişi böylelikle Sokrates gibi hiçbir şey bilmediğinin bilincine ulaşmaktadır. İkinci aşamada konuşulan kişi aklıyla kendi içine bakarak buradan doğruları bulup çıkarma olanağı elde etmektedir. Ancak, bu yolda filozofun rehberliğine gereksinim vardır. Böylelikle bireyselden evrensele, tikelden salt akıl ile kavranabilen tümelin bilgisine ulaşacaktır*(Ağaoğulları, 1994.)*. Bu anlamda sofistler-Platon'un anlatımıyla-safsata üreten inandırma uzmanları olarak nitelendirilirken, Sokrates'in yöntemi aşırılıktan uzak, daima orta yolu bulan diyalojik bir konuşma ve bilgi edinme yöntemi olmaktadır.

Çocuklar için oluşturulan felsefe etkinliklerinin özü yukarda açıkladığım bu Sokratik yöntemdir. Çocuklar tartışma sırasında birbirlerini dinlemeye, sorular sormaya ve bu soruların yanıtlarını aramaya, düşüncelerini açıklamaya yönlendirilmektedirler. Çocuklardan oluşan sorgulama kümesi(community of inquiry) öğretmen tarafından yönlendirilmekle birlikte öğretmen tartışmaya katılmamakta, çocukları düşüncelerini ifade etmekte serbest bırakmaktadır. Çocuklar için felsefe programı 1990'larda Alman felsefeci ve eğitimcisi Karin Murris'in de dikkatini çekmiş, Murris, Lipman ile çalışarak bu kez okul öncesi çocuklar için felsefi öykü kitapları geliştirerek felsefenin okul öncesi çocuklara da uygulanabilir hale gelmesine önemli katkılar yapmıştır *(Stanley ve Bowkett, 2004)*.Yirminci yüzyılın başlarında(1920'ler) Almanya'da Yeni Kantçı düşünür Leonard Nelson'ın girişimleriyle de gençlere Sokratik konuşma yöntemiyle, salt öğretici monolog konumunun yadsındığı eğitim verilmesi gündeme getirilmiştir *(Yücesoy, 2002)*. Çocuklar için felsefe programının Sokratik eğitim yöntemi ilk kez uygulanıyor değildir. Bir geçmişi vardır.

Sokrates, hakikatin tek kişinin zihninde olmadığını, hakikatin onu arayan insanlar arasında, onların diyaloga girmeleriyle sağlanabilecek bir arayış süreci olduğunu düşünmüştür. Sovyet edebiyat kuramcısı Mikhail Bakhtin, Sokratik hakikati arama biçiminin aslında ideolojik olduğunu, Platon'un diyaloglarındaki Sokrates'in, diyalog değil de monolog yaptığını, yüzyıllar içinde bu yöntemin felsefi okullar ve dini öğretilerin dilinde çözülemez bir hakikati açıklamak için sorular ve yanıtları art arda getirme biçimine dönüştürüldüğünü söylemiştir. Sokratik diyalogun olay örgüsü de olay durumu da kışkırtma (anakrisis) üzerine kuruludur. Anakrisis, kişinin sözlerini ve ne düşündüğünü ortaya koyması için kışkırtmaya yönelik bir araçtır. Sokrates bu bakımdan bir anakrisis ustasıydı. İnsanları konuşmaya, budalaca ama direngen ön yargılı kararlarını söylem içine sokmaya, onları konuşarak aydınlatmaya ve bu sayede yanlışlarını ve eksiklerini ortaya çıkarmaya(doğurtmaya)nasıl zorlayacağını biliyordu. Sokrates yönteminde sinkrisis ise belli bir konuya ilişkin bakış açılarının yan yana getirilmesidir. Sinkrisis ve anakrisis düşünceyi diyalojikleştiren, açığa çıkaran ve bir karşılığa dönüştüren özelliklerdir. Sokratik yöntemde diyaloglar bir düşüncenin embriyonik imgesi üzerine kuruludur. Buna göre fikri söyleyen aynı zamanda diyalojik anlamda sınanmaktadır da *(Bakhtin, 2001 ve 2004)*. Sokratik diyalog yöntemi, Sofistlerin yöntemi gibi kötüye kullanılması mümkün olmayan, insanın iyi tarafını ortaya çıkartmayı amaçlayan bir söz doğurtma işi ya da çağrışımda saklı olan bir iyiye yönelik soru sormayı, yanıt aramayı öğretebilme ebeliğidir.

5. İDEOLOJİ SORUNU:

Bu bölümde, yukarıda da değindiğim üzere, çocuklar için felsefe programının hangi ideolojik çerçevede gerçekleştirileceğine dair tartışmalara değinmek istiyorum. Çocuklar için felsefe programının ideolojik çerçevesinin ne olacağı konusu genellikle sol ve sağdaki radikal çevreler tarafından sürekli olarak gündemde tutulmaktadır. Çocuklar için felsefe programlarının genel anlamda kapitalist sistemin tüketici birey ideolojisine yönelik klasik liberal demokrat bir ideoloji çerçevesinde uygulanması konusunda batılı gelişmiş ülkeler siyasi ve eğitim çevrelerinde aşağı yukarı uzlaşmaya varılmış görünmektedir. Örneğin: Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron, yakın zamanda *Norwich Free School*'da yaptığı bir konuşmada koalisyon hükümetinin eğitimde devrim hedefinden söz ederek, uzman ve iyi yurttaşlar yetiştirmeyi amaçladıklarını ifade etmiştir. Martha C. Nussbaum'un *"Not for Profit"(Menfaat için değil)* başlıklı 2010 tarihli çok önemli kitabında, felsefenin sivil önemi ve kamusal rolü, sokratik pedagoji üzerinde durulmuştur: Burada önemli olan, yirmi birinci yüzyılda batının ortadoğu bölgesindeki askeri ve mali çıkarları, küreselleşme ve kozmopolit, sınırsız, türdeş dünya pazarı bağlamında üst yapıya değin ideoloji konusunun gündemde tutulması, terorizm korkusu, zorbalık, diktatörlük, dini ve siyasi akıldışılıklar, fanatizme karşı demokrasi, aydınlanma ve seküler akılcılığın ortak ilkelerinin belirlenmesi ve paylaşılmasıdır. Ancak, sıraladığım tüm bu konuların çocuklar için felsefe programlarında işlenmesi güçlükler içermektedir. Bununla birlikte ideolojik bağlamda demokrasi karşıtlığı, bağnazlık ve akıldışılığın sorunsal olarak bir biçimde çocukların dikkatine getirilmesi de gereklidir. Keza etik, azınlıklar, uluslararası göç ve "öteki" konularının da çoğulcu biçimde ele alınması zorunludur. Çünkü çocuklar da bu dünyada yaşıyorlar, televizyondan haberleri izliyor, olan biteni bir biçimde gazetelerden, kitap ve dergilerden okuyorlar. İşte tam bu aşamada "ideolojik" yaklaşımlar, sorular ve yanıtları istrer istemez öne çıkmaktadır. Mesela: sömürü ve ırkçılığa dair bir tartışmada sorular Marksist kurama değinmeden anlatılabilir mi? Yani çocuklar için felsefe grubunu yöneten öğretmenin yönlendirici ideolojik bir tavrı olmak zorundadır. Bu konuda ideolojik yansızlık düşünülebilir mi? Yanıtlanması gereken bir soru…

Çocuklar için felsefe programlarında otorite ve dogmalar dışında ahlâk konuları doğrudan, felsefi düzlemde, dini konulara girilmeksizin incelenmelidir. Ancak, ahlâk dini konulara girilmeksizin bizimki gibi ülkelerde nasıl anlatılacaktır? "Etik", "ahlâk" ayrımı yapılacak mıdır? İkisi aynı mı kabul edilecektir? Otoriterlik, zorbalık ve iktidarın kişi özgürlüklerini sınırlayan işlevleri, sivillik, demokrasi, bireysel özgürlükler, insan hakları açısından eleştirilmelidir. Dini fanatizmin örneği olarak İslâmcılığa karşı seküler aydınlanmanın öne çıkartılması ve siyasi fanatizm örneği

olarak da totaliterlik türlerinin ele alınması kaçınılmazdır. Tüm bu öğretim anlayışı, insani ilkeler, çocuklar için felsefe programının ideolojik çerçevesinin düşünülmesi ve tartışılması gerekliliğinin altını çizmektedir.

Bugün dünyada ideolojiler bağlamında örneklerini gördüğümüz terörist ve militan akıldışılığın, kapitalizmin dizgesel akıldışılığı ile özdeşleştirilip özdeşleştirilmeyeceği de ideolojik bir sorun olarak önümüzde durmaktadır.Çocuklar için felsefe programlarında, kapitalist akıldışılık geri planda tutulurken, totaliterlik ve dogmatizmin eleştirilmesi çocukların çoğulcu değil ama tek yanlı ideolojik koşullandırılması anlamına gelmeyecek midir? Çocuklar için felsefe programlarında, kimi ayrıksılar olsa da, klasik burjuva liberalizminin ideolojisi bağlamında, ağırlıklı olarak her türden radikallikten, fanatizmden uzak, eğitimin siyasi ve materyalist olmayan kavramlaştırılması esas alınmaktadır.

The War for Children Minds (Çocuk Zihinleri İçin Savaş) çocuklara felsefe program uygulamalarının ideolojik yönelimi tartışmalarının merkezindedir. Stephen Law, liberal ve otoriter eğitim ayrımı yapmaktadır. Burada önemli olan, ülkelerde yeni yurttaşları eleştirel ve bağımsız düşünen bireyler halinde yetiştirecek eğitim dizgesidir. Buna karşıt örnek olarak, İngiltere'de eğitim görmüş, doğma-büyüne İngiliz olan Müslüman teröristlerin varlığı gösterilmektedir. Kuran kurslarına izin verilmesi ve İngiltere'deki resmi okullar dışında yerel cemaat okullarında kutsal kitabın dogmalarının öğretilmesi nasıl önlenecek, liberalist öğretim dahilinde nasıl eleştirilecek ve var olan demokratik sistemle uzlaştırılarak yumuşatılacaktır? İşleyiş halindeki kapitalist toplumsal düzenin yeniden üretimi bakımından klasik, bireyci liberalist eğitim çok önemli bir rol oynamaktadır. Liberal eğitim bireyin ruhu ile ilgilenmekte ancak sözcüklerin dinsel yan anlamları onu ilgilendirmemektedir *(Nussbaum,Not for Profit,s.6)*. Yani klasik burjuva liberal eğitimin eksik olan yanlar vardır.

Burada biraz da çocuklar için felsefe programlarını kolaylaştıran neo-liberal ideolojinin toplumu felsefeleştirme (philosophizing) yaklaşımı üzerinde durabiliriz. Bu bağlamda felsefenin sivil potansiyeli ve akademisyenlerin kamusal rolü öne çıkmaktadır. Ülkemizde üniversitelerin felsefe bölümleri kitlelere oldukça kapalıdır. Oysa felsefenin sivil rolü bağlamında felsefe bölümleri, akademisyenler; seminerler, konferanslar aracılığıyla bilgilerini, araştırmalarını toplumla paylaşabilirler. Yani toplum, batılı anlamdaki felsefe açısından donanımlı kılınmalı ve bireylerinin felsefi düşünmesi geleceğe yönelik olarak özendirilmelidir. Felsefenin varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği tartışılırken bu yaklaşım biraz ütopik kalmakla birlikte yetişkin bireylere yönelik bu akademik çalışmalar çoçuklar için felsefe programları için uygun zemin ve hoşgörü ortamını hazırlayacaktır. Zira ülkemizde ebeveynler çocuklarının iyi yetişmesi konusunda yeterince aktif ve duyarlı görünseler de gerçekte onların nasıl bir yetişkin birey/yurttaş olacakları(otoriter mi, dindar mı, faşist mi, demokrat mı vb?) konusunda fikir sahibi değildirler. Toplumumuzda okuma oranının düşüklüğü ve kültür talebinin olmaması da bunu kanıtlamaktadır. Bireyin eğitimi bakımından gösteriş tüketimi anlayışıyla eğitime yönelme, marka okullar, parasını verip bilinçsizce akışına bırakma, gelişigüzellik ve ortaya çıkanı kabullenme gözlenmektedir. Son zamanlarda kitapçı raflarında görülen çok sayıdaki popüler felsefe kitapları batılı gelişmiş ülkelerdeki toplumun felsefeleştirilmesi amacının ülkemizdeki ithal edilmiş yansımalarıdır. Ancak, bu konuda ideolojik açıdan bağnazlığı, eleştirel kalmayı gerektirir herhangi bir şey de bulunmamaktadır. Ayrıca, UNESCO'nun 2005 tarihli *Felsefe Üzerine Sektörlerarası Strateji(Intersectoral Strategı on Philosophy)* çerçevesinde düzenlenen Dünya Felsefe Günü(World Philosophy Day), ülkemizde de kitaplarıyla tanınan Alain de Botton'un 2008'de kurduğu Hayat Okulu(School of Life) da toplumun felsefeleştirilmesine yönelik etkinliklerdir.

Frankfurt Okulu düşünürlerinden **Walter Benjamin**'in "felsefeye doğrudan karşıt felsefe" ve "felsefenin ötesinde felsefeleştirme" yaklaşımlarına göre tüm gerçek felsefe felsefeleştirme ile başlar. Felsefeleştirme bilinen düşünürleri okumak ve araştırmaktan farklı bir olgudur. Çocuklar için felsefe amaçlarına uygun biçimde gerçekleştirildiğinde ortaya çıkan durum toplumun felsefeleştirmesine de uygun olacaktır. Akademik felsefe bu konuda şimdilik yetersiz kalmakta, arkadan gelmektedir. Felsefi düşünme nasıl öğretilebilir ve uygulanabilir, konu olarak nasıl biçimlendirilebilir? İdeoloji sorunu olarak ortada duran budur. Benjamin'in 1929'da yazdığı gibi, burjuva eğitim kuramı çocukluğu, ideolojik salt yurttaşlık ve yetişkinlik siyaseti bağlamında yorumlamaktadır*(Walter Benjamin, 1999)*. Buna göre Benjamin burjuva pedagojisinin radikal biçimde yeniden yapılandırılmasını istemektedir. Onun *"One Way Street"(Tek Yönlü Sokak)* yazısındaki hareket noktası, yeni bir eğitim felsefesinin oluşturulmasıdır.

Benjamin'e göre eğitimin amacı çocukların ustalaşması değil, kuşaklar arası ilişkilerin bağımsızca düzenlenmesi ve ilişkilerde ustalaşılmasıdır *(W.Benjamin,1996)*. Benjamin'in bu isteği bizi doğrudan, felsefe alanındaki geleneksel akademik öğretim ve araştırmayı yeniden düşünmeye ve çocuklar için felsefeye, radikal felsefeye götürmektedir.

6. TÜRKİYE'DEKİ ÇALIŞMALAR VE ETKİNLİKLER:

Çocuklar için felsefe programı ile ilgili olarak Türkiye'de Türkiye Felsefe Kurumu bünyesinde bir *"Çocuklar İçin Felsefe Birimi"* kurulmuştur. Bu birimin yöneticisi, bir felsefe öğretmeni olan Nuran Direk, Eğitim ve Toplum Dergisi'ne yazdığı *"Çocuklar için Felsefe ve Okul Öncesi Eğitim"* başlıklı yazısında(Kış, 93/35): *"Çocuklara okuma-yazma öğretir gibi düşünmeyi de öğretmek gerektiğini, çocuklar okumayı nasıl masallarla öğreniyorlarsa, felsefeyi de düşünme amaçlı kitaplarla öğrenebilirler"* görüşünü belirtmiştir. Türkiye Felsefe Kurumu, (TFK) 1990'ların başlarında Bulgaristan'da yapılan çocuklar için felsefe seminerine bir temsilci ile katılmıştır. TFK, Denizli/Tavas İlçesi, Kızılcabölük beldesinde Mart-2012 ayı başlarında kırk üç öğrencinin katılımıyla çocuklar için felsefe olimpiyatı düzenlemiştir. Bu etkinlikte katılan öğrenciler, felsefi referans, temellendirme ve özgünlük dallarında otuz puan üzerinden,

felsefi dil kullanımında da on puan üzerinden değerlendirilmişlerdir. Oysa, dil kullanımı ve özgünlük yüksek puanlandırılsaydı bu çocuklar için felsefe programının amacına daha uygun olabilirdi.

Öte yandan, UNESCO'nun felsefe stratejisini ülkemizde hayata geçirmek amacıyla Türkiye'de felsefe eğitimini konusu dahilinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Felsefe Kurumu(TFK)'nun işbirliğiyle Ankara Başkent Öğretmenlerevi'nde 29-30 Eylül 2011 tarihlerinde ilk ve orta öğretimde felsefe eğitimi konusu dahilinde çocuklar için felsefe çalıştayı yapılmıştır. Söz konusu çalıştayda: *"Çocuklarla nasıl felsefe yapılabilir?", "hangi yaşta felsefe eğitimine başlamak gerekir?", "hangi eğitim araçlarını/materyali kullanmak gerekir?", "öğretmenlerin ne tür bir donanıma sahip olması gerekir?"* gibi sorularla konunun derinlemesine tartışılması amaçlanmıştır. Çalıştay'da ayrıca, ilköğretimde 6. ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak müfredatta yer almakla birlikte pek açılmayan **"Düşünme Eğitimi"** dersinin de tartışılarak, okullarda daha fazla okutulmasının sağlanması ve ilköğretim okullarında bu dersi verecek felsefe öğretmenlerinin yetiştirilmesi de ele alınmıştır.

Çocuklar İçin Felsefe programıyla ilgili olarak üniversitelerimizde yüksek lisans çalışmaları da yapılmaktadır. Örneğin:Marmara Üninersitesi Okulöncesi Öğretmenliği Bilim Dalı'ndan Melek Okur, *"Çocuklar İçin Felsefe Eğitim Programının Altı Yaş Grubu Çocuklarının, Atılganlık, İşbirliği ve Kendini Kontrol Sosyal becerileri Üzerindeki Etkisi (İstanbul-2008)"* başlıklı 151 sayfalık yüksek lisans tezinin sonuç bölümünde belirttiğine göre; çocuk denek gruplarıyla toplam sekiz hafta, drama ve öykü anlatımı biçiminde kırkar dakikalık on oturum olarak felsefe dersleri yapmış; sonuçta, çocuklar için felsefe programının önceye göre çocuklarda-cinsiyet farkı gözetilmeksizin- anlamlı fark yarattığı ve onların davranışlarında etkili olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Tüm bu gelişmelere karşın çocuklar için felsefe programı uygulamalarının ülkemizde henüz tereddütlü bir safhada olduğu, fazla yaygınlaştırılamadığı, daha çok gönüllülük esasına dayandığı, bu programın günümüzdeki resmi Türk-İslâm ideolojiyle hangi düzeyde uzlaştırılabileceği, dinsel tabanlı dogmatik öğretim anlayışı ilkelerinin ortamında, seküler özgür düşünmenin nasıl sağlanabileceği konuları henüz tartışmalıdır ve çocuklara felsefe konusunda sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için orta erimdeki uygulamaların sonuçlarının beklenilmesi gerekmektedir.

7. ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE YAYINLARI:

a. Türkiye'deki yayınlar:

Türkiye'de son zamanlarda kimi örneklerine karşın çocukları felsefeye yönlendirecek kitap sayısı çok azdır. Nuran Direk, çocuklara felsefe için **"Küçük Prens Üzerine Düşünmek"** *(Pan, 3.baskı, İstanbul, 2004)* adlı yirmi yedi bölümden oluşan bir kitap hazırlamıştır. Avrupa Birliği'nden mali destek alınarak hazırlanan bu kitabın işlevi 9-12 yaşındaki çocuklara felsefe eğitimi veren ZEYNO adlı programın devamı niteliğinde olmasıdır. Nuran Direk, ayrıca, **Filozof Çocuk, Çocuklarla Felsefe Konuşmaları** (Pan, Birinci basım, İst.2006) adlı başka bir kitap daha yayımlamıştır.. On kitaplık bir seri olan *"Adım Adım Felsefe"* kitabının yazarı Gazeteci Metin Hakyeri: Okulda felsefe dersi yoksa ailelerin çocuklarına özel felsefe dersleri aldırmasını ve bu eksikliği gidermelerini önermektedir. Hakyeri'nin yazdığı çocuklara felsefe kitaplarında, yaşam ve ölüm, kim haklı kim haksız, doğru düşünmek, sorgulamak, düşünce-bilim, düşünce-inanç ilişkileri, felsefi kavramlar ve felsefi düşünce biçimleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Öte yandan, ODTÜ Gelişme Vakfı yayıncılık, 2009 yılında DePaul Üniversitesi'nde felsefe bölümünde öğretim görevlisi olan David D.White'ın *"Çocuklar İçin Felsefe"* kitabını yayımlamıştır. On yaş ve üzerine yönelik olarak hazırlanan söz konusu kitapta, her biri üç, dört sayfayı kapsayan, değerler, bilgi, gerçek, sorgulayıcı düşünmeye yönelik kırk adet felsefi soru vardır. Kitap, çocukların sıkılmadan iyi vakit geçirterek felsefi sorunları tartışabilmeleri için eğlenceli aktiviteler de içermektedir. Kitabın ebeveynler ve öğretmenlere dönük olarak hazırlanmış bölümlerinde bir sorunun bir felsefi etkinliğe nasıl dönüştürülebileceğinin yolları öğretilmektedir. Kitabın içindeki sorulardan bazı örnekler şöyledir: Adaletli ve hakkaniyetli bir insan mısınız?, Biz mi teknolojiyi kontrol ediyoruz yoksa teknoloji mi bizi?, Okulda gösterdiğiniz çabalar sonucunda ödüllendirilmeli misiniz?, Çevrede hiç kimsenin olmadığı bir ormanda ağaç devrilirse ses çıkar mı?, Bilgisayarlar düşünebilirler mi?, Saate baktığınızda gördüğünüz zaman mıdır?, Özgür iradeye sahip misiniz?, Neden "çünkü" sözcüğü bu kadar önemlidir?, Çok sayıda insan bir şeyin doğru olduğuna inanıyorsa o şey doğru mudur?, Kimin arkadaşınız olduğunu nasıl anlarsınız? Beş yıl önceki siz ile şimdiki siz aynı kişi misiniz? Mantıklı bir şey aynı zamanda anlamsız olabilir mi? White'ın kitabı kanımca, konusunda derli toplu biçimde ve uzmanlıkla hazırlanmış Türkçe'deki en iyi çocuklar için felsefe kitabıdır.

Yayımlanmış diğer çocuk felsefe kitapları da şunlardır: Leibniz:Mümkün dünyaların en iyisi(Metis), Küçük Filozoflar Dizisi Seti(Metis), Diyojen Köpek Adam(Metis), Güzel Nedir? /Etan Boritzer (Butik yay.), Barış Nedir? /Etan Boritzer(Butik yay.), Sen Gözlerinde Yıldızlarla/Deepak Chopra(Butik yay.), Kendim Olmaya Bayılıyorum/Debbie Milam(Butik yay.), Karl Marx'ın Hayaleti/Ronan de Calan, Donatien Mary/Metis, Descartes Amcanın Kötü Cini/J.P.Mongin ve François Schwoebel/Metis, Profesör Kant'ın En Çılgın Günü/J.P.Mongin ve Laurent Maureau/Metis ve Bilge Sokrates'in Ölümü/J.P.Mongin, Yann Le Bras/Metis.

b. Yabancı ülkelerdeki bazı yayınlar:

Çocuklar için felsefe programına yönelik olarak yabancı ülkelerde, örneğin: ABD, İngiltere ve Fransa'da Türkiye'dekine kıyasla çok sayıda yayın yapılmaktadır. Bu yayınların bir kısmı e-kitap halindedir. *Philosophy in Children's Literature/Peter Castello(2011), Rollo's Philosophy(Air)Classic Children Stories's Collectin/Jacob Abbott(2011)* kindle kitaplardır. Basılı olarak ise: *Child's Book of Philosophy/Jeremy Weate,1998, Pocket P4C-Getting Started with Philosophy for Children, Jason Bucley, 2012, Philosophy for Children(Key Issues), Marilyn Bowles, 2008,La Philosophie pour enfants:Le Modele de*

Matthew Lipman en discussion, Claudine Léleux, Broché-2004, Un Jeux D'Enfant:La Philosophie, Raphael Enthoven, Broché-2007, La Philosophie expliquée a ma fille, Roger-Pol Droit, Broché-2004 örnekleri verilebilir.

8. SONUÇ:

Klasik liberalizmin eğitim ideolojisi günümüzdeki toplumsal-ekonomik eşitsizlikleri Sokratik yöntemin felsefi ve tarihsel sınırlılığı nedeniyle açıklayamaz. İlk ve orta öğretim kurumlarımızda eğitim gören öğrencilerin, felsefe ile eleştirel akıl yürütme, özgürlük için eğitim, insani değerlerle donatılarak yetiştirilmeleri gerekir. Bu yaklaşım toplumumuzun sivil ve gerçek demokrasiye dönüşümüne uygun donanımlı, kültürlü birey-yurttaşların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Öte yandan felsefe genel olarak akademinin sınırlarından çıkartılarak halk ile bütünleştirildiği ölçüde demokrasi ve sivil topluma düşünsel katkı sağlayabilecektir. Buna göre en önce felsefenin kendisi demokratikleştirilmelidir. Çocuklar için felsefe programı deneysel amaçlı değil de etkin biçimde yaygınlaştırılarak uygulandığında akademik felsefenin yapısını da değiştirecek özelliktedir.

Marx, felsefenin görevinin yalnızca eleştirmek ve yorumlamak değil, asıl değiştirmek olduğunu ifade etmiştir. Sınıfsal eşitsizliklerin, insani olmayan maddi hayatın yeniden üretiminin ve sömürünün belirlediği ekonomi-politik sistemin değişmesi/değiştirilmesi daha mutlu bir yaşam için gereklidir. Marx, kapitalizm hakkındaki ekonomi-politik çözümlemeleriyle onun devrevi ekonomik krizlere açık yapısını, insanlar arasındaki eşitsizliklerin kaynağı olan sömürü sisteminin işleyiş mekanizmasını ortaya koyar ve insanı aşağılayan, köleleştiren, çaresizleştiren, horlayan her şeyi yıkıp devirmek gerektiğini bilimsel olarak kanıtlar. Buna göre çocuklar için felsefe programının, kapitalizm sonrası insani ve sömürüden uzak gerçekten demokratik bir toplumun kurulmasını amaçlayan bir ideoloji çerçevesinde uygulanmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyim. Bu ütopik ve duygusal denilebilecek bir yaklaşım olsa da, her türden dini dogmatizmi, özel yaşamı sınırlayan totaliterliği bertaraf edecek sivil ve demokratik ideolojiye dayalı bir çocuklar için felsefe programını da kötünün iyisi olarak yeğlerim. Öte yandan, yukarıda giriş bölümünde belirttiğim **The Philosophical Shop** ve **SAPERE**'nin çocuklar için felsefe programı, ülkelerde yürürlükte olan eğitim politikalarına doğrudan, radikal pedagojik bir uluslararası müdahale anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte, ilgili uluslararası kuruluşların üyesi olunması nedeniyle, seküler bir dayatma, batılı anlamdaki felsefe anlayışı çerçevesinde ülkelerarası küresel kapitalist türdeşlik sağlanması bakımından ortak programa dayanan siyasi baskı olasılığı da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle yürütülmekte olan çocuklar için felsefe gibi eğitim programlarında ideolojik değişiklikler ve sınırlandırmalar yapılması olasılığının her zaman gündemde kalacağı düşüncesindeyim.

Nisan-2012, Ankara.

KAYNAKÇA:

Ağaoğulları, M.Ali(1994) *Kent Devletinden İmparatorluğa*, Ankara, İmge.

Althusser, Louis(2003) *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev:A.Tümertekin,İstanbul, İthaki,2003.

Bakhtin, Mikhail M.(2001)*Karnavaldan Romana*, Çev:C.Soydemir, İst.,Ayrıntı.

Bakhtin, Mikhail M.(2004)*Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, çev:C.Soydemir, İst., Metis.

Benjamin, Walter(1996) *Selected Writings(1913-1926)*, vol.1., s.487, Belknap Press, London,

Benjamin, Walter(1999) *A Communist Pedagogy*, Selected Writings(1927-1934), vol.2, s.273, Belknap Press, London.

Charles, Matthew(2011)*Philosophy for Children*, s.36, RF 170, Nov./Dec.

Direk, Nuran(1993) *Çocuklar İçin Felsefe ve Okulöncesi Eğitim*, Eğitim ve Toplum Dergisi, Kış, no:35.

Esterellas,P.C(2007)*Teaching Philosophy vs Teaching to Philosophise. Philosophy Now*, 1(63):12.

Köker, Eser(2010), *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler*, 2.Basım, Dipnot, Ankara.

Lipman, M. ve Bierman, J.(1976) *Philosophy for Children*, Metaphilosophy, 7(1).

MacColl,San, *Philosophy for Children*, Radical Philosophy no:62, Autumn 1992, p.64.

Marashi, S.M.(2008) *Teaching Philosophy to Children:A New Experience in Iran*, Analytic Teaching, 27(1):12-15,.

Nussbaum, Martha C.(2010), *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*, Princeton Univ. Press, Princeton NJ., USA.

Okur,Melek(2008) *Çocuklar İçin Felsefe Eğitim Programının Altı yaş Grubu Çocuklarının, Atılganlık, İşbirliği ve Kendini Kontrol Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Okulöncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.

Rancière, Jacques, *On the Theory of Ideology:The Politics of Althusser*, Radikal Philosophy 7, Spring 1974, s.2-12.

Russel, Bertrand(2004) *Power*, Routledge, London.

Stanley, S. - Bowkett, S.(2004) *Teacher's Manual:Developing Philosophical Thinking in the Classroom*, Network Educational Press,U.K.

Trickey, S.-Topping, K.J., *Philosophy for Children: A Systematic Review*, Research Papers in Education, 19(3):365-379, 2004.

Tiedemann, Rolf-Sylvie Muller(2011), *Lumières pour enfants:Emission pour La Jeunesse de Walter Benjamin*, Poche.

Worley, Peter(2011), *The If Machine:Philosophical Inquiry in the Classroom*, s.4.,Continuum, London.

Young, Iris Marion(1999), İletişim *ve Öteki:Müzakereci Demokrasinin Ötesinde*, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayını, s.174-197, derl:Seyla Benhabib.

Young, Iris Marion(2000), *Inclusion and Democracy*, Oxford Univ.Press, Oxford, UK.

Yücesoy, Sabir(2002)*Sokratik konuşma :Diyalog mümkün mü Gerçekten?*, Defter 45, s.259-288.

İnsanlarda Eşeysel Seçilimin ve Aşkın Psikanalitik ve Evrimsel Kökeni

Kadın ve Penis

Olcay Yılmaz

Düşünbil İM Yayınları

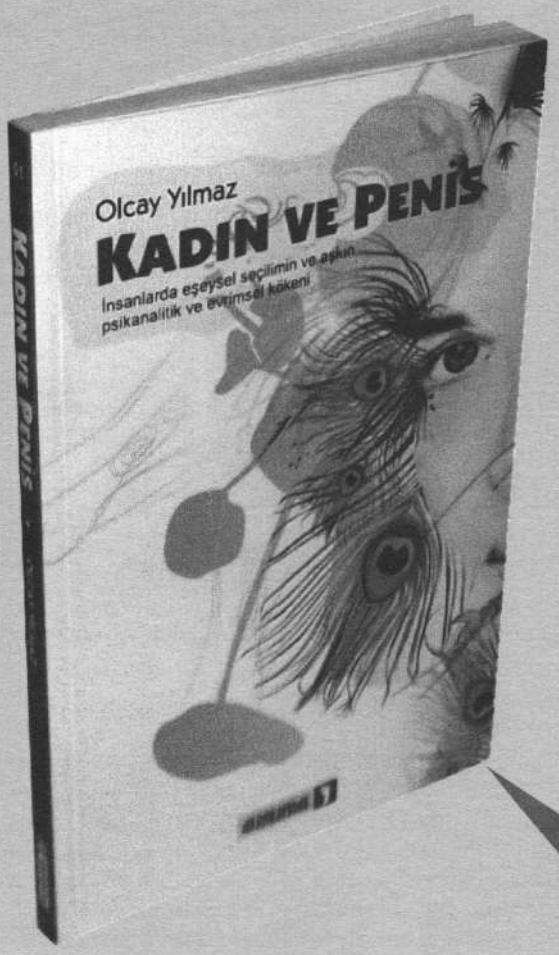

Eş seçiminde **aşk** evrimsel bir mekanizma ise bu mekanizma nasıl çalışmaktadır? Bu mekanizmanın **bilinçaltı**nda yatan dinamikleri nelerdir? **Oedipus** karmaşası bu mekanizmanın neresinde yer almaktadır. **Penis** kıskançlığı **kadını** ve erkeği bir araya nasıl getirir? **Eş seçimi**nde hangi özellikler çekici bulunmaktadır? Bu özelliklerin seçiminde rol oynayan **genetik** ve bilinçaltı faktörler nelerdir? Genleri **bencil** olanlar mı seçilmektedir? Aşk, kadının erkekten **öç alma**sının bir aracı mıdır? Bunun gibi birçok sorunun yanıtını bu kitapta sağlam kaynaklara dayandırılmış biçimde bulabilirsiniz.

BEKLENEN KİTAP ÇIKTI

"Siz sırrı çözmek değil, kandırılmak istiyorsunuz.

Düşünbil İM Yayınları
www.dusunbil.com

düşünbil

PK:17 35161 Buca İZMİR
0537 256 50 28

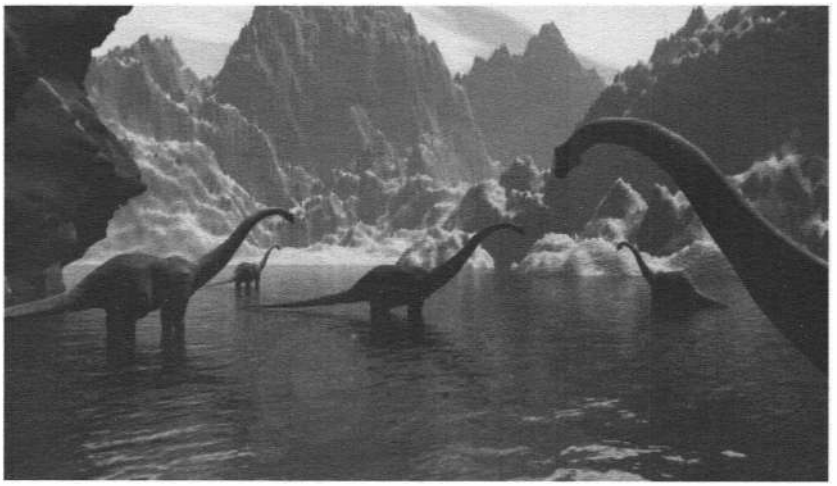

Dinozorların Öyküsü

PROF.DR. RENNAN PEKÜNLÜ

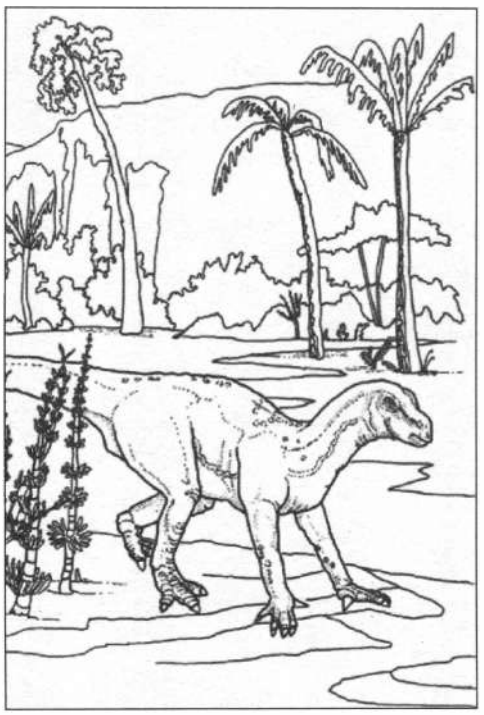

Önce ***Toutatis*** asteroidi, ardından ***Shoemaker-Levy 9*** kuyruklu yıldızı, şimdilerde de ***Marduk*** "Dinozorların yazgısıyla insan türünün yazgısı bir benzerlik gösterecek mi?" sorusunu sık sık gündeme getirdi, getiriyor!

"Yokoluşun mantığı ve Toutatis" adlı yazısında Luis Walter Alvarez, göktaşı çarpmasıyla dirimküredeki bazı canlı türlerinin kitlesel yokoluşu arasında bir ilişkinin varlığına değiniyor. Bu yazıda kitlesel yokoluş tamamen Yerötesi etmenlere bağlanıyor. Ancak dinozorların kitlesel yokoluşlarını Yersel etmenlere bağlayan bir açıklama da var! Bu açıklama, Yer'deki etmenlerin evrim sürecindeki önemini yeğler. Bu yazıda heriki görüşün savlarını sunmaya çalışacağız. Yazının sonunda okuyucu belki kendi kararını oluşturup, "İşte!...sevgili dinolarımızın gerçek 'katili' bu etmendir!" diyecek. Hemen şunu anımsatalım: bu karşılaştırmalı yazıda ele alınan savlar, dinoların katillerini belirlemenin ötesinde anlamlar taşır. Yerötesi etmeni yeğleyen sav, Darwin'in evrim kuramında kullandığı "*sınırsız zaman*" ilkesini ve dolaylı olarak evrim kuramını çürütmeyi, "başımıza yağan taşların" evrim sürecini hızlandırdığı savını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Canlı evrimini "hızlandırma" konusunda benzer bir çaba, ünlü İngiliz fizikçisi Lord Kelvin ve arkadaşlarından gelmiş ama başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Eğer "maymundan geldiğimiz savı" sizi rahatsız ediyorsa, bir dış "müdahaleciye" sarılın! Yok,... "Evrim sürecini baskın olarak Yer'deki etmenler belirler" diyorsanız, siz diğer sava sarılacaksınız! Herikisinin birlikteliği olamaz mı?...Yine siz karar vereceksiniz! Ancak unutmayalım: bilim hiçbir zaman "son gerçek" tanımaz! Richard Feynman'ın dediği gibi, "Bilimsel kesinlik yok, bilimsel ilerleme var".

Yerötesi etmen

Yerbilim, dirimbilim, taşbilim, gökbilim ve fizik alanında yapılan çalışmalar Yer'deki bazı canlı türlerinin kitlesel yokoluşa uğradığına işaret ediyor. Diğer yandan Yer'de büyük çarpma kraterleriyle karşılaşıyoruz. Yapılan çalışmalar, heriki olayın da (kitlesel yokoluş ve çarpma kraterleri) dönemsel bir değişim sergilediğini gösteriyor. Daha ilginci, bu olayların dönemi aynı olduğu gibi evreleri de aynıdır! Eğer Güneş'in, büyük eksen uzunluğu 2.8 ışıkyılı olan ve oldukça basık bir yörüngede dolanan bir *kırmızı cüce* yoldaşı olduğunu varsayarsak, bu dönemsel olayların aynı evreli oluşuna bir açıklama getirebiliriz.

Yoldaş Yıldız Modeli. R.A. Muller başkanlığındaki Berkeley grubu, yukarıda sözünü ettiğimiz iki olay arasındaki sıkı ilişkiye açıklama getirebilmek amacıyla, Güneş'in 26 milyon yıllık döneme sahip bir yoldaşı olduğunu varsayıyor. Kepler yasaları yoldaş yıldızın eliptik yörüngesinin yarı-büyük eksenini (26 000 000) 2/3 = 88 000 AB olarak saptar. 1 AB = 150 000 000 km (Yer Güneş arası uzaklıktır). Bu değerin birimini değiştirip sonucu 2 ile çarparsak yörüngenin büyük eksenini 2.8 ışıkyılı olarak buluruz. Işık yılı bir zaman ölçüsü değil, uzaklık ölçüsüdür; ışığın bir yılda katettiği yol anlamına gelir. Yoldaş yıldız *enberideyken* (Güneş'e en yakın konumdayken) Oort kuyruklu yıldız bulutunun en yoğun bölgelerini tedirgin eder ve Güneş dizgesinin iç bölgesine milyonlarca kuyruklu yıldız yağmasına neden olur. Ancak, Jüpiter ve Satürn'ün kuyruklu yıldızlara çekimsel tedirginlik uygulaması nedeniyle bu bölge, kuyruklu yıldızların "öldürücü" etkilerinden bağışık kalır. Tüm bu "body guard"ların koruyucu etkilerine karşın yine de 20 30 kuyruklu yıldızın Yer'e çarpması beklenir. Dinolar bu tür çarpmaların bir bölümünden kurtulmuş olabilir. Ancak, *Cretaceous* döneminde çarpan büyük bir kuyruklu yıldız bu dev sürüngenlerin neslinin tükenmesine neden olmuş olabilir (Çizelge 1). Çarpmanın sonucu olarak büyük niceliklerde toz

Çağ	Dönem	Zaman	Yaş	Süre	Önemli dirimsel olaylar
Cenozoic	Quaternary	Son		3	Kuzey yarımkürede dev memelilerin neslinin tükenişi; 4 dev buzullaşmaya yanıt olarak deniz ve kara canlılarının hızla yeni yerleşim bölgelerini seçmesi.
		Pleistocene	3		
	Tertiary	Pliocene			Çiçekli bitkilerin yaygın bir biçimde ortaya çıkması; memelilerin hızla evrimleşmesi, okyanuslarda gastropodların egemenliği.
		Miocene	22	19	
		Oligocene			
		Eocene		43	
		Paleocene	65		
Mesozoic	Cretaceous			70	İlk çiçekli bitkiler; Yer, deniz ve havada yaşayan sürüngenlerin yokoluşu; ilkel memelilerin ortaya çıkışı.
			135		
	Jurassic			65	Dinazorların egemenliği, deniz sürüngenlerinin ortaya çıkışı, ilk kuşlar, uçan sürüngenler
			200		
	Triassic			40	Memelilerin ortaya çıkışı, dinazorların ortaya çıkışı

Çizelge 1. Jeolojik zaman ölçeği. Yaş ve süre milyon yıl olarak verilmiştir. Paleozoic çağ çizelgeye alınmamıştır.

atmosferin üst katmanlarına dek çıkacak ve orada aylarca asılı kalacaktır. Güneş ışığından yoksun kalma fotosentezin durmasına, bitkilerin geçici olarak ölmelerine neden olacaktır. Ot yiyen dinoların besinsiz kalmaları ve sıfırın altındaki sıcaklıklar bu neslin tükenmesi anlamına gelecektir.

Varsayılan yoldaş yıldız bugüne dek gözlenemedi. Bu, yıldızın 7 kadirden daha sönük olduğu anlamına gelir. Bu tür yıldızlar Yale parlak yıldızlar dizininde yeralmaz. Eğer yoldaş anakol yıldızıysa, kütlesi Güneş kütlesinin (M_0) 0.3 denlisinden daha az, Oort kuyruklu yıldız bulutunu tedirgin edebilmesi için de 0.05 Güneş kütlesinden daha fazla olmalıdır. Güneş'e yeterince yaklaşıp kuyruklu yıldız bulutunu tedirgin edebilmesi için yörünge basıklığı 0.6 1.0 aralığında olmalıdır. Kütlesi, $0.05\ M_0 < M* < 0.3\ M_0$ aralığındaysa, öngörülen yıldızın *kırmızı cüce* olması gerekir. Kırmızı cüceler gökadamızda bolca bulunan yıldız türüdür. Bugüne dek yapılmış olan yakın yıldız çalışmalarında yoldaş yıldızın gözlenememiş olmasının nedeni, özdevinimi ve dikine hızının hemen hemen sıfır olması olabilir. Berkeley grubu ıraksınımı (parallax) büyük olan kırmızı yıldızları bu amaçla araştırıyor. Ancak hangi yöne bakacaklarını bilemiyor olmaları büyük bir engel! Varsayımsal yoldaş yıldızın Güneş üzerine uyguladığı çekimsel tedirginlik, bize en yakın yıldız (4.3 ışık yılı) olan *Proxima Centauri*'nin çekimsel tedirginliğinden daha azdır. Bu tür bir yıldızın Güneş çevresindeki yörüngesinin molekül bulutları ve yakın komşuluğumuzdan geçen Samanyolu yıldızlarınca bozulması 10 üzeri 9 yıl sürer. Bu denli yüksek yörünge kararlılığı Yer'deki kitlesel yokoluşlara açıklama getirebilir. Ancak, aynı rakam yoldaş yıldızın Yer'in oluşumundan bu yana aynı yörüngede bulunamayacağına da işaret eder! Berkeley grubu en olası senaryoyu şöyle kuruyor: Yoldaş yıldız bir zamanlar Güneş'e çekimsel olarak sıkı sıkıya bağlıydı. Yakın komşuluğumuzdan geçen yıldızların çekimsel etkisiyle bu bağ giderek zayıflamıştır. Çarpma kraterleri üzerine yapılan çalışmalar bu spekülasyonu doğrulayabilir. Çünkü, krater çalışmaları kuyruklu yıldız "yağmurlarının" dönemi ve şiddetine ilişkin bilgiler verir. Örneğin, krater çalışmaları Ay üzerine yapılan en büyük kuyruklu yıldız bombardımanının 3.9 milyar yıl önce sona erdiğine işaret ediyor. Bu bombardıman, varsayımsal yoldaş yıldızın iç yörüngeden daha dış bir yörüngeye saçılması nedeniyle durmuş olabilir. Yer'deki ilk yaşam belirtileri üzerine yapılan izotop çalışmaları yaşamın bu bombardımanın hemen ertesinde başladığına işaret ediyor.

Çarpma kraterlerinin dönemi. Yer'e çarpan bir kuyruklu yıldızın kraterinin bulunma olasılığı % 10 - 25 dir. Bu, düşük bir olasılıktır. Çünkü, birçok çarpma bölgesi (örneğin, okyanus yatakları) üzerine yapılan çalışmalar henüz tamamlanmamıştır. Ancak, Yerötesi etmen modeli herbir kuyrukluyıldız "yağmurunda" birden fazla çarpmanın olacağını öngördüğünden herbir "yağmura" ilişkin en az bir kraterin bulunma olasılığı oldukça yüksektir. Çarpma kraterlerinin yaşları üzerine yapılan çalışmalar, 28 milyon yıllık bir dönemin olduğu yönünde sonuç veriyor. Bu bulgu, kitlesel yokoluş dönemi ve evresiyle çakışmaktadır. Şekil 1, çapı 10 km den daha büyük olan çarpma kraterlerinin yaşını gösteriyor. Oklar, 28 milyon yıllık döneme işaret eder. Dönem üzerine yapılan yanılgılar ± 1 milyon yıldır.

Öngörüler. Türlerin kitlesel yokoluşunu açıklamaya çalışan bu model Güneş'in bir yoldaşının olduğunu varsaymaktadır. Eğer bulunursa Berkeley grubu bu yıldıza "*Nemesis*" adının verilmesini öneriyor. *Nemesis* eski bir Yunan tanrıçasıdır; felaket ve öç almayı simgeler! İlginçtir ki, Yunanca'da felaket sözcüğü iki sözcüğün biraraya gelmesiyle türetilir: "Kötü yıldız". Yıldızın sağduyulu bir başka isim babası da Texas Üniversitesi'nden Harlan Smith'dir. Smith, yoldaş yıldıza "*Siva*" denmesini öneriyor. Siva hem yokoluşu hem de varoluşu aynı anda simgeleyen bir Hint tanrısıdır. Gerçekten de kitlesel yokoluşlar evrim sürecinde ikili rol oynar: dirimküre sahnesinden bir canlı türü "çekilirken" bir başka tür ortaya çıkar.

Modelin bir öngörüsü şudur: çalışmalar kuyruklu yıldız çarpma kraterlerinin kitlesel yokoluşla ilişkisini kurduğuna göre, krater yakınlarında iridyum katmanları oluşmuş olmalıdır. Gerçekten de *Permian/Triassic* döneminde oluşmuş olan bir krater yakınlarında iridyum tabakası bulunmuştur. İridyum Yer'de doğal olarak bulunmayan bir kimyasal elementtir. Bu elementin varlığı, ve ek olarak çarpma bölgesi sınırlarındaki maddelerin şok dalgalarınca etkilenmiş olduğunun belirlenmesiyle çarpma modeli güçlenecektir.

Model, tüm değilse bile bazı kitlesel yokoluşlarda birden fazla çarpmanın gerçekleşmiş olmasını öngörüyor. Bu da araştırmacıları birden fazla iridyum katmanının varlığını araştırmaya itiyor. Bugüne

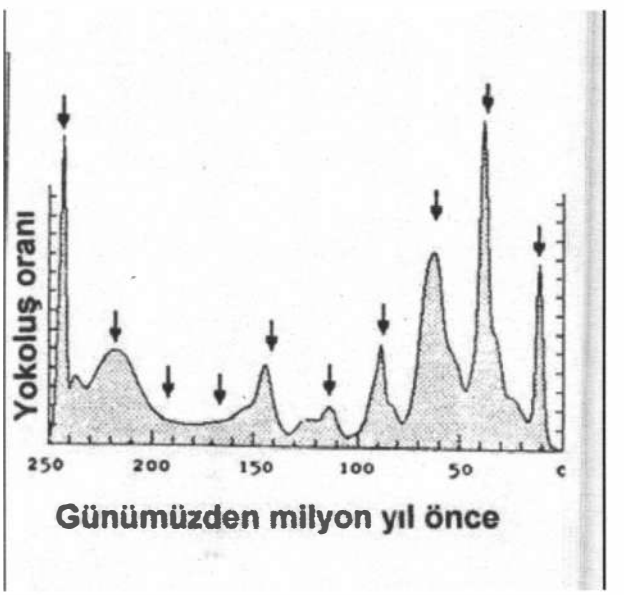

Şekil 1. Türlerin neslinin tükeniş oranını zaman göre gösteren çizge. Oklar 26 milyon yıllık döneme işaret eder.

dek yapılan çalışmalarda birden fazla iridyum katmanı bulundu. Diğer bir deyişle, çoklu katmanın olmadığına ilişkin kesin bir kanıt yok! Alvarez'in çalışma grubu şimdi yeni bir iridyum algacıyla çalışıyor. Bu algaç, Iridyum-192 radyoaktif elementinin bozunmasıyla açığa çıkan gamma ışınlarını 317 keV ve 468 keV erke düzeylerinde algılamaya çalışacak. Bu algaç yardımıyla adı geçen modelin öngörüleri sınanabilecektir.

Yokoluş süresi. Kuyruklu yıldız yağmurunun süresi yoldaş yıldızın yörünge dış merkezliliğiyle orantılıdır. Yoldaşın Oort kuyruklu yıldız bulutuna uygulayacağı çekimsel tedirginliğin yeğinliği, yoldaş yıldızın buluta olan uzaklığının kübüyle ters orantılıdır (*1/r 3*). Eğer yoldaş yıldızın yörünge dış merkezliliğini 0.6 0.9 aralığında düşünürsek, kuyruklu yıldız yağmur süresi 100 000 - 2 000 000 yıl olacaktır. Yağmurun kısa sürmesi için yörünge dış merkezliliğinin çok büyük ve kararsız olması gerekir. Yukarıdaki değerlerle hesaplayacak olursak, tipik bir kuyruklu yıldız yağmurunda Yer'e 1 milyon yıllık bir süre içinde, herbir çarpma arası 50 000 yıl olmak üzere 10 çarpma gerçekleşecektir.

Kuyruklu yıldız yağmur modelinden çıkan ilginç bir sonuç şudur: yağmur sırasında tüm türlerin nesli aynı zamanda tükenmez. Bazı türler çarpmanın erken aşamalarında yokolur. Bazıları birçok çarpmadan yara almadan kurtulurken son ve en büyük çarpmaya yenik düşer. Bazı taşbilimciler türlerin kitlesel yokoluşunun ansızın değil, 1 milyon yıl veya daha uzun zaman dilimlerinde gerçekleştiğini savunur.

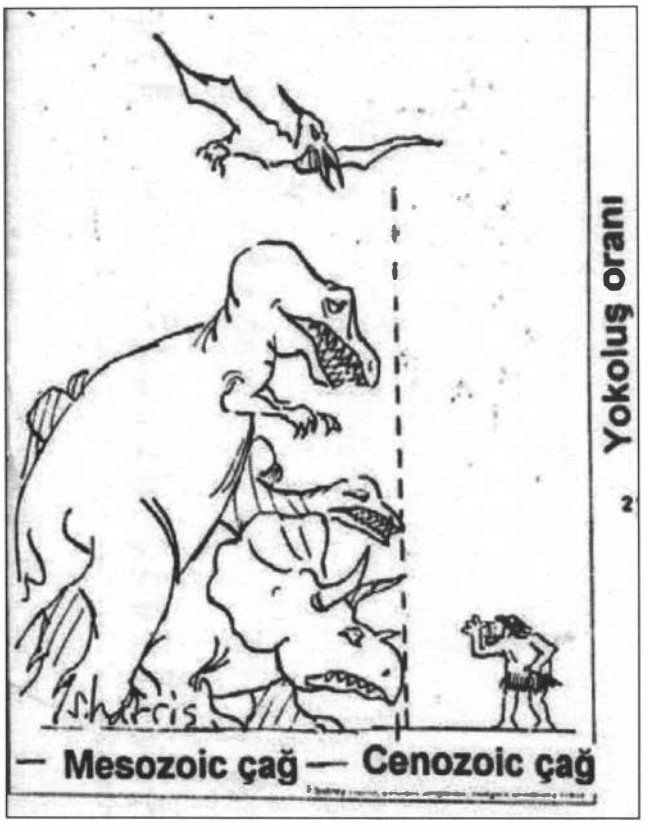

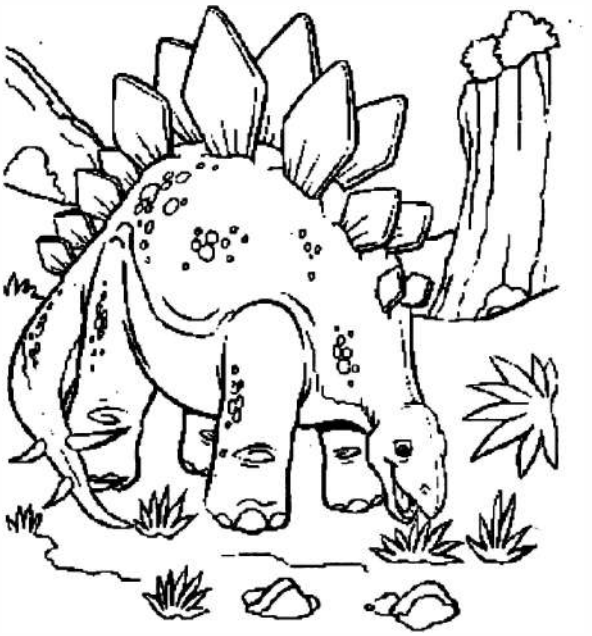

Evrim

Eğer kuyruklu yıldız yağmur modelinin "doğruluğu" gösterilebilirse, Yer'in dirimküresinde süregelen evrim süreçleri bugüne dek ileri sürülen savlardan oldukça ayrı bir karaktere bürünecektir. Darwin'in evrim kuramının varsayımı, *evrimi belirleyen temel etmenin türler arasındaki rekabet olduğu* yönündeydi. Önerilen model, böylesi bir evrim sürecinin ancak iki kuyruklu yıldız yağmuru arasında geçen, göreli olarak sakin, 26 milyon yıllık dönemde olabileceğini savlar. Evrim sürecinde, her 26 milyon yılda bir yeni bir aşama gelişir. Yer, tüm gezegeni etkileyen bir çarpma "felaketine" uğrar. Bu tür bir felaket olmasaydı memeliler dinozorları "altederek" tarih sahnesine çıkamazlardı. Kuyruklu yıldız yağmuruyla gelişen sürecin bizim bildiğimiz evrim sürecine olan etkisi nedir, bilemiyoruz; ancak, önemli bir etkide bulunma olasılığı vardır. Bu süreç, "baskın" türlerin neslini tüketirken "çekinik" türlerin gelişmesine yolaçabilir.

Evet, evrim sürecini dış etmene bağlayan görüş böyle savlar ileri sürüyor. Şimdi de hem dinoların yazgısını hem de evrim sürecini Yersel etmenlere bağlayan görüşü inceleyelim.

Yersel etmen

Yerötesi etmeni yeğleyen model ot yiyen dinoların besinsizlikten yokolduklarını savunduğuna göre, Yersel etmeni yeğleyen modelin o dönemin bitki örtüsü üzerine olan görüşlerini incelemede yarar var!
Yersel etmen modeline göre, yaşamın Yer üzerinde yaptığı en önemli etkilerden biri, bitkilerin Yer iklimi üzerine yaptığı değişikliklerdir. Bitkiler Güneş erkesini kullanarak suyu topraktan yapraklarına pompalar. Yapraklarda depolanmış olan su daha sonra buhar olur.

Bu süreç yağmur çevriminin sürekliliğini sağlar. Yağmuru oluşturan su damlacıkları Güneş'in sürekli etkisi altında kalır ve Güneş erkesini soğururlar. Buhar yoğunlaşıp yağmur olarak düşerken salınan erke Yer'in rüzgar dizgesini oluşturur. Nemli havayı okyanuslardan karalara ve dağlara taşıyan bu rüzgarlar daha fazla yağmur yağmasına ve daha fazla erke salınmasına neden olur. Bu süreç, Yer yüzeyini soğutur, bitki yaşamı ve tüm Yer konuşlu organizmaların kullandığı su niceliğini dev boyutlarda arttırır. Karalardan denizlere sızan besinler oradaki yaşamın da artmasına neden olur. En yoğun biçimiyle uçlaklarda (kutuplarda) gözlenen soğuma daha fazla rüzgar ve yağmur uyartarak erke akısındaki artışa katkıda bulunur.

Örneğin, 20 milyon yıl önce ilk kez geliştiklerinde otlar kıtaların iç bölgesinde o zaman çöl olan bölgeleri kaplamıştı. Bu otlar, suyu toprakta tuzaklayarak ve onu havaya taşıyarak sıcak olan kıta içi bölgelerin soğumasına neden oldular. Böylece hızlı soğuma eğilimi başladı. İlk kez Antarktika'da buz bölgesi oluştu. Yer'in ilk buzulu 200 milyon yılda oluştu. Soğuma daha nemli hava üretti: bitki örtüsü arttı, buzul çağında doruk noktasına ulaştı ve soğuma son 200 milyon yıl boyunca, buzul çağları arası dönemde sürdü. Bugün, tropik bölgelerdeki yağmur ormanlarının kesilmesi sonucunda bu etkinin belki de tersine tanık oluyoruz. Yağmur ormanları dünyanın diğer bölgelerine kıyasla iki veya üç kez daha fazla yağmuru çevrime sokuyor ve rüzgar oluşumu için gerekli erkeyi üretiyor. Çevrimi ortadan kaldırdığımız zaman soğuma etkisini hemen durdurmuş oluyoruz. Atmosferdeki erke akısı ve tüm Dünya'daki rüzgarlar azalıyor. Bunlarla birlikte, nemli havanın deviniminden kaynaklanan ve kıtaların iç bölgelerine dek sızabilen yağmurlar da azalıyor. İnsanların tarıma yönelik orman "katliamları" büyük bir olasılıkla tüm Dünya'da ısınmaya neden oluyor. Bu etki, sera etkisine neden olan karbondioksit gibi gazların etkisinden daha fazladır. Bu yüzyılın başlıca ısınma eğilimi gösteren dönemi, 1920 1940 ve 1980 li yıllardır. Bu dönemlerin hiçbiri sanayi gelişiminin hızla ilerlediği dönemleri içermiyor. Ancak heriki dönemde de dev boyutlarda orman "katliamları" ve 1930 lu yıllarda tarım alanlarının "katliamı" olmuştur.

Dirimsel süreçler jeolojik süreçler yardımıyla da yüksek erke akısına katkıda bulunmuş olabilir. Örneğin yüzmilyon yıl önce, kökleri daha derinlere inebilen ve daha yaygın olan çiçekli bitkiler dinozorların nesli tükendikten 35 milyon yıl sonra kıta coğrafyasında gözlenen büyük değişikliklere katkıda bulunmuştur. Dinozorların çağı olan *Mesozoic* dönemin tamamında dinozorlar kıtaların iç bölgelerindeki alçak denizlerin çevresinde bulunan bataklık yörelerde yaşıyorlardı. Kıyı şeridinin dalga devinimleriyle aşınmaya uğraması ve bitki yakalayan sedimentler yoluyla oluşan deltalar arasındaki dengenin çok az da olsa bozulması, bu denizlerin hızla ortadan kalkmasına neden olacaktı ki bu durum gerçekten de 65 milyon yıl önce gerçekleşti. Denge, kıyı bitkilerinde daha etkin köklerin gelişmesi ve sedimantasyonun artmasıyla bozulmuş olabilir. Kıta iç bölgelerinin çoğunu kaplayan alçak denizlerin ortadan kalkması daha değişken bir iklim yaratmıştır. Kıtaların iç bölgeleri kışın daha soğuk ve yazın daha sıcak olmaya başladı. Bu sıcaklık farklılığı rüzgar ve yağmurları arttırdı ve yaşam için kullanımda olan erkenin artmasına katkıda bulundu.

Evrim çevrenin değişmesine neden olurken çevre değişikliği de yanıt olarak evrimi "hızlandırıyordu". Daha sert kıta iklimleri, memeliler gibi çabuk değişen iklim koşullarına uyabilecek organizmalara gereksinim duyuyordu. Bu organizmalar hemen hemen ikiyüz milyon yıllık dinozor üstünlüğünü sona erdiriyor, sevgili dinoların neslinin tükenmesine neden olan tek etmen olmasa da bu tükenişe büyük katkıda bulunuyorlardı.

İşte Yersel etmeni yeğleyen modelin savı da böyle! Yersel etmen savunucularının Yerötesi etmenin savunucularına yönelttiği soru: "Son yıllarda dinozor neslinin tükenişi, Yer kuyruklu yıldız çarpışması gibi tamamen gelişigüzel ve bir dış etmene bağlanıyor. Bu görüşün savunucularının şu soruyu yanıtlaması gerekiyor: **kuyruklu yıldız modeli kıta içi denizlerin kurumasını nasıl açıklıyor?** Bu denizlerin kuruması *Mesozoic* çağın sonu ve dinozor neslinin tükenmesiyle eşzamanlıdır".

Orman ve tarım alanları katliamlarıyla, kloroflorokarbonlarla, nükleer sızıntılarla kendi neslimizi tüketmeden önce bu sorunun yanıtını bulacağımızı umuyorum!

Kaynaklar.

Lerner, E., *The Big Bang Never Happened*, Times Books, Random House, Inc., NY, 1991.

Muller, R.A., Evidence for a solar companion star, *The Search for Extraterrestrial Life: Recent Developments*, ed. M.D. Papagiannis, IAU Symposium No: 112.

CERN: Higgs parçacığını gördük

BBC TÜRKÇE

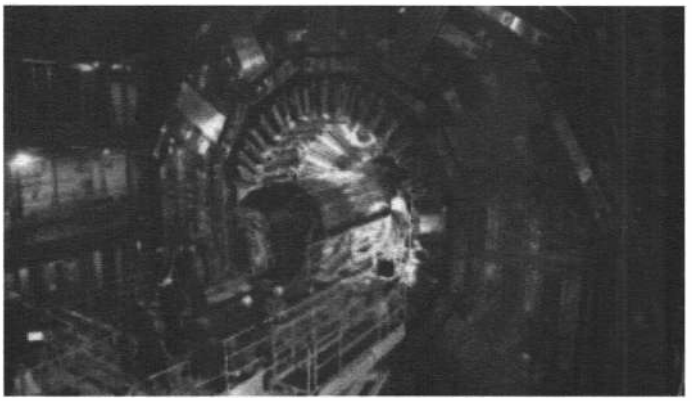

CERN uzmanları İngiltere ve Cenevre'de yaptıkları basın toplantılarında uzun zamandır varlığı kanıtlanmaya çalışılan Higgs bozonunun özelliklerine uyan yeni bir parçacık keşfettiklerini açıkladılar.

Bilim insanları 45 yıldır Higgs bozonu adı verilen ve maddenin nasıl kütle sahibi olduğunu açıklamakta kritik bir araç olabileceği düşünülen teorik parçacığın izini sürüyor.

Büyük Hadron Çarpıştırıcı'daki iki Higgs araştırma deneyinden CMS'nin bulgularının "keşif" diye tanımlanabilecek bir netliğe eriştiği açıklandı.

Higgs araştırmalarını sürdüren diğer deney Atlas'dan henüz bir açıklama yapılmadı.

Araştırmayı yürüten ekip, deney sırasında 125,3 gigaelektrronvolt (GeV), yani her bir atomun içindeki protondan yaklaşık 133 kere daha ağır bir parçacığa rastladığını bildirdi.

Bulgular çok güçlü görünüyor. Ama ekibin saptadığı parçacığın gerçekten Higgs olup olmadığının kesin olarak belirlenmesi biraz daha zaman alacak gibi görünüyor.

Büyük Hadron Çarpıştırıcı deneyinin sürdürüldüğü CERN'de yapılan açıklama dinleyenlerin alkışlarıyla karşılandı.

Higgs bozonun varlığının parçacıkların kütlelerinin nedenini açıklayarak, evrenin işleyiş kurallarına dair şu ana kadar geliştirilmiş en kapsayıcı teorinin önemli bir boşluğunu doldurması bekleniyor.

İsviçre-Fransa sınırındaki CERN laboratuarındaki deneylerinin sonuçlarını alkışlar arasında açıklayan bilim insanları, ulaştıkları sonucun çağdaş fizik modellemesinin kilit unsurlarından biri olarak kabul edilen bir olgunun varlığını ispatladıklarını ilan etti.

Söz konusu olgu, fikir babasının adı olan Higgs'den hareketle Higgs boson - Higgs parçacığı olarak anılıyor.

Higgs parçacığı "Neden maddenin kütlesi neden var?" sorusunun cevabının kilit unsurunu oluştura geldi.

BBC Dünya Servisi'nin World Today programına katılan bir uzman, madde ve kütle ilişkisini açıklarken buzdolobı örneğini verdi.

Dünyanın her bir köşesinde ittirilen buzdolabının neden ağır olduğu, ona bu kütleyi neyin verdiği soruluyordu.

Avrupa Nükleer Araştırmalar Örgütü CERN'ün fizik teorisi düzleminde cevabını bulduğunu söylediği soru bu.

İnceleme yapılırken Karbon İzleme Sisteminin beş katlı bir bina yüksekliğindeki kamerası da kullanıldı. Milyar kere milyarlarca molekül çarpışması izlendi.

Kabaca resimleştirmek gerekirse, CERN laboratuvarında varlığı tespit edilen Higgs parçacığı, kuş tüyü bir yastığa bastırıldığında kılıfın içinde hissedilen bir bilye ve maddeye kütlesini veriyor.

CERN'deki milyarlık özel test ortamında gerçekleştirilen benzersiz molekül çarpıştırmalarının sonuçlarını inceleyen bilim insanları, her atomda (kuş tüyü yastık) merkezi oluşturan protondan 130 kat daha fazla çarpışma etkisi yaratan bir parçacığın (bilye) varlığını ispatladıklarını söylüyor.

Diğer beş bilim insanıyla birlikte böyle bir parçacağın varlığını1964 yılında öngören Peter Higgs, sonuçların açıklandığı toplantıda ekibin çalışmalarından övgüyle söz etti.

Higgs, "Sanırım bulduk, bu bir keşiftir" dedi.

CERN Laboratuvarı Başkanı Rolf Heuer de "Yaşarken görebildiğim için mutlu olduğum inanılmaz bir şey bu" dedi.

Araştırma ekibi, vardıkları sonucun doğru olma ihtimalini tersten açıkladı.

Buna göre, biraraya getirilen iki veri seti, ispatlanan şeyin Higgs parçacağı olmama ihtimalinin üç buçuk milyonda bir olduğunu gösteriyor.

DüşünBil Dergisi önceliğinde düzenlenen "Bilimsel Düşünce ve Evrim" konulu Açık hava Paneli

Panelimizi bir bilim yuvası olan **Marmara Üniversitesi'**nde Rektörlük desteğiyle **Marmara Genç Vizyon Kulübü** tarafından düzenlen evrim ve bilim karşıtı sempozyumla aynı gün ve saatlerde gerçekleştiriyoruz. Dolayısıyla bu panel MÜ de yapılmakta olan ve yakın gelecekte evrimin tüm üniversitelerden, bilim kurumlarından ve eğitim sisteminden kovulması yolunda atılmış bir adım olarak gördüğümüz evrim karşıtı sempozyuma verdiğimiz bir yanıttır. Böylesi anlamlı bir yanıt verecek ortamı sağladıkları için Düşün Bil Dergisi Yöneticisi Olcay Yılmaz ve evrim gönüllülerini kutluyor ve teşekkür ediyorum.

Evrim Karşıtı Sempozyumu Kınıyoruz

PROF.DR. KAYHAN KANTARLI

Evet, Marmara Üniversitesi'nde (MÜ) bu gün bu saatlerde başlayan evrim karşıtı bir sempozyum yapılmaktadır. Yarın da sürecek olan bu sempozyum bilim üretmek ve bilimi topluma yaymakla görevli bir kurumdan bilime ve bilimsel düşünceye yapılan bir saldırıdır.

Bu saldırıya olanak veren bir kuruma üniversite denemez. MÜ Rektörlüğü'nün evrim karşıtı bu sempozyumu "bilimsel etkinlik" kabul edip izin vermesi sorgulanamaz dogmatik bir görüş olan yaratılışçılığın propagandasına aracı olmak ve evrimi üniversiteden kovmak isteyenlere fırsat tanımak demektir. MÜ Sayın Rektörü bilmelidir ki bilimsel düşünceyi reddeden hiç bir görüşün üniversite çatısı altında yeri yoktur. Yaratılış bir inançla ilgili bir görüş olup ancak camilerde/kiliselerde savunulabilir. Üniversite camiye dönüştürülemez.

Bilime yapılan bu saldırıyı şiddetle kınıyoruz. Evrimin üniversitelerden kovulmasına izin vermeyeceğiz!

Bilim insanlarından imza kampanyası

Üniversite Konseyleri Derneği, Marmara Üniversitesi'nde yapılmakta olan evrim karşıtı bu sempozyumun bilime bir saldırı olduğunu ifade ederek bilimden yana olan herkese çağrıda bulunarak günler öncesinden bir imza kampanyası başlatmıştı, bu gün için 2000'e yaklaşan imza verilen kampanyası, sempozyum bugün başlasa bile bilimsel düşüncenin savunulması bağlamında bir süre daha devam edecektir. Tüm öğretim elemanları ve öğrencileri bu kampanyaya imzalarıyla destek vermeye çağırıyorum.

İMZA METNİ

Üniversite, bilimsel düşüncenin topluma taşınmasından taraf olmalıdır!

Marmara Üniversitesi'nde düzenlen evrim karşıtı sempozyumunun hiçbir bilimsel meşruluğu yoktur. Bilim insanları gerici safsatalar karşısında toplumu aydınlatmakla sorumludur.

Üniversite, tarihi boyunca sorumluluk sahibi bilim insanları ve içi boş akademik ünvan sahibi ***"memurlar"*** *olmak uzere iki kesimi içinde barındırmış ancak birinci grubun nitelikleri ve tavır alışı sayesinde toplum nezdinde saygı duyulan bir kurum olmuştur.*

Öte yandan üniversitenin uzun süredir açıkça aydınlatmayan, umut vermeyen bir yer haline gelmesi de birinci grubun mesuliyetindedir. Uzun sessizliğin bir bedeli olmuştur. Üniversitenin ***"bilim yuvası"*** *misyonunun piyasacılık ve gericilikle yeniden şekillendirilmesi süreci, doğa bilimleri alanının köşe taşı kuramlarından biri olan evrimi üniversiteden kovulmanın eşiğine getirmiştir. Bugün bir kırılmanın eşiğindeyiz. Bilim insanları bu dönüşüme boyun mu eğecek yoksa bilimsel düşüncenin toplumda yayılması için harekete mi geçecek?*

"Bilimin evrimi kabul etmediği" *iddiası ile üniversitede sempozyum düzenleme cürreti küçümsenmemeli, yanlışların toplumda ve üniversitede kabullenilmesi için uygulanan şiddete ciddiyetle yanıt verilmelidir.*

Bilimsel çalışmanın birinci şartı olgusal olmak, maddi zemine dayanmaktır. Yaratılış görüşü, bu bilimsel zorunluluğu yerine getirmediğine göre, bilimsel bir alternatif gibi sunulması da özgürlük getirmeyecektir. Bilimsel kuramlar, ***herkes istediğini söylesin*** *ile değil, delillere* ***ve sınanabilirliğe oturan soyutlamalardan*** *oluşmaktadır. Yaratılışçılığın üniversiteye bilim diye taşınmasına izin verilmemelidir.*

Böyle bir sempozyumun düzenlenmesi kabul edilemez. Böyle bir sempozyuma bilimsel bir tebliğ gönderilmesi düşünülemez. Marmara Üniversitesi yönetiminin "dindar gençlik" söylemini üniversiteye taşıma gayreti hiçbir şekilde meşru olamaz.

Bilim dışı sempozyuma karşı çıkılan bu metni imzalayan bilim insanlarımızdan Bilim Akademisi Üyesi Biyolog Prof.Dr. Aslıhan Tolun'a kulak verelim.

"Marmara Üniversitesinin rektörüne ve FEF dekanına yazarak, gerçekten böyle bir sempozyumun yapılıp yapılmayacağını, yapılacaksa, kendi bilgilerinin dâhilinde olup olmadığını sordum. Rektörlükten yanıt geldi; sanırım bir yetkili yanıtlamış. Yapılacak olan bilimsel bir etkinlik ile ilgili olarak söylediklerimi hayretle okuduklarını, üniversitenin bilimsel özgürlüğe sonuna kadar inandığını, hiçbir bilim insanının fikrine kısıtlama getirmeyi asla düşünmediklerini, sempozyumun bir öğrenci kulübü etkinliği olması nedeniyle ona lojistik destek sağlamanın ötesinde bir müdahaleyi kesinlikle düşünmediklerini, sempozyum programında yer alan bilim insanlarının görüşlerinin en az karşıt bir bilimsel savı öne süren bilim insanlarınınki kadar değerli olduğuna inandıklarını yazmışlar.

Evrimi sınamanın en güçlü yollarından biri, genetik bulgular. Son yıllardaki genom araştırmaları gibi genetik alanındaki gelişmeler sonucunda elde edilmiş bulguların tümü evrim kuramını destekliyor. Ayrıca, evrim kuramının doğruluğu konusunda uzmanlar arasında görüş farklılığı yoktur. Evrim bir sav olmayıp, biyolojinin temel kuramıdır. Akademik özgürlük bilim insanının dilediği araştırmayı yapması ve onun sonucunu özgürce açıklayabilmesidir. Akademik özgürlük bilime saldırı özgürlüğü değildir, ya da bilime karşı istediğini söyleyebilme. Örneğin, "dünya düzdür ve öküzün boynuzları üzerindedir" konulu bir sempozyum düzenlemek akademik özgürlüğe girmez. Bu sözüm bilime aykırı gibi gözükebilir, çünkü bilimin doğası gereği, her kuram ya da hipotez tekrar tekrar sorgulanır, yanlışlanmaya çalışılır, yanlışlanamazsa, daha da güçlenir. Dünyanın yuvarlaklığı ya da güneşin dünyanın etrafında döndüğü konularının tartışılmasından yüzyıllarca önce vazgeçildi"

Üniversite Öncesi Eğitimde Yaratılış Öğretisine Kimler Zemin Hazırladı?

12 Eylül darbe yönetimi, ilköğretimde din dersleri okutulmasını Anayasa maddesi olarak zorunlu kılmakla "laik eğitime ilk darbeyi vurmuştur. Bu ilk darbenin hemen ardından dinsel öğeler **"yaratılış görüşü"** adı altında biyoloji ve fen dersleri programlarına girmiştir. Prof. Aykut Kence yapılan araştırmaların yaklaşık 30 yıldır süren bu eğitim sonucunda son yıllarda yetişen biyoloji öğretmenlerinin önemli bir kısmının giderek evrime karşı bir tutum içine girdiklerini gösterdiğini belirtmektedir.

2006 yılında yapılan ve 34 ülkeyi kapsayan bir çalışmanın sonuçları ülkemizin evrimi ve bilimi benimseyen ülkeler arasında sonuncu geldiğini göstermektedir. Bu araştırmayı yapanlar, bu durumun Türkiye'nin bilimde geri kalmışlığının bir göstergesi olarak değerlendirmişlerdir. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise hizmet süresine göre sınıflandırılan öğretmenler arasında daha uzun süredir hizmet vermekte olan öğretmenlerin

yalnızca % 4'ü **"evrimin bilimsel olarak geçerli olmadığı ya da dini inançlarına uymadığı"** şeklinde yanıt verirken yeni mezun öğretmenler arasında bu oran % 17'ye kadar yükselmiştir (A.Kence, CBT, 07.03.2008).

Endişe verici olan bu sonuç hiç şüphesiz yeni neslin önümüzdeki yıllarda daha büyük oranda dogmatik düşünceleri benimseyerek sorgulayıcı bilimsel düşünce yöntemlerinden uzaklaşacaklarına işaret etmektedir.

Bilimden gittikçe uzaklaşılan böylesi bir eğitim sisteminin kök salması için gerekli tüm koşullar kadrolaşma dahil devlet desteğinde hazırlanmış durumdadır. Evrimin dolayısıyla bilimin dışlandığı ya da en azından evrim kuramı ve yaratılışın birlikte okutulması dayatılarak, gençlerin kafalarının karıştırıldığı bu bağnaz yaklaşım ne yazık ki bilimin ve bilimsel düşüncenin savunucu olması gereken TÜBİTAK gibi ülkenin üst düzey bilimsel kuruluşlarına ve oradan üniversitelere kadar yayılma eğilimindedir. Bu gün bu saatlerde bir üniversitede- Marmara Üniversitesi'nde- düzenlenen bilim ve evrim karşıtı sempozyum bir ilk olup bilimin ve bilimsel düşüncenin sembolü olan Evrim Kuramı'nın giderek tüm üniversitelerden kovulacağının habercisidir.

Bir bilim kurumunda bilime saldırının ilk adımı: TÜBİTAK'ın DARWİN SANSÜRÜ

TÜBİTAK'ın bilimi ve bilimsel düşünceyi toplumda/gençler arasında yaygınlaştırma işlevi gören 45 yıllık "Bilim ve Teknik" dergisinin 2009 yılında Darwin'in doğumunun 200.yılı anısına hazırlanan kapak dosyasını son an anda sansür uygulayarak yayından vazgeçmiştir. Bu, bilim adına utanç verici bir uygulamaydı.

Öncelikle şu saptamayı bir kez daha yapmak gerekiyor. "Bilim ve Teknik Dergisi" için hazırlanan "Darwin" konulu kapak dosyasına sansür uygulayarak yayından çıkarması, bilimi ve bilimsel değerleri desteklemek amacıyla kurulan TÜBİTAK'ın günümüzdeki gerici siyasi kadrolaşma sonunda bilim dışına düşürülmüş bir kurum haline geldiğinin çarpıcı bir kanıtı olup karanlık ortaçağ bağnazlığına özgü bir uygulamadır. Bu uygulamanın, **"kutsal kitaptaki öğretiye aykırı olarak dünyanın hareket ettiğini"** söyleyen **Galileo Galilei'yi yargılayarak "yasak bilimsel kitaplar listesi"** yayınlayan Engizisyon anlayışından hiçbir farkı yoktu.

TÜBİTAK, Darwin'e ve dolayısıyla bilime karşı böyle bir tavır alırken en büyük cesareti, bilimsel araştırmalarına destek verdiği üniversitelerin TÜBİTAK'taki tutucu siyasi kadrolaşma ve kurumun özerkliğinin adım adım yok edilişi karşısında gösterdiği sessizlikten almıştı.

Gelinen noktadaki manzara ürkütücüydü. TÜBİTAK'ın Darwin'e uyguladığı sansür karşısında dünyanın en saygın bilim toplulukları ayağa kalkmışken, o gün için 133 üniversitemizden kaçı rektör ve senatoları **"Darwin'in olmadığı yerde bilim de yoktur, O'na uygulanan sansürü şiddetle kınıyor, ülkemizi ortaçağ karanlığına götürme amaçlarını çağrıştıran bu bağnaz uygulamanın sorumlularını istifaya çağırıyoruz"** diye bir açıklama yapma cesaretini gösterebilmiştir? Hiç biri...

TÜBİTAK'ın yüksek yargı kararlarını uygulamayan siyasilerin ve kurum üzerinde gerici emelleri olan cemaatlerin her türlü etkisine açık bir şekilde yasadışı yönetilmesine Üniversiteler hiçbir ciddi itirazda bulunmamışlar, tam tersine araştırma projelerine eskiye kıyasla vermeye başladığı büyük parasal desteğe kanarak girdikleri işbirlikleri ile bu yasadışı yönetimleri meşrulaştırmışlar ve nihayet kurumun özerkliğinin yok edilerek Başbakan'a bağlı siyasi bir kuruluş haline getirilebilmesinin önünü açmışlardı.

Geçtiğimiz yıl Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) bilimsel özerkliğinin bir kararname ile yok edilerek siyasi otoritenin güdümüne sokulmasının ardında da kurumu, evrim ve bilimsel düşünceyi savunamaz kılma amacı yattığı halde kurumsal olarak Üniversiteler bu girişim karşısında da sessiz kalmışlardır.

Üniversitelerde evrime saldırının ilk adımı:

Ege Ünversitesinde düzenlenen Harun Yahya Sergisi

Üniversitelerde evrime saldırının ilk adımı, yaklaşık 4 yıl önce üniversite şenliğinin yapıldığı bu günlerde, burada şu karşınızda gördüğünüz EÜ Kampüs Kültür Merkezi'nde yaratılışçı görüşlerin propagandasının yapıldığı bir fosil sergisi açılarak atılmıştı.

Diğer konuşmacı meslekdaşım Prof. Dr.Rennan Pükünlü ile benim de aralarında bulunduğum birkaç

Rennan Pekünlü ve Kayhan Kantarlı

öğretim üyesinin **Doğa ve İnsan Sağlığı Derneği** isimli bir dernek tarafından açılan bu serginin evrim karşıtı bir etkinlik olduğunu fark edip Rektörlüğe **"bu nedir?"** diye sormaları üzerine sergi, sahipleri tarafından adeta kaçırılırcasına apar topar kaldırılmıştır.Sergideki Fosillerin sergilendiği vitrinlerin başına asılan posterlerde yaratılış görüşünü topluma benimsetmek isteyen açıklamalar vardı, örneğin birinde şunlar yazılıydı:

Fosil kayıtlarının iki önemli özelliği: **Duraganlık;** ***Türler dünya üzerinde varoldukları süre boyunca hiçbir değişiklik göstermezler. Fosil kayıtlarında ilk ortaya çıktıkları andaki ne ise kayıtlardan yok oldukları andaki yapıları aynıdır. Morfolojik değişim genellikle sınırlıdır ve belli bir öynü yoktur.*** **İkinci özellik aniden ortaya çıkış;** ***Herhangi bir bölgede bir tür, atalarından kademeli farklılaşmalara uğrayarak aşama aşama ortaya çıkmaz, bir anda ve tamamen şekillenmiş olarak belirir.***

Bu söz de bilgiler bu gün artık bilimsel olarak kanıtlanmış olan evrim kuramının açıkça inkarı anlamına gelen dogmatik düşüncelerin ürünüydü. Bilimi savunmakla yükümlü Üniversitede, özellikle öğrenci şenliğinin yapıldığı günlerde şenlik etkinliği gibi bir hafta boyunca açılmasına izin verilmesi, kabul edilecek bir uygulama değildi. Söz konusu öğretim üyeleri ve Ege Öğretim Elemanları Derneği (EGÖDER)nin kınama içerikli bildirisi dışında çoğunluk öğretim üyeleri ve Üniversite Senatosu tıpkı bu gün olduğu gibi sessiz kaldı.

O gün bu olay karşısında başta Ege Üniversiteliler olmak üzere diğer tüm üniversiteler ayağa kalkıp bilime/evrim kuramına **"üniversitede yaratıcılık sergisi açmak yoluyla yapılan saldırı"** karşısında ayağa kalkmış olsalardı, bu gün ne intihal nedeniyle öğretim üyeleğinden çıkarılması yargı kararıyla onaylanmış bir kişi Milli Eğitim Bakanı olabilir, ne öğretim birliği yasasını yok sayan "eğitimi dinselleştirme" amaçlı 4+4+4 yasası çıkarılabilir, ne yargı kararlarına rağmen siyasi / dinsel simge olan türban üniversitelerde fiilen serbet hale getirilebilir, ne YÖK Üniversiteleri "öğrencilerin mescit/isteğini neden karşılamıyorsun !" diye uyarabilir ...ve nihayet MÜ evrimi üniversitelerden kovma işareti veren bir sempozyum düzenlemeye cesaret edilebilirdi.

Darwin'i ve bilimsel düşünceyi reddedenler karşısında susan bir üniversite, dünyadaki bilimsel yayın sıralamasında ilk on'a girse ne çıkar?

Bu gün artık neredeyse tamamı rektörlere **"türbanla ilgili yargı kararlarına uymayın" emri veren ve "Üniversiteler dinlerin tartışıldığı değil, yaşandığı yerler olmalıdır" düşüncesini benimseyen çevrelerin** vizesiyle atanmış olan rektörler tarafından yönetilen üniversiteler için bu soruların anlamsız olduğunun farkındayız. İşte bu nedenlerle bu günkü MÜ Rektörünün Evrim'i üniversitelerden kovmak isteyenlere fırsat tanımasına şaşmamak gerekir. Çünkü bu sonuç YÖK sistemi üniversitelerinin bir eseri olup, asıl kınanması gereken bilime yapılan bu son saldırıya da hak ettiği etkili karşılığı veremeyen üniversitelerdir.

Fakat Üniversitenin temel unsuru olan öğrenciler işte susmuyorlar bilim karşıtı girişimler karşısında bilimi ve bilimsel düşünceyi savunan böylesi anlamlı etkinliklerle gerekli yanıtı veriyorlar. Hiç şüphesiz vermeye de devam edecekler. Teşekkürler hepinize...

Panel sonu konuşmacılar ve dinleyiciler

makyildiz1@mynet.com

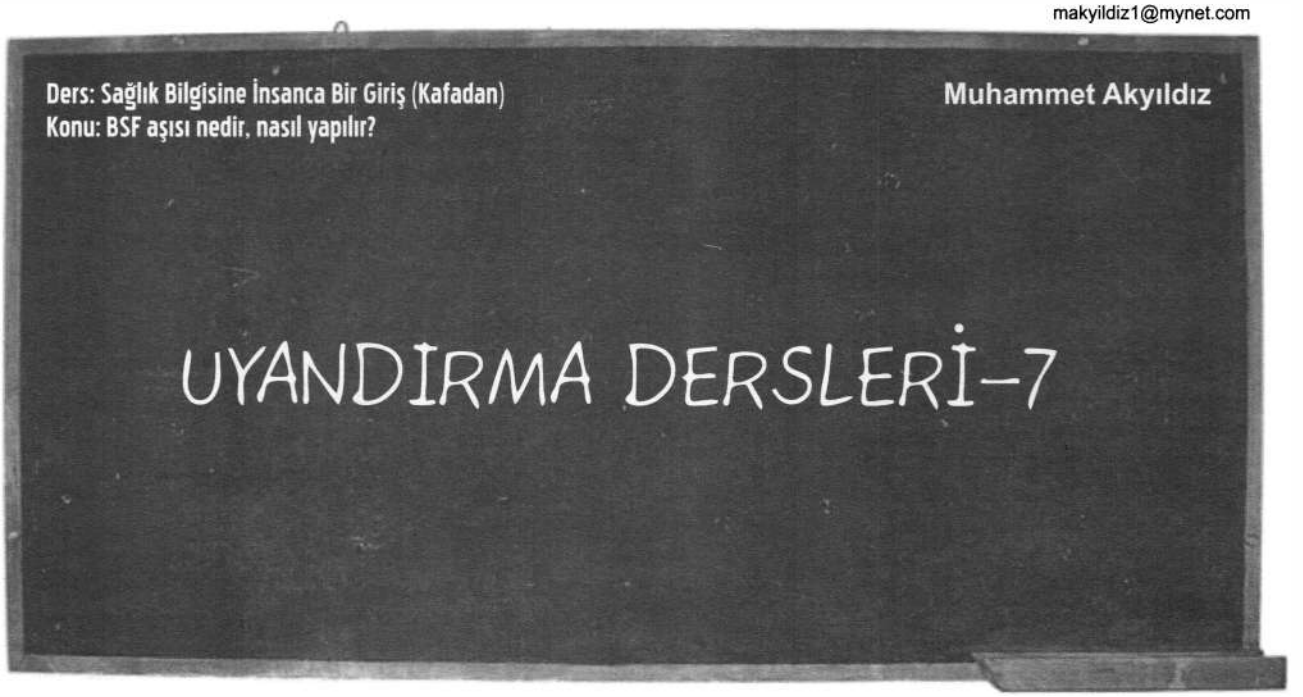
Ders: Sağlık Bilgisine İnsanca Bir Giriş (Kafadan)
Konu: BSF aşısı nedir, nasıl yapılır?
Muhammet Akyıldız
UYANDIRMA DERSLERİ-7

Uzun bir aradan sonra işte yine birlikteyiz arkadaşlar. Tünaydın!

"Zaman her şeyim ilacıdır" diye bir söz vardır bilirsiniz. Bu süre içinde bu sözün doğru olmadığı sonucuna vardım çocuklar. İki ders arasındaki sürenin uzunluğu, sizinle ilgili bazı kuşkularımda yanılmadığımı ve sizde insandan insana bulaşan bir rahatsızlığın olduğu fikrimi doğruladı. Sizdeki bu hastalığın tedavisinin kesinlikle zamana bırakılmaması gerektiğini, bırakın zamanın böyle bir hastalığa ilaç olmasını, hastalığı daha da kronikleştireceğini biraz sonra siz de*"hakkatten yaa!"* diyerek onaylayacaksınız. Bu nedenle bundan sonra bilim çevresinde: *"Zaman her şeyim ilacıdır"* sözü yerine, *"Zaman bazı hastalık mikroplarının yaşam ortamıdır. Zamanı hastalıkların tedavisinde kullanmak çaresizliğin ve kaderciliğin göstergesidir. Zaman olsa olsa tanı koymamıza yarayan bir olgudur. İnsan ise zamanda bir dolgudur"* sözünü kullanacağız.

Peki sizde var olduğunu iddia ettiğim hastalık nedir ve bu tanıyı nasıl koydum?

Sizdeki hastalık çok tehlikeli ve umarım kalıtsal değildir arkadaşlar. Adını söylemeye dilim varmıyor, ama belirtileri beynin soru işaretsiz olarak çalıştırılması şeklinde kendini gösteriyor ve çevrede bu hastalığı besleyen sayısız ortam mevcut.

Bu hastalığın-nereden kaptınız bu mikrobu bilmiyorum- sizde mevcut olduğu sonucuna nasıl vardığıma gelince:

Biliyorsunuz bir önceki dersimiz Sosyal Travmatoloji (Toplumsal Vurukbilim) dersiydi ve "Düşünsel Lezyonlar ve Kronik Kitle Hastalıklarına Karşı BSF Aşısı İçin Herkes Kafayı Sıyırsın" adlı bir konuya ucundan kıyısından bir giriş yapmıştık.

Sonra bekledim.. bekledim.. bekledim!.. Boş yere! Bir arkadaşınız çıkıp: *"Ya Yöndeş Hocam, özür dilerim, gerçi konuyu daha tam olarak işleyemedik ama bu BSF aşısı da nedir? Sanırım yanlış yazdınız ve dikkatinizden kaçtı. Sakın bu verem mikrobuna karşı kullanılan BCG aşısı olmasın? Eğer bize yapacağınız bu aşıysa, ilkokuldayken yapılmıştı o bize hocam. Üstelik anımsadığım kadarıyla kafayı değil, kolları sıyırmıştık. Aşı kafadan mı yapılıyor artık yoksa? Ayy öyleyse çok korkutucu ya!. Şimdiki çocuklara acırım valla!"* gibi bir şey söylemedi.

Böyle bir soru gelseydi: *"Amaan Yöndeş ne kadar kuşkucusun sen de! Artık şu çocukları biraz rahat bırak da gençliklerinin tadını çıkarsınlar. Baksana toplum az çok aşılı!"* derdim. Ama BSF nedir, yenir mi içilir mi? Draje mi, şurup mu? Enjektörle mi yapılır, serumla mı verilir? Hiçbir soru yok!

Soru gelmese de, Yöndeş Hoca sorulması gereken soruları yanıtlamanın bir yolunu bulur bilirsiniz. Gerekirse kendi sorar, kendi yanıtlar ve bu aşıyı bilimsel terbiye sınırları içinde bünyenize enjekte eder eninde sonunda.

Madem böyle bir hastalığa yakalandınız, sizi rahat ettirmek de bana düşüyor. Şimdi ben sizmişsiniz gibi kendime sorular yöneltecek, sonra yeniden Yöndeş Hoca olarak yönelttiğiniz (benim yönelttiğim) soruları yanıtlamaya çalışacağım. Size düşen görev bu tek kişilik gösteriyi izlemeniz. Ders boyunca: *"Yöndeş Hoca şimdi birdenbire bana da bir soru sormasın sakın?"* gibi bir kaygı içine girmeden gayet rahat bir şekilde, kendinizi bir tiyatro

salonundaymış gibi hissederek-çok da rahatlayıp uyumayın ama- izlemeniz.

Başlıyoruz.

1-Yöndeş Hocam, bu BSF dediğiniz de neyin nesidir?

Arkadaşla BSF dediğimiz şey insanı insan yapan bir özelliktir ve bilim, sanat, felsefe sözcüklerinin baş harflerinden üretilmiş bir aşıdır. Bu **aşı** tehlikeli bir hastalığa neden olan ve aynı harflerle ifade edilen BSF mikrobundan insanı korur. Şaşırdınız değil mi? Şaşırmanıza hiç gerek yok. İnsanda ve toplumda bilim, sanat ve felsefenin gelişimini engelleyen ve bünyenizdeki bu değerlere ters oranda nicelik ve nitelik kazanan bu mikrop; bağnazlık, softalık ve fesatlık olgularıdır ve yine BSF ile ifade edilir. Taşıyıcı bünyeden çok toplum sağlığı açısından tehlikelidir. Kafanızın karışmaması için bu iki kavramı şöyle ayrıştırabiliriz: Bilim, sanat ve felsefe karışımına BSF1; Bağnazlık, Softalık ve fesatlık karışımına ise BSF2 diyebiliriz. Her ne kadar birbirinden ayırmaya çalışsak da, bu ikisi çokça birbiriyle karıştırırlar ve neyin doğru neyin yanlış olduğunun farkına varmak çok güç olduğundan, toplumu toplum yapan değerler arap saçına döner.

2- Sevgili Yöndeş Hocam! BSF1 ve BSF2'nin ortak özellikleri nelerdir acaba?

Her ikisi de üç harften oluşmuştur ve aynı harflerle ifade edilir. Okunuşları aynı, anlamları ise çok farklıdır.(eşsesli sözcükler) Yanlarındaki rakam sadece karışıklığı önlemek içindir. BSF1 ve BSF2 sadece insanda görülür. Bu ikisinin başkaca da hiçbir ortak özelliği yoktur. Birbirine tam zıt kavramlardır. BSF2'de bulunan "fesatlık" mikrobu BSF1 ile BSF2'nin birbiriyle çelişmediği ve birçok noktada örtüşerek birbirini destekleyici kavramlar olduğu gibi halüsinasyonlara neden olabilir. Böyle bir durumda akla "fesatlık" mikrobunun girdiği ve bünyedeki bilim, sanat ve felsefe değerlerinin giderek azaldığının göstergesidir. İşte bu durumda zaman kaybetmeden kişiye BSF aşısı yapılmalı ve toplum BSF1 ile dezenfekte edilmelidir.

3- Hocam, "BSF1 ve BSF2 sadece insanda görülür" dediniz. Burayı biraz açar mısınız?

Arkadaşlar! Yeteri kadar açık olan ifadeleri bilmiyorum daha ne kadar açılabiliriz? Arkadaşınızın "açar mısınız" dediği şey apaçık ortada aslında ama madem tam anlaşılmadı, sorularınıza birkaç soruyla yanıt vereyim. Biz insanlar bir kırlangıcın çamurdan yaptığı yuvaya üç boyutlu bir çalışma diyor muyuz? Demiyoruz. Bunu kırlangıçlar da demiyor. Çünkü yaptığı sanatsal bir uğraş değil. Yine benzer şekilde bir ipekböceğinin yaptığı ipliğe bakıp, bilim ve teknolojide insandan daha ileri gittiği söylenebilir mi? Bir leyleğin "Göçüyorum, o halde uçuyorum!" gibisinden bir felsefi düşünceyle kanatlandığı iddia edilebilir mi? Bir yılan başka canlıları fesatlığından mı sokuyor sizce? Bonsai denilen minyatür ağaçların bağnazlıklarından dolayı büyümeye ve gelişmeye direndikleri veya kaplumbağaların softalıklarından dolayı hala yerleşik hayata geçemeyerek evlerini sırtında taşıdıkları ve yaşadığı çağın gerisinde kaldıklarının yürümesinden de anlaşılacağı iddia edilebilir mi? *"Ama hocam geçende televizyonda izledim, bir fil hortumunu doladığı fırçayla harika resimler yapıyordu, yani şimdi bu sanat değil de nedir? Valla ben bile yapamam öyle resimleri!"* diyen arkadaşınıza ise bir tek söz söylüyorum: *"Madem o kadar etkilendin, üniversiteyi bırak git sanat dersini filden al!"*

Yani diyeceğim o ki arkadaşlar, BSF1 ve BSF2 sadece insanda görülür. İnsandan başka hiçbir canlı bilim, sanat ve felsefeyle uğraşmaz. Yine hiçbir canlıda bağnazlık, softalık ve fesatlık özelliği görülmez. Bu yüzden insan iki ayağı üzerinde yürümeye başladığından bu yana, BSF1 insanı insanlaştırmak, BSF2 ise insanı insanlıktan çıkarmak için sürekli olarak birbiri ile mücadele halindedir. İnsan olarak biz buna tarih diyoruz. Ama şunu hatırlatmam gerekiyor size: Okuduğunuz tarihin satırları çoğunlukla fesatlık kalemiyle yazılmıştır. Tarihi okurken bilimi elden bırakmayın aman ha!

4- Yöndeş Hocam, BSF1 ve BSF2'nin toplumda birbiriyle çok karıştırıldığını söylüyorsunuz. Peki bu ikisini birbirinden nasıl ayıracağız? Bunun bir yöntemi yok mu? Deneme yanılma yöntemiyle mi hareket edeceğiz? Asit ve bazları birbirinden ayıran turnusol kağıdı gibi bir ayraç yok mu elimizde? Ya da ne bileyim havuz suyuna karıştırılan ve havuza işeyenin kim olduğunu ortaya çıkaran kimyasala benzer bir ayrıştırıcı?

Var. BSF1 ve BSF2'deki her bir harfi tek tek alıp karşılaştıralım.

a) B1 ve B2 (Bilim ve Bağnazlık) birbirinden nasıl ayırt edilir:

Bilimin bulguları deneyle defalarca tekrar edilmesine rağmen, bu doğrular yüzde yüz doğru olarak kabul edilmez ve bilim her zaman değişime açıktır. Bağnazlık ise herhangi bir bulguyu veya olguyu değişmez doğrular olarak kabul eder ve değişime tamamen kapalıdır. Gördüklerinizin, okuduklarınızın, duyduklarınızın hangi gruba girdiğini bu yolla rahatlıkla ayırt edebilirsiniz.

b) S1 ve S2 (Sanat ve Softalık) birbirinden nasıl ayırt edilir:

Sanat yaratır ve yaşanan çağın ilerisi ile uğraşır. Softalık ise yok eder ve çağın gerisine saplanır. Softaların sanat adına verdikleri uğraş sanat değil, zanaattır. Zanaatçılar atadan dededen öğrendiklerini hiç değiştirmeden tekrar ederler. Sanatçılar ise durmadan kafayı sıyırıp sıyırıp malzemeyi sanat ortamına aktarırken eylemleri toplum tarafından delilikle özdeşleştirilir. Kafayı sıyırma sürecinde zaman zaman kafada çatlamalar oluşabilir. Bu sanatın olağan risklerinden sadece birisidir. Sanat ve sanatçı için en büyük risk ise, farklılığından dolayı onu yok etme girişimleridir. (Bkz: İnsanlık Anıtı'nın yıkılması, Madımak Oteli'nde sanatçıların yakılması, Bedri Baykam'ın bıçaklanması vb.)

c) F1 ve F2 (Felsefe ve Fesatlık) birbirinden nasıl ayırt edilir:

İşte en zoru bu ikisini birbirinden ayırmaktır arkadaşlar. Demokrasiye "ayak takımının yönetimi" diyen Eflatun ve Aristo gibi fesatlıklar yapan sayısız düşünür, felsefe tarihinin tepesinde tünemiş iken ve bugün derin felsefe bilgileriyle insan aklını sekteye uğratacak düşünce alanları yaratanlar ortalıkta cirit atarken, bir fesatla bir

bilgeyi nasıl ayırt edeceğiz? İşte burada her iki sözcüğün anlamalarını iyi kavramak bize bir çıkış kapısı gösterebilir. Felsefe sözcüğü, Yunanca "sevgi" anlamına gelen "phileo" ve "bilgi" anlamına gelen "sophia" sözcüklerinden doğmuştur. Felsefe böyle güzel şeylerle uğraşırken hepinizin bildiği gibi sevgi ortamına nefret tohumu saçan, iyimserlikten uzak ve her şeyi kötüye yoran, kargaşa çıkarıcı ve ara bozucu kişiler yok mudur çevremizde? Evet var! O zaman şimdi soruyorum size: Sevgi ve bilgi kavramlarının içine eden kişilere ne ad verilir? Aferin! Doğru "fesat" denir. İşte Felsefeye girmiş felsefe dışı fikirlere de "fesatlık" denir arkadaşlar. Fesatlık düşünceyi çürütür. Bulandırır. Sanırım artık kimin bilge kimin fesat olduğunu ayırt edebilirsiniz. Sevgiyi elinizden, dilinizden, gözünüzde ve beyninizden çıkarmayın ve ortaya konan her şeyde sevgi unsuru olup olmadığına bakın! Fesatlıklar kendiliğinden ayrılır bir kenara.

Ayrıca BS1 ve BSF2' ye bir bütün olarak baktığımızda, BSF1'in bir kazanım, BSF2'nin bir yitim olduğunu görürsünüz. Bunun dışında BSF1'in kazanımı uzun bir süreci kapsarken, BSF2 kısa sürede akıl tutulması yoluyla edinilebilir. Bu da bilimin, sanatın ve felsefenin emek gerektirdiğinin; bağnazlığın, softalığın ve fesatlığın ise emeğe gereksinim duymadığının göstergesidir.

5- Yöndeş Hocam, *"Düşünsel Lezyonlar ve Kronik Kitle Hastalıklarına Karşı BSF Aşısı İçin Herkes Kafayı Sıyırsın"* söyleminizden de anlaşıldığı üzere, BSF aşısının kafadan yapılacağı anlaşılmakta. Peki bu sağlık açısından tehlikeli olmaz mı? Bunun daha tehlikesiz bir yöntemi yok mu?

Var evlat! Size:*"Bilim, sanat ve felsefe uğruna adam kafayı sıyırdı"* denilmesini istemiyorsanız, bu uğraşları az çok şekil olarak beyni andıran daha yumuşak ve tehlikesiz bir bölgenizle yapabilirsiniz. Bu bölgeden yapılacak aşılama oldukça kolay ve ayrıca keyif vericidir. Gözünü açıp çevreni incelediğinde; bilimi, sanatı ve felsefeyi poposuyla yapan çok sayıda bilim insanı, sanatçı ve düşünürle karşılaşırsın. BSF aşısının yeni yöntemi bu. İşine nasıl geliyorsa. Ancak bu şekildeki bir aşılama neticesinde, düşünce genital bölgede yoğunlaşacağından, beynin kontrolündeki tüm organlar bu bölgenin kontrolüne girmekte ve insan "şeyinin doğrultusunda" hareket etmekten kendini alamamaktadır.

6- Hocam!.. Gerçi konumuzun dışında ama günlerdir sorayım deyip de bir türlü fırsat bulamadığım birkaç soru yönelteceğim müsaadenizle!

Bir:Kutlu Doğum Haftası törenleri için üniversite yönetiminin tüm öğretim elemanlarına gönderdiği davetiyeyi alınca, üniversitedeki törenlere katılmamak için rapor alıp, evdekileri de "dedemin mezarını ziyarete gidiyorum" diye kandırıp, sevgilinizle (kim olduğunu hala bilmiyoruz) Moskova'ya Nazım Hikmet'in mezarına gözyaşı dökmeye gittiğiniz doğru mudur?

İki: Birinci soruya vereceğiniz yanıt "evet" ise; "dedemin mezarını ziyarete gidiyorum" sözünüzle, Nazım Hikmet'in mezarını ziyaret etmiş olmanızın- üstelik gözyaşı dökerek- babaannenizle bir ilişkisi var mıdır? Varsa soyadınızın "Ran" olmaması babanızın evlilik dışı bir ilişki sonucunda peydahlanmış olduğu sonucunu doğurmaz mı? Bu durumda babanıza ve size ne denir?

Üç: Üniversite öğrencilerinin "yumurta eylemi"nin finansmanının tarafınızdan karşılandığı ve "yumurtalar benden, gerisi sizden" dediğiniz; bu nedenle mahkemede sizin de savunmanızın alındığı; üniversitedeki öğretim elemanlarının büyük çoğunluğunun size bu yüzden tavır koyduğu; sizin de aylardır, toplantılara, seminerlere ve hiçbir idari odaya adım atmadığınızdan dolayı "faydasız" biri olduğunuzu vurgulamak için size "Eşekarısı Yöndeş" diye lakap taktıkları; hatta "Hiciv Sanatının Dünü Bugünü" adlı bir şiir etkinliğinde "Eşekarısı Yöndeş" adlı taşlamayla başınızın gözünüzün yarıldığı ve kahkahalara boğulan salonu terk ettiğiniz; siz çıkarken de "diiiinsiz, imaaansız, yooola gelmez kiiitapsız!" diye tempo tutularak yuhalandığınız hususlarıyla ilgili hiçbir açıklamanıza tanık olmadık! Bu hususa bir açıklama getirir misiniz?

Dört: O gün salonda okunan "Eşekarısı Yöndeş" adlı taşlamayı birçoğumuz ezbere biliyoruz. Soracağım soruya temel oluşturması açısından ve duymayan arkadaşlarımızın da haberdar olması bakımından şiiri anımsatmakta fayda var sanırım. Şiir şöyleydi :

Sana derim sana bre anarşinin hocası
Kovana girmeyen arının balı olur mu
Geberip de cesedi musallada kalası
Kıblesi ters adama Yöndeş adı konur mu

Peki Hocam: Uyağıyla, redifiyle, dolaylı ve doğrudan anlatımıyla, bedduasıyla dört dörtlük a-b-a-b hece ölçüsü ile yazılmış bu taşlama karşısında kim olsa sizin yaptığınızı yapardı! Yani odanıza kapanıp "şeytan taşlama"yı çağrıştıran bu şiire bir karşılık verebilmek için divan ve halk edebiyatı kitaplarına gömülmenizi saygıyla karşılıyoruz! Sorum şu: Bu kadar uğraşa karşı aylardır dört satır bir şey yazamadığınız ve kendinizi serbest şiire vererek rahatlamaya çalıştığınız doğru mu?

Beş: Yöndeş Hocam!.. Sizin... Hocam nooluyor? Hocam gözleriniz belerdi, iyi misiniz hocam?

Yuhh! Senaryoya bakar mısınız? Bu ne yaa? Ya çocuklar arkadaşınız sorularının ders konusuyla ilgisi olmadığını söyledi ama işte size anlatmak istediğim "fesatlık" denen şey bu. Tam da bu işte! Çok teşekkür ederim yavrucuğum! Harikasın!

Hemen yanıtlıyorum sorularını!

Bir: Doğru değil!

İki: Birinci sorunun yanıtı "hayır" olduğu için bu soru düşmüştür.

Üç: Kısmen evet. Hatta büyük oranda evet ama gelişen olayların yorumu fesat bir dilden çıkmış. Anlatayım. Yumurta eyleminin finansmanının tarafımdan karşılandığı ile ilgili iddianın hikayesini duyunca kahkahalarla güleceksiniz. O gün çarşıdan ufak tefek bir şeyler almak ve alışveriş ortamının canlılığı ile hayatın içinde olduğumu duyumsamak için semt pazarına kadar

yürüdüm. Gezinirken, biri sanat tarihi bölümünde, ikisi ise arkeoloji bölümünde okuyan üç arkadaşınızla karşılaştım. Onlar da alışveriş için gelmişlerdi. Beni ısrarla yemeğe davet ettiler. Evde menemen yapacaklarmış. "Hocam gelirseniz bizi çok mutlu edersiniz" deyince kıramadım çocukları. "Peki o zaman madem ısrar ediyorsunuz bir koşulla gelirim. Yumurtalar benden, gerisi sizden!" dedim. Sonra alışverişimizi tamamladıktan sonra eve gidip, yaptığımız menemeni yere gazete serip yedik. Harika bir öğle yemeğiydi. Ama pazarda dolaşan fesatlar yediğimiz menemeni burnumuzdan getirdiler tabii ki! Aldığım yumurta kolisinin bana yük olacağını düşünen çocuklar "hocam lütfen" diye gayet nazik bir şekilde elimden almaya çalışırlarken, sen tut kim olduğunu bilmiyorum-bu sahneyi fotoğrafla ve bir gün sonraki yumurta eylemi sonrasında mahkemeye yetiştir. İşte ben yumurta eyleminin finansmanını bu şekilde karşıladım çocuklar. Sonrası soruda anlatıldı zaten. Gerisi tamamen doğrudur.

Dört: "Eşekarısı Yöndeş" şiiri ile taşlandığım da doğrudur. Ama bu saldırıya bir karşılık verebilmek için divan ve halk edebiyatı kitaplarına gömüldüğüm; buna rağmen dört satır bir şey yazamadığım ve kendimi serbest şiire vererek rahatlamaya çalıştığım ise tamamen saf satadır. Bu zamana kadar bu şiire bir karşılık yazabilmek için çocukça bir yırtınmaya girmedim arkadaşlar. Ama madem herkes böyle bir beklenti içinde buyurum dört satır bir şeyler karalayayım. Gerekli yerlere ulaştırılsın lütfen:

Gül dalı ışkın verse, ayrık otu dersiniz
Arı olup petek yapsam, kovanı da yersiniz
Bir olup dönsek yüzümüzü doğru Mekke'ye
Siz götürüp Kabe'yi Kırım'a dikersiniz

Beş: Bu soru hayretten gözlerimin belermesi nedeniyle sorulamamıştı sanırım. Bu yüzden yanıtım şöyle: Ders bitmiştir.

(Sınıfta bir alkış tufanı kopar. Ama Yöndeş Hoca öğrencilere takılmadan edemez)

Eveeet arkadaşlar! Bu alkış iki ders boyunca sunduğum tek kişilik gösterinin ürünü mü, yoksa "ders bitmiştir" sözümün sevinci mi? Şaka şaka ders etkinliğinin hoşunuza gittiğini bu sefer sizin gözlerinizin belermesinden anlayabiliyorum. Ders boyunca hem siz, hem kendim olmanın yoruculuğuna değdi doğrusu. Ama *"Bu hafta Yöndeş Hoca'nın dersi var, tiyatroya boşuna para vermeyelim kanka! O paraya menemen yapıp yeriz."* demezsiniz umarım. Bakın BSF aşısından bahsettik uzun uzun. Bu aşının yapıldığı kütüphanelerde, panellerde, konferanslarda, söyleşilerde, sergilerde, dinletilerde, sahnelerde ve daha birçok aşılama ortamlarında sizinle karşılaşmak mutlu eder beni!

O zaman son sözümüzü söyleyip dağılalım: Haydi Çocuklar Aşıya!

Sağlıcakla kalın!

Din, cehalet demektir; cehaletin kutsallaştırılmasıdır.

Hüsen Portakal

Söyleşi: Hüsen Portakal

OLCAY YILMAZ

Bu sayımızda, önceki sayılarımızdan yazılarını takip etmiş olduğunu düşündüğümüz yazar ve düşün adamı Hüsen Portakal ile yaşamı ve yapıtları üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik. Gençlik Devrimi, Eğitimde Özgürlük ve Saldırganlık, Boşanma ve Kadın, Rönesans ve Laiklik, Din ve İnsan Sorunu kitaplarının yazarı olan Portakal aynı zamanda yüze yakın bilim, felsefe ve edebiyat eserinin de çevirmenliğini yapmıştır.

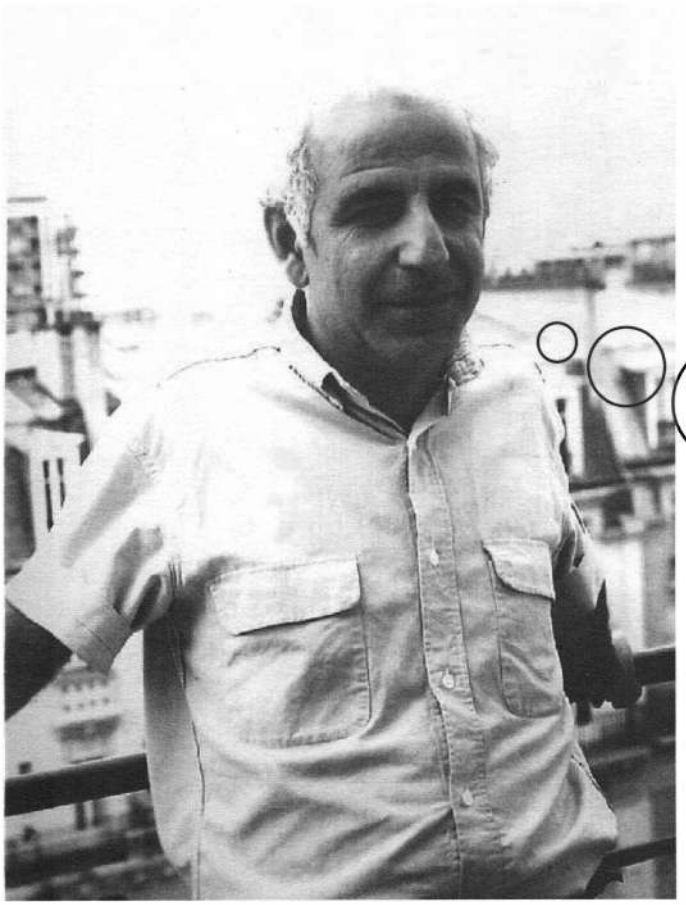

1986 Paris

İnsan Psikanalizi bilmeden aydın olamaz. Ben iki yıl Paris'te sadece Psikanaliz üzerine çalıştım, ama pek bir işe yaramadı. Oysa kişisel olarak psikanalizden çok şeyler öğrendim. **İnsanı tanımanın en iyi yolu, psikanalizden geçiyor.** Eğitimde Özgürlük ve Saldırganlık kitabım aslında psikanaliz açısından bir kitap.

O.Y. *- Merhaba, öncelikle doğumunuzla başlayalım. Nerelisiniz, nerede doğdunuz, size doğumunuzla ilgili neler anlatıldı?*

H. P. - Urfalıyım. Doğum yerim Urfa. Liseyi bitirinceye kadar orada yaşadım.

Annemi anlattığına göre saçımın bir yanında doğuştan ak saç varmış. Nenemin anlattığına göre bu ak ben iki yaşındayken başlamış.

İki yaşına kadar süt emmişim. İlk çocukluğumda anneme çok bağlıymışım.

O.Y. *- Anneniz ve babanızdan biraz söz eder misiniz?*

H. P. - Babam 17 yaşındayken Dünya savaşına katılmış. Bir yıl sonra Filistin' de İngilizlere esir düşmüş; iki yıl Mısır'da esir kaldıktan sonra bırakılmış. Sonra Urfa' nın kurtuluş savaşına katılmış.

Meslek olarak halı kilim satmaya başlamış. Sonra bu işi bırakmış, manavlık yapmış.

Gençliğinde çok gezmiş tozmuş, evlenince iş-ev ve cami arasında yaşamaya başlamış. Acıya, sıcağa, soğuğa pek aldırış etmezdi; çok sade yaşardı; gerçek bir stoacıydı.

Annem babama benzemezdi. Dışa dönük ve hareketli bir kadındı. Konukları, arayanı soranı çoktu. Çiçeklere saygısı vardı. Eski harflerle kitap okurdu. İstanbul'da bir gün evime geldi; yerde bir kitap gördü. "Kitap hiç yere bırakılır mı?" dedi bana.

Annem, babamın bulunduğu çarşıdan asla geçemezdi. Caddelere girmez, alış verişe gitmezdi. Yaşlandıktan ve babam öldükten sonra biraz değişti; dünyaya azıcık uymaya başladı.

O.Y. *-Anneniz yaşıyor mu? Çocukken anneye olan bağlılığınızı neye dayandırıyorsunuz? Psikanalizde anneye olan bağlılık babaya olan korkudan kaynaklandığı söylenir.*

H. P. - Hayır, annem yaşamıyor, 6 ağustos 2001'de öldü. Çocukken anneme bağlılığımı, uzun süre süt emmeme bağlıyorum. Babam ciddi bir adamdı, ama bizleri hiç korkutmazdı. Küçük çocuklarını severdi.

O.Y. *- Kaç kardeşsiniz? Çocukluğunuza dair neler anımsıyorsunuz? Kardeşlerinizle ilişkileriniz nasıldı?*

H. P. - İki kız, dört erkek kardeşiz. Çocukluğuma dair çok şey anımsıyorum. İlk *Kuran* dersine gittiğimde, sanırım beş yaşındaydım. Altı yaşında çıraklığa başladım. Dokuz yaşında okula başlayıncaya kadar hem *Kuran* derslerine gittim, hem çıraklık yaptım. Kuyumcu çırağı iken ustamın sahte altın bastığına tanık oldum.

Beni okula göndermiyorlardı. Ben heveslendim, istedim ve okula başladım. Okulla çıraklığı yine birlikte yürüttüm. Liseyi böyle hem bir terzide çalışarak, hem okuyarak bitirdim.

Kardeşlerimle ilişkim, Urfa'dayken iyiydi. Sonra yavaş yavaş uzaklaştık. Özellikle yurt dışında kalışım ve onlarla ayrı dünyalarda yaşamamız bizi birbirimizden uzaklaştırdı.

O.Y. *-Dindar bir aileden geldiğiniz söylenebilir mi? Öğrenime başlamadan önce çevrenizde kültürel anlamda etkilenebilecek birileri var mıydı?*

H. P. - Evet, ailem dindardı,özellikle babam dindardı, ama öyle sofu birisi değildi.

Okula başlamadan beni kültürel olarak etkileyen, o sıralarda ortaokul ve liseye giden komşu çocukları oldu. Özellikle çizdikleri renkli desenler, yazıları, kitapları çok ilgimi çekiyordu.

O.Y. *- Öğreniminize nerede başladınız,bununla ilgili neler anlatacaksınız?*

H. P. - Öğrenimime Urfa Atatürk İlkokulu'nda başladım. Sonra ortaokulu ve liseyi de Urfa Lisesi'nde okudum.

Okul yıllarım benim en güzel günlerim oldu. Okul hem bilgiydi, hem de özgürlük. Urfa gibi bağnaz ve tutucu bir yerin havasından okul sayesinde kurtuldum.

O.Y. *- O yıllarda aklınızda kalan ilginç bir anınız var mı?*

H. P. - Benim çocukluk anılarım çoktur. İlkokulu birinci sınıfı bitirdiğim yıl. Bir pazar evden çıkıp gitmiştim. Bana nereye gidiyorsun, ne yapıyorsun diye sormazlardı. Öğle saatinde eve geldim ve bir daha gittim. Akşam eve döndüğümde beni çok tuhaf karşıladılar : " Parayı sen mi aldın? " dediler.

Evde, yukarıda çardakta aynanın önüne bir elli lira varmış. Elli lira yerinden yok olmuş. Sonra çardağın penceresinde renkli bir ipliğe sarılı otuz beş lira bulunmuş. Anlaşılmayan, tuhaf bir şeydi bu. Eğer parayı ben aldıysam, o otuz beş lirayı sonra oraya nasıl bırakmış

1969 Mikrobiyoloji Kürsüsü

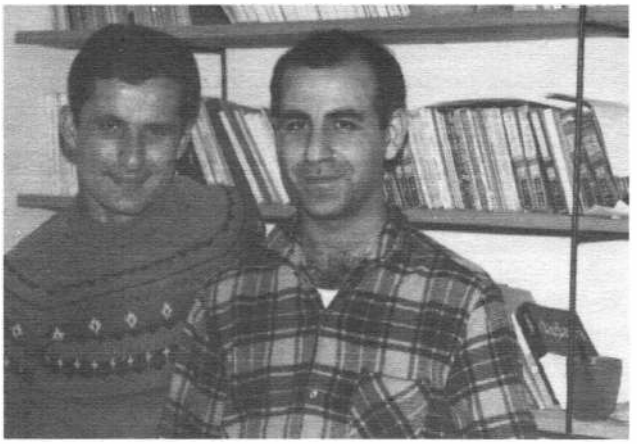

1971 İstanbul Sülemaniye

olabilirdim? Eve benden başka da gündüz girip çıkan olmamıştı.. Neyse beni sıkıştırmadılar; annemle ablamın kafası karışıktı.

Neyse akşam yemeğine oturduk. Yemek yerken ablam birden bağırmaya başladı "Turan! Turan! Topları dama gitti. O iki kere eve girdi çıktı, dedi.

Turan bizim evin arkasında oturan bir delikanlıydı.

Babam bana hemen Turan' ı çağırmamı söyledi. Gittim Turan'ı çağırdım. Babam parayı alıp almadığını Turan'a sordu :

- Valla ben almadım, Ahmet amca, dedi Turan.

Babam çok üstelemedi; Turan gitti. Ama parayı Turan'n aldığı, ikinci kez de geldiğinde otuz beş lirayı pencereye bıraktığı belliydi.

Turan komşumuza geliyordu. Çünkü komşumuz da Ermeni'den dönmeydi; Turan'ın annesi de Ermeniymiş, evlenirken Müslüman olmuş.Turan'ın babası erken ölmüştü. Annesi terzilik yapıyordu. Geri bıraktığı parayı da evden aldığı renkli iplikle sarmıştı.

Turan bir gün komşuda uyurken, birisi Turan'a seslenıyor: "Turan, kalk! kalk! Ahmet amca parayı istiyor."

Turan uyku başında yanıt veriyor :

- Parayı aldığımızı niçin söyledin?

Böylece Turan parayı aldığını itiraf etmiş oldu.

Sonra Turan'ın annesi o parayı ödedi.

O.Y. *- Lise ve Üniversite yıllarından söz eder misiniz?*

H. P. - Ortaokul ve liseyi aynı zamanda terzilik yaparak okudum. Bu dönem içinde beş kez iftihar levhasına geçtim. Ayrıca çok kitap okuyordum. Lise I benim için bir dönüm oldu. O yıl dinsel inancım sarsıldı. Din ile bilim arasında bir seçim yapmam gerekiyordu. Ben bilimi seçtim.

Lise sonda, son dersteyken, 27 Mayıs askeri hareketi oldu. Ben bu harekete sevindim. Çünkü Menderes iktidarı, gerici bir yönetimdi. Lise sınavlarından üç gün sonra Urfa'yı bıraktım, İstanbul'a geldim. İki yıl öncesi de İstanbul'a gelmiş, yazı Beyoğlu'nda bir terzide çalışarak geçirmiştim.

Üniversite'de okumak için, Fen Fakültesi, Fizik Kimya bölümüne yazıldım. Dersler iyi gidiyordu. Sınavlar sırasında biraz rahatsızlandım. Bir hemşire bana aspirin verdi. Aspirinden mide kanaması geçirdim. Peşinden uykusuzluk başladı. Fakülteyi bıraktım.

O.Y. *- Öğrenim yaşamınızdan sonra neler yaptınız? Bir yurt dışı serüveniniz var sanırım. O dönem ülkemizdeki durumdan da söz edebilir misiniz?*

H. P. - O zaman liseyi bitirenler için yedek subay askerlik vardı. Ben askerliğimi asker öğretmen olarak yaptım. Sonra bir yıl yine boşta kaldım. İş ararken İstanbul Tıp Fakültesi, Mikrobiyoloji'ye girdim. Orada bana bir araştırma işi verdiler: Aspergillus Niger'den sitrik asit üretmek.

Bu kürsüde üç yıl çalıştım. Çalışma arkadaşlarımla ilişkilerim çok iyiydi. Ayrıca sık sık sinemaya ya da tiyatroya gidiyordum.

Öte yandan öğrenci hareketleri de başlamıştı. Bir öğle saatinde Üniversite'nin bahçesine çıkmıştık. Dışarıda gösteri yapan bir öğrenciyi iki polis yakaladı, sürükleyerek içeri getirirken, üçüncü bir polis öğrencinin yüzüne şiddetli tekmeler savurdu. O yıllarda **Kanlı Pazar'**ı da yaşamıştık. Teknik Üniversite baskınında Vedat Demircioğlu öldürülmüştü. Süleyman Demirel ülkeyi bir sömürge genel valisi gibi yönetiyordu.

Ben Mikrobiyolojide'ki çalışmayı bitirdiğimde 12 Mart 1970 askeri hareketi oldu. Ben de birçokları gibi bu hareketten tedirgindim. Kalktım, Fransa'ya gittim. Dört yıl kaldım, döndüm.

O.Y. *- Bilim ve felsefeye ilginiz nerede ve nasıl başladı?*

H. P. - Liseyi fen dalından bitirdim. Sonra da Fen Fakültesi' nde okudum. Burada okurken, felsefeci iki arkadaşım vardı; onlarla felsefe konularını tartışıyordum. Yine Mikrobiyoloji'de çalışırken, Evrim Kuramı ile ilgili kitaplar almış okumuştum. Fransa'da da bir yıl hücre biyolojisi ve Evrim Kuramı dersleri gördüm.

O.Y. *- Yurt dışından döndükten sonra neler yaptınız?*

H. P. - Yurt dışından döndükten sonra bir gün Vedat Günyol'un yanındaydım. Masis Kürkçügil de oradaydı. Fransızcan bir kitap çevirip çevirmeyeceğim bana sordu. Kitabı çevirdim, beğenildi. Böylece çevirmenliğe başladım.

O.Y. *- Yaşamınızı çeviri yaparak mı kazanıyordunuz? Maddi zorluklar yaşadınız mı?*

H. P. - Çeviri yaparak yaşıyordum. Arada bir özel dersler verdiğim de oluyordu. Geçim sıkıntısı

elbette oldu ve oluyor.

***O.Y.** - Sonra bir daha yurt dışı var herhalde?*

H. P. - Evet, 12 Eylül 1980 askeri hareketi yayın dünyasını durdurdu. Bana üçüncü kez yurt dışına gitmek düştü. (ilk kez 1964' te gitmiştim .).

***O.Y.** - Bir yazar olarak yayın dünyası konusunda neler düşünüyorsunuz?*

H. P. - Benim iyi görüştüğüm bir yayınevi sahibi vardı: Turhan Bozkurt. Bakınız o bana ne söylemişti: "Şu güzel kitabı basıyoruz, okunmuyor. Ama şu yazarın kitaplarını basıyoruz, okunuyor. Oysa bu yazarın yazdıklarında bir şey yok".

Türkiye'de yazar geleneği yok ki okur geleneği olsun.

Yazarların, çevirmenlerin güvenini kötüye kullanan yayınevleri var. Ama yayınevlerini de dağıtıcılar, kitapçılar dolandırıyor.

***O.Y.** - Psikanalize özel zaman ayırdığınızı görüyorum. Neden Psikanaliz?*

H. P. - Aslında ben en çok edebiyatla uğraşıyorum. İnsan Psikanalizi bilmeden aydın olamaz. Ben iki yıl Paris'te sadece Psikanaliz üzerine çalıştım, ama pek bir işe yaramadı. Oysa kişisel olarak psikanalizden çok şeyler öğrendim. İnsanı tanımanın en iyi yolu, psikanalizden geçiyor. *Eğitimde Özgürlük ve* Saldırganlık kitabım aslında psikanaliz açısından bir kitap.

***O.Y.** - Kitaplarınızla ilgili okuyuculardan nasıl bir tepki aldınız. İlginç bir anınız var mı bununla ilgili?*

H. P. - Kitaplarımla ilgili pek tepki almadım. Bir seferinde, bir yerde misafirlikteydim. Genç bir kadın, belli ki kitaplarımdan çok rahatsız olmuş. Karşıma geçti ; "Söyle bakayım, imanın var mı?" dedi yüksek sesle.

Ben de kendisiyle dalga geçtim. Sonra kadınların çarşaf giymesinden filan söz etti. Ev sahibinin akrabasıydı, ama konuşmasına pek izin vermedi.

Bir de bir otobüs yolculuğu sırasındaydı. Önümde oturan yolcular benim adımı söylüyor, *Eğitimde Özgürlük ve Saldırganlık* kitabımı konuşuyorlardı. Bir süre onları dinledikten sonra: "O sözünü ettiğiniz yazar benim" dedim.

Çok tuhaflarına gitti. Yolculardan birisi öğretmenmiş.

***O.Y.** - Biraz da özel yaşamınızdan konuşalım. Bu geçen sürede ailenizle olan ilişkileriniz devam etti mi? Bildiğim kadarıyla hiç evlenmediniz. Dünya görüşünüz evlenmeme kararınıza etkili oldu mu?*

1982 Poscule Crusson ile

H. P. - Ailemle ilişkim liseden sonra uzaktan ve çok az sürdü. Yine de birazıcık var. Benim için önemli olan aile değil de, toplum. Toplumla ilişkim 12 Eylül darbesi ve yurt dışına gidişimle bozuldu. Fransa'da iyiydim; çalışıyor, yaşıyor, geziyordum.

Aslında iki kez evlenme girişimim oldu, ama sanırım çok bireyciyim. Evlilik yaşamı için yeterli bir güdüye sahip değilim. Bu da kendi ailemden kalan bir miras. Çünkü baba evindeyken de aile ile pek bütünleşmedim. Kendi başıma davranıyor, istediğim gibi eve girip çıkıyordum.

O.Y. *- Kardeşleriniz kuyuculuk yapıyordu sanırım. Sizin dine ve geleneksel yaşama aykırı duruşunuzu kardeşleriniz nasıl karşıladı?*

Kardeşlerimin bana karşı doğrudan bir tepkileri olmadı, ama bana iyi gözle bakmadıklarını biliyorum.

O.Y. *- Son zamanlarınızdan söz eder misiniz? Neler yapıyorsunuz?*

H. P. - Evet, son zamanlarımı yaşıyor gibi bir duygu içindeyim. Ama bu duygu bende yirmi yıldır var. Çalışmadığım gün yok diyebilirim. En son yine din çevresinde yazılar yazıyorum. Örneğim *Mitoloji ve Dinsel İnanç, Laiklik Sorunu* gibi. Bu yazılar bir dergide yayınlanabileceği gibi, bir arada bir kitap olarak da yayınlanabilir.

O.Y. *- Eski arkadaşlarınızla görüşüyor musunuz? Geçenlerde biri size ulaşmak istediğini bildirip mailinizi istemişti. Sizi arayıp da bulamayan çok sanırım.*

H. P. - Eski arkadaşlardan çoğu artık yaşamıyor. Geri kalanlar da genelde gençliklerine göre daha tutucu ve dindar oldular. Geriye yine de görüşülecek birkaç arkadaş kaldı.

O.Y. *- Son olarak ne söylemek istesiniz?*

H. P. - İyi ve iyimser şeyler söyleyecek değilim. Yayın dünyası hafif ve magazin yayınlarına ağırlık veriyor. Okullarımızın kültürel içeriğinin boşalması, din eğitimine ağırlık ve dersaneler, okumanın sonunu getiriyor. Önümüzdeki bu din ağırlıklı eğitim yılları ülkede karanlığı daha da artıracaktır.

Çünkü din cehalet demektir, cehaletin kutsallaştırılmasıdır.

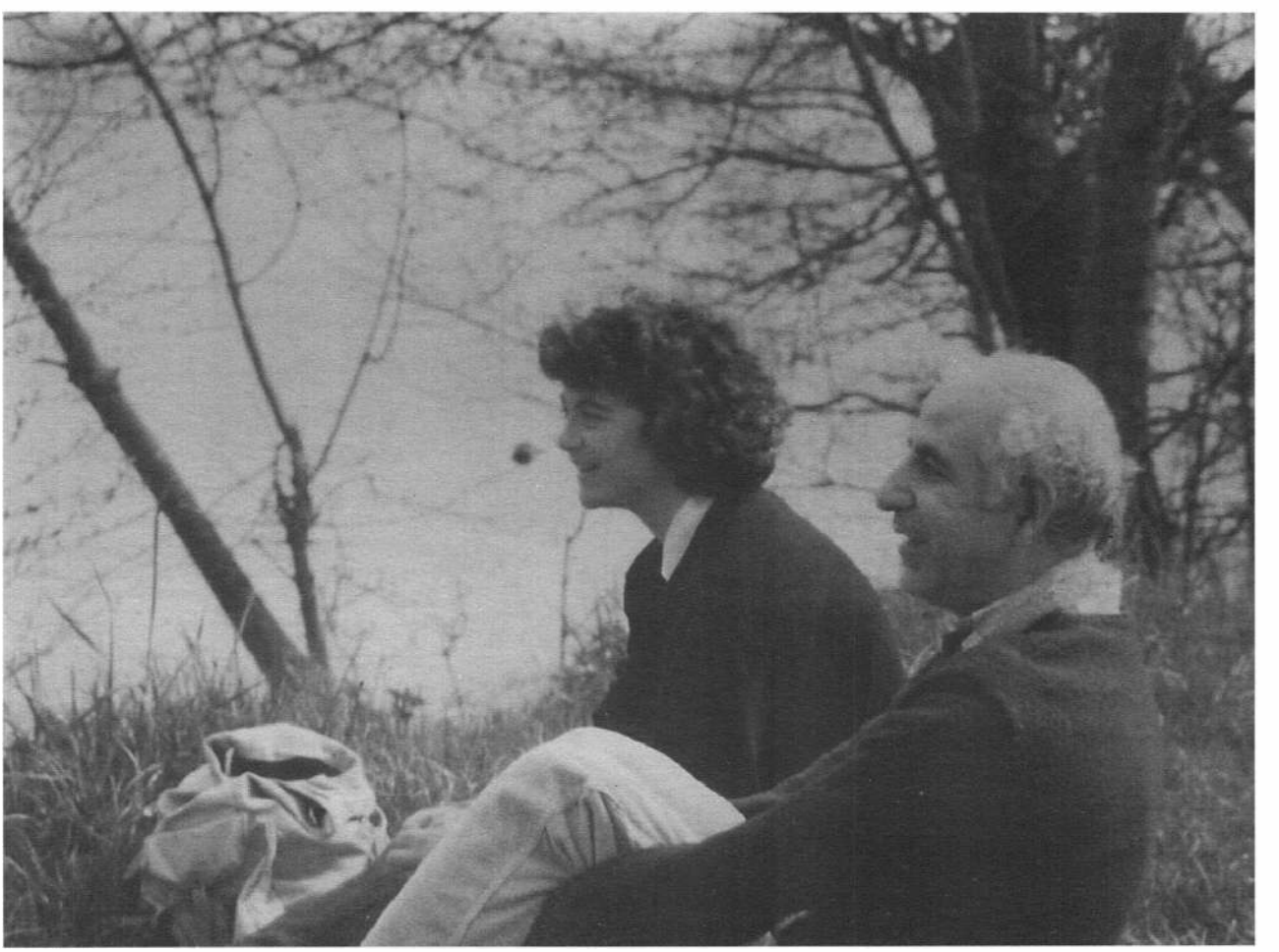

1984 Müyenne Irmağı Kıyısı Fransa

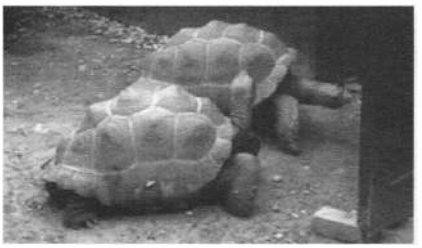

115 yıl sonra şok ayrılık

Dünyanın en uzun süreli ilişkilerinden birine sahip olan dev kaplumbağalar Bibi ve Poldi'nin beraberliği, 115 yıl sonra sona erdi.

Henüz iki küçük kaplumbağa iken bir araya gelen ve yüz yılı aşkın bir süredir birbirlerini terk etmeyen Bibi ve Poldi'nin ilişkisi, Bibi'nin beklenmedik kararı üzerine bitmek üzere.

Avusturya'nın Reptilienzoo Happ kertenkele bakımevinde yaşayan ve her ikisi de 100 kilonun üzerinde olan iki dev kaplumbağadan biri, eğer isteseydi geride kalan onca yılda diğerini öldürebilirdi. Bu durum 115 yıl yaşanmadı ancak Bibi'nin erkek arkadaşına olan sabrı, en sonunda tükenmiş görünüyor.

Dişi dev kaplumbağa, son günlerde Poldi'nin kabuğunu ısırıp parçalar koparırken, erkeği ona ne zaman yaklaşmak istese saldırıya geçiyor. Bu durumun düzelmediğini gören endişeli bakıcılar, Poldi'yi, Bibi'nin öfke saçan saldırılarından korumak için ayrı bir bölüme aldı. Bakıcılar ayrıca, iki kaplumbağanın evliliğini kurtarmak için cinsel güç artırıcı ve birbirinden güzel yemekler kullandı ama sonuç alınamadı.

Happ, "Uzun süredir bir arada olan hayvan çiftlerinin ayrılığı çok nadir rastlanan bir durum. Bu yüzden ikisinin bir araya geleceğini ümit ediyoruz" dedi.

Avrupa'nın ilk sanatçıları biz olmayabiliriz

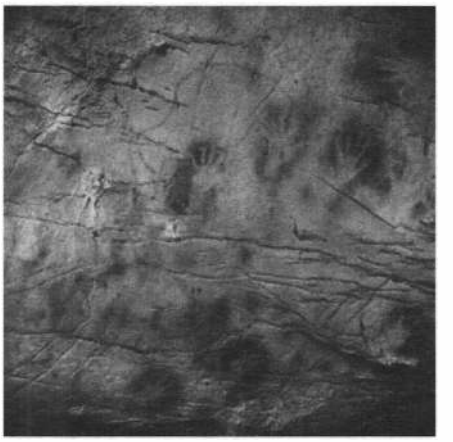

İspanya'nın kuzeyindeki El Castillo mağarasındaki resimlerin kalıntılarını en yeni metodlarla analiz eden bilim insanları, duvar çizimlerinin en eskisinin 40 bin 800 yıl öncesine ait olduğunu ortaya çıkardı. Mağaranın duvarındaki en eski resmin kırmızı, büyük bir daire olduğunu belirten bilim insanlarının araştırması, Science dergisinde bugün yayımlandı.

Araştırmaların ulaştığı yeni tarih, modern insan Homo sapiens'in atalarının, Neandertaller ile Avrupa'da yaşadığını döneme işaret ediyor. Bazı araştırmacılar ise El Castillo'daki resimlerin, Homo Sapiens'in ortaya çıkmasından önceki tarihlere ait olabileceğini savundu.

Barcelona Üniversitesi'nden Joao Zilhao, "Neandertallerin Avrupa'nın ilk sanatçıları olduğunu düşünmek çok şaşırtıcı olmaz" ifadesini kullandı.

Modern insana en yakın tür olarak kabul edilen ancak nesli tükenen Neandertaller, saldırgan ve hayvani mağara adamları olarak bilinse de, bilim insanları onların aptal olmaktan çok uzak olduğunu belirtti. Neandertaller, ölülerini gömüyor, karmaşık el aletleri yapıyor ve süsleme için çeşitli renklendirici maddeler kullanıyorlardı. Zilhao ve meslektaşları, 2010 yılında İspanya'nın güneyinde kırmızı ve sarı pigmentlere bulanmış deniz kabukları bulmuştu. Zilhao, bu kabukların Neandertaller tarafından makyaj veya vücutlarını boyamak için kullanıldığını düşünüyor.

Neandertaller, 30-50 bin yıl önce yok olmalarına rağmen, Homo Sapiens'lerle yakın ilişkiler de kurdular. Bugün, modern insanların yüzde 1-4'ünün DNA'lı Neandertallere dayanıyor.

Mamutların nasıl yok olduğu kesinleşti

Yapılan en son araştırmalar, tüylü dev hayvanların, insanlığı bugün tehdit eden faktörler nedeniyle yok olduğunu gösterdi. Bunlar arasında iklim değişikliği ve yaşam ortamlarındaki değişimler öne çıkıyor. Ayrıca, insan nüfusunun hızla artması da mamutlar için kaçınılmaz değişimlere neden oldu.

Nature Communications dergisinde yayımlanan araştırmaya göre, mamutların sonunu en başta iklim değişikliği getirdi. Araştırmada yer alan ABD'nin California Üniversitesi'nden Glen MacDonald, "Benzer bir durum, insanlığın önünde yatıyor" dedi.

Binlerce yıl öncesine uzanan ve mamutların yaşamını etkileyen tüm faktörlerin haritasını çıkaran araştırmacılar, mamutların sonunun bazı talihsizliklerle de çakıştığını ifade etti.

Buzul Çağı'nın sona erdiği 15 bin yıl önce, fil familyasına ait olan tüylü mamutların nüfusu artışa geçti. Buzulların erimeye başlamasına rağmen, sıcaklık mamutların hayatta kalması ve tükettikleri bitkilerin gelişmesi için idealdi. Ancak, Kuzey Amerika ile Asya'yı birbirine bağlayan Beringia kara parçası ve bu kara parçasının bağlantılı olduğu Alaska, Yukon ve Sibirya'da yaşayan mamutlar için, ideal yaşam şartları uzun süre var olmadı.

Kaynak: NTV BİLİM

Aseksüel olmak

BBC TÜRKÇE

21 yaşındaki Jenny Goodchild, İngiltere'nin Oxford kentinde okuyan bir öğrenci. Herhangi birine cinsel ilgi duymadığını söylüyor ve kendisini 'aseksüel' olarak tanımlıyor. Peki, cinselliğin her geçen gün daha çok konuşulabildiği, cinselliğe ilişkin tabuların yıkıldığı bir toplumda aseksüel olmak ne demek?

Jenny Goodchild, Birleşik Krallık'ta kendisini aseksüel olarak tanımlayan yüzde 1'lik bir kesimin parçası. Aseksüeller, genellikle dini nedenlerden dolayı cinsel ilişkide bulunmayan, yani bir anlamda 'bekarlık yemini' etmiş olanlardan farklı. Çünkü bekarlık yemini etmek bir 'tercih' iken, aseksüellik 'cinsel yönelim' olarak tanımlanıyor.

ASEKSÜELLİK NEDİR?

Aseksüeller cinsel ilgi duymazlar. Kimileri aseksüelliğini fark etmesini "eve dönmek" ya da "kim olduğunu anlamak" diye tanımlıyor.

Aseksüelliğin şahsi tecrübe olarak hayatın bir dönemine mi yoksa tümüne mi yayıldığı tam olarak bilinmiyor. Birçok aseksüel için seks ve romantizm birbirinden ayrı kavramlar. Kimileri çok yakın romantik ilişki yaşıyor ama cinselliğe yanaşmıyor. Romantik ilişki yaşayan aseksüellerden bazıları kendisini hetero, gay ya da lezbiyen aseksüel olarak tanımlıyor.

İnsanların 'denemediysen, cinsellikten hoşlanıp hoşlanmadığını nereden bileceksin ki?' dediklerini anlatan Jenny, görüşünü "Peki heteroseksüelseniz, sizinle aynı cinsten bir insanla cinsel ilişkiyi denediniz mi hiç? Hoşlanmayacağınızı nereden biliyorsunuz? Biliyorsunuz, çünkü ilgilenmiyorsunuz, denemiş olmanız ya da olmamanız fark etmez, ilginizi çekmiyor" sözleriyle açıklıyor.

Dünya genelinde, kendilerini aseksüel olarak tanımlayanların internetteki başlıca buluşma noktası olan AVEN, aynı zamanda aseksüellik üzerine en geniş kaynaklara sahip ortamlardan biri. AVEN, aseksüel kesim içinde duygusal ihtiyaçların, aynı cinselliğin var olduğu kesimde olduğu gibi, çeşitlilik gösterdiğini vurguluyor.

ROMANTİK Mİ DEĞİL Mİ?

Warwick Üniversitesi'nden Sosyolog Mark Carrigan, "romantik" ve "romantik olmayan" aseksüeller arasında bir farktan bahsediyor. Carrigan, kimi aseksüellerin herhangi bir romantik yakınlaşma içine girmediklerini, sıklıkla kendilerine dokunulmasını dahi istemediklerini söylüyor.

Carrigan'a göre, "diğer bir grup ise cinsel ilgi duymasa da romantik bir ilişki içinde olabiliyor. Yani cinsel olarak karşılık vermeseler de kimi insanlara yakınlaşmak, onlar hakkında daha fazla şey öğrenmek, bir şeyler paylaşmak isteyebiliyorlar."

Bu, kendisini hetero-romantik olarak gören Jenni için geçerli. Cinselliğe ilgi duymasa da 22 yaşındaki Tim ile ilişkisi var. Tim ise aseksüel değil. Jenni, "Birçok kişi bencil olduğumu, Tim'i istediği her şeyi elde edemeyeceği bir ilişkiye hapsedip hapsetmediğimi soruyor. Kendisi gibi birisini bulup beraber olması gerektiğini söylüyorlar. Ama Tim mutlu görünüyor ve ben tercihi ona bırakıyorum" diyor.

Tim Jenni'yle zaman geçirmekten ve onu daha fazla tanımaktan memnun, ilişkilerinin romantik yönlerine yoğunlaştığını anlatıyor.

Tim, "Jenni bana ilk kez aseksüel olduğunu söylediğinde, tuhaf buldum ama sonra aseksüelliğin ne anlama geldiği konusunda varsayımlarda bulunmayacak kadar bilgim olduğunu düşündüm. İnsanlar genelde gece çıkınca biriyle beraber olmaları gerektiğini düşünürler ama benim hiçbir zaman seks saplantım olmadı" diye konuşuyor.

Ancak Jenni ve Tim sevgilerini birbirlerine sarılarak hatta öpüşerek gösteriyorlar.

ASEKSÜELLİĞE İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR

Bugüne dek bir kaç bilimsel araştırmaya konu olan aseksüellik, neden kimi insanların cinselliğe ilgi duymadığı konusunda spekülasyonu da beraberinde getiriyor.

Jenni, kimilerinin aseksüelliği bir bozukluk olarak algıladığını ve ilaç içerse iyileşebileceğini düşündüğünü, hormonlarını kontrol ettirmesi gerektiğini söylediğini anlatıyor. Kimilerinin ise daha da ileri gidip çocukluğunda taciz edilip edilmediğini dahi sorduğunu.

Sosyolog Carrigan bu alanda yeterli bilimsel araştırma olmamasını, 2001 yılında AVEN kurulana dek gerçek anlamda aseksüel bir topluluğun da olmamasına bağlıyor. Carrigan, aseksüelliğin, kişilik bozukluğu olarak görülen ve kişinin cinsel istek duymasa da bunu sorunlu bulduğu durumdan farklı olduğuna dikkat çekiyor ve birçok aseksüele başta bu teşhisin konduğunu belirtiyor.

CİNSELLİK ANLAYIŞI SORGULANIR MI?

Carrigan, "50, 60 yıl önce insanlar kendilerini aseksüel olarak tanımlama ihtiyacı duyuyorlar mıydı ya da toplum onların cinsellikle ilgilenmediklerini kabulleniyor muydu? Sanırım bu noktada derinden bir değişim yaşandı" diyor.

Sosyolog Mark Carrigan, gelecekte aseksüel kesimin "hayatın içinde, görünür" olmasının, aseksüel olmayan insanlar üzerindeki etkisinin ne olacağını merak ettiğini söylüyor. "Homoseksüellerden önce heteroseksüellik diye bir kavram yoktu" diyen Carrigan, toplumun yüzde 1'inin aseksüel olduğunun daha çok farkına varılması gerektiğini söylüyor. Carrigan bu durumun, insanlara kendi cinselliklerini de sorgulatacağı ve cinsellik anlayışlarını değiştireceği görüşünde.

Hayvan Yemek
Jonathan Safran Foer
Siren Yayınları / Araştırma

Yemek kültürümüzün oluşum süreci, yemek ile ilgili kafamızdaki yargılar, örülmüş duvarlar. Kahvaltıda neden makarna yemiyoruz, köpekleri çok severken neden inekleri yiyoruz, ya da diğer toplumlarda köpekleri yerken neden inekleri yemiyorlar.
Peki ya siz. Hangi hayvanları yiyor, hangilerini seviyorsunuz. Sofranızdaki hayvanın dehşet dolu öyküsünü iştahla okuyacağınız bir kitap. Sanki bu yazdıklarımdan sizleri vejetaryenliğe davetmiş gibi algılanabilir, fakat bu sofranızdaki çatalınızı batırdığınız şeye karşı bir uyanış çağrısıdır.
Afiyet olsun....

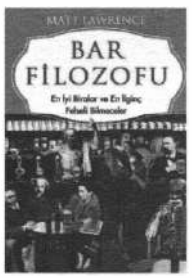

Bar Filozofu
(En İyi Biralar ve En İlginç Felsefi Bilmeceler)
Matt Lawrance
Say Yayınları / Felsefe Dizisi

"Tanrı kendi başına kaldıramayacağı kadar büyük bir bira fıçısı yaratabilir mi?"
"Evrenin sonunda bir meyhane var mı?"
"Bir bilgisayar, bira hakkında fikir sahibi olabilir mi?" Böyle aykırı soruların yanıtını öğrenmeye hazır olun! Bar filozofu, biranın ve felsefenin dünyalarını birleştirerek sizi en ünlü ve şaşırtıcı felsefi bilmeceleri çözmeye çağırıyor! Bar filozofları bu kitap sayesinde hem dünyanın en kaliteli biralarını tanıma hem de ilkçağdan günümüze dek felsefecilerin aklını en çok kurcalayan konular üstünde düşünme fırsatını yakalayacaklar. Kitabı okurken Lukretius'un Mızrağı, Zenon'un İkilemi, Platon'un Biçimleri gibi en eski felsefi düşünceler ile Zamanda Yolculuk ve Işınlanma Sorunsalı gibi en yeni tartışmalar hakkında bilgi sahibi olacaksınız. Bar filozofu hem eğlenmek hem felsefe yapmak isteyenler için birebir...

Demokrasi Savaşçıları Olarak Marx ve Engels
August H. Nimtz
Yordam Kitap
Kuram / Siyaset Dizisi

Karl Marx ve Friedrich Engels, insanlığın demokrasi mücadelesinde belirleyici sıçrama dönemi olan 19. yüzyıl demokratik hareketinin başkahramanlarıdır. Ne var ki, 20. Yüzyıl kapanırken, Marx ve Engels'in düşünceleri ile siyasi demokrasinin bağdaşmadığı gibi bir iddia adeta dünya çapında kabul görür oldu. Nimtz, kitabında bu iddiaya meydan okurken, günümüz entelektüellerinin Marx'ı ve Engels'i her şeyden önce entelektüeller ya da sadece "büyük düşünürler" olarak gösterme eğilimine de karşı çıkıyor. Onların her şeyden önce siyasi eylemci ve devrimci olduklarını vurguluyor. Marx ve Engels'in, komünistler olarak 1848-1849 devrimci ayaklanmalarına aktif şekilde katılmaları, demokrasi kavgasındaki etkilerini güçlendiren dersler ve sonuçlar çıkarmalarına imkân verdi. Bu, sosyalizm kavgasını geliştirirken demokratik mücadeleyi ilerletmenin tümüyle Marx ve Engels'in başarısı olduğu iddiasını da içinde taşıyor. Kitapta ayrıca, köylülükle ilgili siyasi tutumları, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına verdikleri önem, kadınların eşitliği için mücadeleleri, sözde Avrupa merkezci önyargıları, 19. yüzyıl sonları Rusya'sı gibi büyük bir çoğunlukla köylü ve geri kalmış bir ülkede sosyalist devrimin olanaklılığına ilişkin görüşleri gibi konularda Marx ve Engels hakkında sıkça dile getirilen eleştirilere de yanıt veriyor. "Nimtz, Marx ve Engels'in söyleyip yazdıklarını değil de, ... bunlarla gerçekte yaptıkları arasındaki ilişkiyi sorgulayarak, yani çalışmalarının bu pratik yanını inceleyerek, tarihteki yerlerine ilişkin düşündüklerimizi değiştirmeyi hedefliyor. Özgün ve tam zamanında yazılmış bir kitap." -Collin Leys- Socialist Register editörü

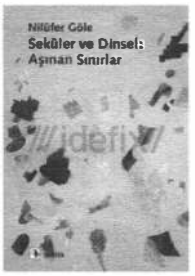

Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar
Nilüfer Göle
Metis Yayınları
Edebiyat Dışı Dizisi

Nilüfer Göle, seküler-dinsel ayrımını benlik, devlet ve kamusal alan açısından inceliyor ve günümüzde çatışma ve uzlaşmalarla, iç içe girişlerle, yeniden yorumlamalarla ikiliğin her iki teriminin de kayda değer biçimde dönüştüğünü ileri sürüyor. Yakın dönem de sekülermodernliğin ve ona ait iktidar alanlarının ciddi bir sorgulamayla karşılaştığını, bu sorgulama ve karşılaşmanın en belirgin biçimde ortaya çıktığı yerin Avrupa olduğunu, İslam'ın Avrupa'daki varlığının hem Avrupa'nın hem de Müslümanların kendi benlik temsillerini dönüştürdüğünü, Avrupa Birliği'nin siyasal ve kültürel geleceği açısından bir tür turnusol kâğıdı işlevi gördüğünü dile getiriyor.
Göle'nin farklı zamanlarda yazılmış yedi makalesini bir araya getiren bu kitabı, seküler modernliğin günümüzdeki güç kaybının nedenlerini ve aynı zamanda bunun sosyal ve beşeri bilimlerdeki yansımalarını anlamak için okunmalı.

Bilmek ve İstemek
(Toplu Eserler 12)
Arthur Schopenhauer
Say Yayınları / Felsefe Dizisi

"Karanlıktan şikâyet eder, bir bütün olarak varoluşun anlamını, fakat özellikle de bizimle bütün arasındaki münasebeti anlamadan ömrümüzü tükettiğimizden yakınırız. Şu halde sadece hayatımız kısa değildir, fakat bilgimiz de bütünüyle onunla sınırlıdır; çünkü ne doğumumuzdan önceki zamana ne de ölümümüzden sonraki zamana bakabiliriz. O nedenle bilincimiz, deyim yerindeyse, geceleyin bir an için çakıp sönen bir şimşekten başka bir şey değildir. Dolayısıyla sanki bir ifrit, şaşkınlığımızdan [ve onun verdiği sıkıntı ve tedirginlikten] şeytanca bir zevk almak için bilgimizin kalanının tamamını bizden muzırca bir niyetle esirgemiş gibidir.
Bizim hayatımız ölümden alınmış bir borç olarak görülebilir; uyku da bu durumda bu borç için her gün ödenen faiz olacaktır. Ölüm açıkça kendisinin bireyin sonu olduğunu ilan eder, fakat onda yeni bir varlığın tohumu yaşamaya devam eder."
Eğer bilmemiz gerektiği gibi bilseydik, istememiz çocukların istemesinden farksız olur muydu? Ve böyle sınırsız sorumsuz istemeyle dünya bugün olduğu gibi yangın yerine döner miydi?

Cinselliğin Tarihi
Michel Foucault
Ayrıntı Yayınları
"Ağır" Kitaplar Dizisi

"Hiç tereddütsüz 20. yüzyılın en büyük düşünürlerinden biri olarak görülebilir Michel Foucault. Onun önemi, her şeyden önce, çağdaş Batı felsefesinde tarihdışı niteliğe sahip olduğu kabul edilen "özne" kavramını tarihselleştirme çabasından kaynaklanır. Düşünür, başta elinizdeki kitap olmak üzere birçok çalışmasında öznenin bir felsefi kategori olarak kuruluşuna dair kışkırtıcı sorular ortaya atar: "Özne" dediğimiz şey tarihsel süreç içinde nasıl kurulmuştur? Bu kuruluş sürecini hangi söylemsel çerçeveler, hangi bilgi/iktidar mekanizmaları, hangi hakikat oyunları kuşatır? Bireyselleştikçe, yani kendimizi eylemlerimizin birer "özne"si olarak gördükçe özgürleştiğimiz düşüncesini hangi devasa tertibatlar ayakta tutar?

Kitaplarınızı göndermek için:
Düşünbil Dergisi PK:17 35161 Buca / İZMİR

Dijital Oyunlarda Şiddet
Deniz Yengin
Beta Basım Yayım
Araştırma-İnceleme Dizisi

Dijital oyunlarda şiddet bireyi mi yönlendirir yoksa toplumun içindeki şiddet dijital alana mı yansır. Toplumsal alandaki şiddet unsurunun dijital alandaki varoluş şekli. Dijital alanda ki iletişimler de şiddetin uygulanması, sosyal medyadaki şekli. Şiddetin temel olgusu, iletişim ortamında şiddet. İletişimsizlikten doğduğu savunulan şiddetin iletişim çağındaki uygulanma şekli üzerine yapılmış bir araştırma kitabı.

Sonsuza Tanıklık / Emmanuel Levinas'tan Seçme Yazılar
Emmanuel Levinas
Metis Yayınları / Felsefe Dizisi

Fransız felsefesinin önde gelen düşünürü Levinas'ın 1930'lardan 1990'lara kadar süren felsefe yolculuğunun başlıca anlarını bir araya getirdik bu seçkide...
Ben ve başkası, yüz yüze ilişki, öznelik, varlık, felsefe, aşk ve eros, etik ve adalet, Tanrı ve Sonsuz üzerine bilgece metinler ve yanı sıra kendisiyle yapılmış söyleşiler okuyacaksınız bu kitapta.
Başkası'yla ilişkinin filozofu olarak tanınan Levinas'ın, bütün yapıtı boyunca, nasıl, "insanın insan için olduğu bir dünya"nın peşine düştüğüne tanık olacaksınız.
Eleştirel düşüncenin günümüzde ulaştığı düzeyi temsil edecek nitelikteki yazarlardan yaptığımız özel derlemelerdir Metis Seçkileri. Kavrayış ve sezgileriyle yaşadığımız çağın düşünce iklimine katkıda bulunmuş yazarlardan örnekler sunuyoruz bu dizide.
Başka bir ülkede yaşayan bir yazan Türkçe'de tanıtırken, sözkonusu iki toplum arasındaki dil, kültürel birikim, yayınlanmış ve ayınlanmamış öncüller gibi farklılıkların getirdiği güçlükler var. Türkiye'deki okuma ortamının kendine özgü koşullarını gözönünde tutarak hazırladığımız seçkilerle bu güçlüğü aşmak, eleştirel düşünceyi Türkçe'de tartışılabilir istiyoruz.

Biyokapital
(Genom-Sonrası Hayatın Kuruluşu)
Kaushik Sunder Rajan
Metis Yayınları
Edebiyat Dışı Dizisi

Hem bilimsel araştırmalar hem de siyasal iktisat alanına katkı yapan en önemli çalışmalardan biri Biyokapital. Kaushik Sunder Rajan bu çalışma bağlamında, 1999'dan 2004'e uzanan beş yıllık bir zaman dilimi boyunca, ABD ve Hindistan'daki biyoteknoloji laboratuarlarında ve yeni kurulan şirketlerde saha araştırmaları yapıyor. Daha sonra biliminsanları, girişimciler, risk sermayedarları ve ülke politikalarını belirleyen kişileri de dahil ettiği araştırmasını, iki ülkedeki ilaç geliştirme süreçlerini karşılaştırarak sürdürüyor ve farklı uygulamalar ile araştırma-geliştirmenin hedeflerini, finansal mekanizmaları, ilgili hükümet düzenlemelerini ve umut vaat eden bu yeni teknolojilerin reklam ve pazarlama stratejilerini inceliyor.
Rajan, genom araştırmaları gibi çağdaş biyoteknolojilerin ancak ortaya çıktıkları iktisadi pazarla ilişkili olarak anlaşılabileceğini savunuyor. Biyoteknoloji ile piyasa güçlerinin, yani "tekno-bilimsel kapitalizmin" çağdaş dünyayı nasıl şekillendirdiğine ilişkin, teorik açıdan son derece zengin bir araştırma sunuyor. Marxçı değer teorilerini Foucaultcu biyopolitik kavramlarıyla diyaloğa sokarak, 20. yüzyılın sonuyla 21. yüzyılın başlarında, yaşam bilimlerinin nasıl olup da hem ekonomik hem de epistemik değerin en önemli üreticilerinden biri haline geldiğini inceliyor.

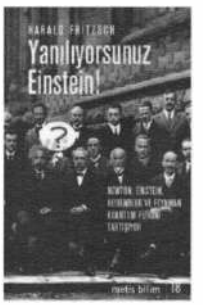

Yanılıyorsunuz Einstein!
(Newton, Einstein, Heisenberg ve Feynman Kuantum Fiziğini Tartışıyor)
Harald Fritzsch
Metis Yayınları / Bilim Dizisi

Tüm zamanların en önemli fizikçilerinden dördü bir araya gelip kuantum fiziği hakkında konuşsaydı ortaya nasıl bir sohbet çıkardı? Hiç şüphesiz ilginç bir sohbet. Aydınlatıcı. Kışkırtıcı. Hatta eğlenceli.
Alman fizikçi Harald Fritzsch'in Newton, Einstein, Heisenberg ve Feynman'ı bir araya getirdiği "Yanılıyorsunuz Einstein!" bu sıfatların hepsine sahip. Adrian Haller adlı (kurmaca) bir fizik profesörünün bir tren yolculuğu sırasında uyuyakalmasıyla rüyalar âleminde buluşan bu büyük fizikçilerin sohbeti, kuantum kuramının doğuşunu, gelişimini ve bugünkü durumunu yalın ve akıcı bir dille anlatıyor. Sohbet esnasında fizikçilerin birbirlerine takılmaları ve tatlı kaprisleri de cabası. Sözgelimi Einstein ısrarla "İhtiyar"ın evrenle zar atmayacağını, evrenin bir kumarhane olmadığını söyleyerek kuantum kuramına ilişkin hoşnutsuzluğunu dile getirirken, diğerleri onu kuantum kuramına kötü babalık etmekle, kuramın doğumuna katkıda bulunduktan sonra onu ortada bırakmakla suçluyor. Fizikçiler kendi aralarında konuşadursun, biz okurlar da bu sohbete kulak misafiri olarak modern fiziğin en zorlu konularını daha iyi kavrama imkânına kavuşuyoruz.

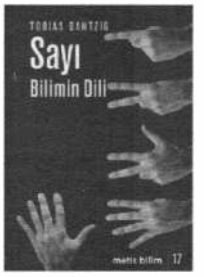

Sayı: Bilimin Dili
Tobias Dantzig
Metis Yayınları
Edebiyat Dışı / Metis Bilim Dizisi

Sayı kavramı tarih boyunca nasıl bir gelişim izledi? Einstein'ın "sayının evrimi üzerine okuduğum en ilginç kitap" diye nitelediği bu klasikleşmiş eserinde matematikçi Tobias Dantzig, bu sorudan yola çıkarak sayıyı mercek altına yatırıyor. Dantzig, matematik tarihini emin adımlarla ilerleyen bir süreç olarak değil, rastlantıların ve sezginin büyük rol oynadığı bir süreç olarak canlandırıyor.
Üzerinde nadiren durduğumuz sıfır kavramının icadı, sayıların mistik anlamları ve onlara atfedilen gizem, sayı ibadeti, ilginç paradokslar, matematikçileri asırlardır düşündüren problemler ve daha birçok konu, Dantzig'in anlattığı ilginç öykünün birbirine bağlı halkalarını oluşturuyor. Bu kitabı okurken görüyoruz ki, yaşadığımız gerçekliğin dokusuna bu kadar derinlemesine işlemiş olan sayı kavramını daha yakından tanımak, bize kendi düşünce yapımız hakkında da önemli ipuçları veriyor.

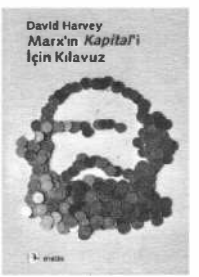

Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz
David Harvey
Metis Yayınları
Edebiyat Dışı / Metis Bilim Dizisi

Doğru insanın doğru kitabı yazması çok rastlanan bir durum değil. Ya da çok yetkin bir öğretmenden zevkli bir ders almak... David Harvey yaklaşık kırk yıldır sürdürdüğüKapital derslerinden hareketle ve öğrencilerinden gelen soru ve tepkileri göz önünde bulundurarak bu kılavuz kitabı hazırladı: "Her şeyin her şeyle nasıl ilişkilendiğini daha iyi anlamak ve böylece kendi tikel çıkarlarını ve pratik siyasi çalışmalarını daha iyi konumlandırıp bağlama oturtmak için sağlam bir teorik zemin arayan pek çok öğrenci ve aktivist var. Marksist teorinin temellerine dair bu sunumun onlara yardımcı olacağını umuyorum... Bu 'kılavuz'un, bir tür seyahat kılavuzu gibi yola çıkmak isteyen herkese rehberlik etmesini amaçladım."
Kapital bugün her zaman olduğundan daha güncel. Önerimizin kolay olmadığını biliyoruz: Hem Kapital'i bölümler halinde okumanızı, hem de bölümlere eşlik edecek şekilde Harvey'in kılavuzunu okumanızı tavsiye ediyoruz. Daha fazla ertelemeden...

Kitaplarınızı göndermek için:
Düşünbil Dergisi PK:17 35161 Buca / İZMİR

Düşünüyorum, Öyleyse Varım!
(Çocuklara Olumlu Düşüncenin Gücünü Öğretmek)
Kristina Tracy, Loise L. Hay
Butik Yayınları
Çocuk Kitapları Dizisi

Çocuklar için tasarlanmış Çıtır çıtır felsefe serisinden sonra, çocuklar için yazılmış olumlu düşüncenin gücünü öğretmek çok yararlı bir kitap olacaktır. Önce "insan" olmasını istediğimiz çocuklarımıza... Çocuklara Olumlu Düşünmenin Gücünü Öğretmek "Düşünceleriniz yaşamınızı yaratır!" Louise Hay'in 25 yılı aşkındır tüm dünyadaki insanlara öğretmeye çalıştığı mesaj budur. Çocuklar düşünceleri ve sözleri üzerinde denetimleri olduğu güçlü düşüncesini öğrenebilir ve anlayabilirler. Bunun yaşamları üzerindeki etkilerini görebilirler.

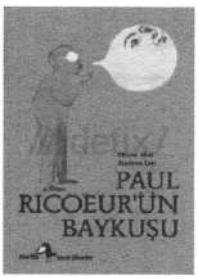

Paul Ricoeur'ün Baykuşu
Olivier Abel
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı kazanmalarını amaçlıyoruz. Paul Ricoeur'ün Baykuşu, Küçük Filozoflar dizisinin yedinci kitabı.
Akşam çökmüş, kitapları ve anılarıyla baş başa olan filozof Paul Ricoeur, çalışmaya devam ediyor. Zamanının düşünürlerine sorular sormak için dünyanın dört bir yanını dolaşmıştı. Şimdiyse omuzuna tünemiş baykuşuyla birlikte filozofumuz yeni bir yolun başlangıcında: İnsanın kendisini kabullenmesinin, kendine Evet demesinin yolu nedir?

Karl Marx'ın Hayaleti
Donatien Mary, Ronan de Calan
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı kazanmalarını amaçlıyoruz. Karl Marx'ın Hayaleti, Küçük Filozoflar dizisinin dördüncü kitabı.
Merhaba, ben Karl Marx... Ne mi yapıyorum bu çarşaf ın altında? Uzun hikâyedir bu: Sınıf kavgasının hikâyesi. Acıklı bir hikâye, ama hep birlikte sonunu tatlıya bağlamaya, bir mutlu son yazmaya çalışacağız.

Bilge Sokrates'in Ölümü
Jean Paul Mongin, Yann Le Bras
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı kazanmalarını amaçlıyoruz. Bilge Sokrates'in Ölümü, Küçük Filozoflar dizisinin üçüncü kitabı.
Sokrates insanları kendilerini bilmeye çağırır. Atina sokaklarında yürür, rastladıklarının yakasına yapışır: "Kendini bil! Servet peşinde koşma, hakikati ara, filozof ol!" Ama bu sözleri Atinalıların hiç hoşuna gitmez.
Bilge Sokrates yargılanıp idama mahkûm edilir.

Leibniz: Mümkün Dünyaların En İyisi
(8-12 Yaş Arası Çocuklar)
Jean Paul Mongin
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı kazanmalarını amaçlıyoruz. Leibniz: Mümkün Dünyaların En İyisi, Küçük Filozoflar dizisinin altıncı kitabı. İki temel sorusu var kitabın:
- Bundan daha iyi bir dünya olamaz mı? - Yaşadığımız dünya olabilecek dünyaların en iyisi mi gerçekten? Hikâyemizde, Alman filozof Wilhelm Leibniz ömrünün sonlarına doğru bir akşam, bütün evreni açıklamak için yazdığı satırlara artık son noktayı koyduğunu düşünüyordu. Ne var ki küçük dostu Théodore "kötülük" sorununu anlayamamıştı: İnsanlar bu kadar büyük suçları nasıl işleyebiliyordu?

Lao-Tzu: Ejderhanın Yolu
Miriam Henke
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı kazanmalarını amaçlıyoruz. Lao-Tzu: Ejderhanın Yolu, Küçük Filozoflar dizisinin beşinci kitabı. Lao-Tzu'nun doğumunu bir kuyrukluyıldız müjdelemişti. Büyümüş de küçülmüşe benzeyen bu çocuk, ileride İmparator'un kütüphanesinde çalışacak, zamanla bilim ve bilginin boş laftan başka bir şey olmadığını düşünecekti. Sarayda iktidarın insanı yozlaştırdığına tanık olunca, bilgeliği aramak için yollara düşecekti.

Descartes Amca'nın Kötü Cini
Jean Paul Mongin
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı mazanmalarını amaçlıyoruz. Descartes Amca'nın Kötü Cini, Küçük Filozoflar dizisinin ikinci kitabı. Soğuk bir kış gecesi, bütün şehir uykuya dalmış, Descartes Amca'nın ise içine kurt düşmüş, gözüne uyku girmiyor: İki kere iki yoksa dört etmiyor mu? Acaba Kötü Cin beni kandırıyor mu? Yoksa bu koca dünya bir rüya mı?

Profesör Kant'ın En Çılgın Günü
Jean Paul Mongin
Metis Yayınları
Küçük Filozoflar Dizisi

Küçük Filozoflar Dizisi, 8-12 yaş çocukları için filozofların hikâyelerini anlatan çok güzel resimlenmiş kitaplardan oluşuyor. Diziyle çocukların felsefeye zevkli bir giriş yapmalarını, kendi sorularının peşinden gitme alışkanlığı mazanmalarını amaçlıyoruz. Profesör Kant'ın En Çılgın Günü, Küçük Filozoflar dizisinin ilk kitabı. "Ne bilebilirim? Ne yapmalıyım? Ne ümit edebilirim?": Königsberg Üniversitesi'nin kılı kırk yaran profesörü İmmanuel Kant, bir yandan hayatının en çılgın gününü yaşarken, bir yandan da bu tür soruların cevabını arıyor.

libido

LİBİDO SAYI 4 KİTAPÇILARDA

www.facebook.com/libidodergisi

İletişim: dusunsel@hotmail.com

AYLIK TEOLOJİ VE PSİKANALİZ DERGİSİ

Libido 1 / Nisan 2012

Libido 2 / Mayıs 2012

Libido 3 / Haziran 2012

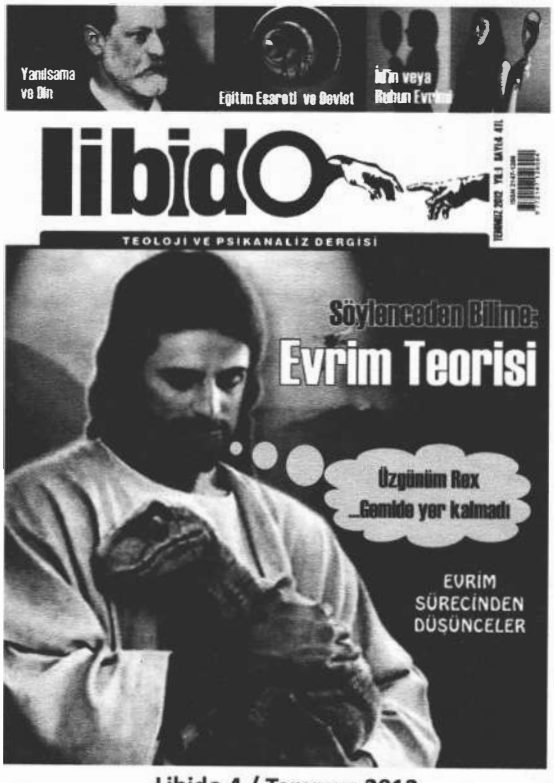

Libido 4 / Temmuz 2012

İşe Doğru Yerden Başlamak İçin...

Üniversite Kültür'dür.

Fakülteler ve Bölümler

Eğitim Fakültesi*
Mimarlık Fakültesi*
Mimarlık

Fen-Edebiyat Fakültesi
Fizik
İngiliz Dili ve Edebiyatı
Matematik-Bilgisayar
Moleküler Biyoloji ve Genetik
Psikoloji
Türk Dili ve Edebiyatı

Hukuk Fakültesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat
İşletme
İşletme (Karma Eğitim)
Uluslararası İlişkiler
Uluslararası Ticaret*
Uluslararası Enerji Politikaları*

Mühendislik Fakültesi
Bilgisayar Mühendisliği
Elektronik Mühendisliği
Endüstri Mühendisliği
İnşaat Mühendisliği

Sanat ve Tasarım Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı**
İletişim Tasarımı-(Multimedya)**
- Canlandırma Sineması
- Fotoğraf ve Video
- Grafik – Web Tasarımı
- Oyunculuk
- Plastik Sanatlar
- Sinema – TV (Yapım-Yönetim)

İletişim Sanatları (Reklamcılık ve Halkla İlişkiler)
Sanat Yönetimi (Sanat Kurumları Yöneticiliği ve Sanat İşletmeciliği)

(*) 2012-2013 akademik yılında öğretime başlayacaktır.
(**) Özel Yetenek

Meslek Yüksekokulları

Adalet Meslek Yüksekokulu*

İşletmecilik Meslek Yüksekokulu
Bankacılık ve Sigortacılık
Dış Ticaret
Pazarlama
Grafik Tasarımı
Halkla İlişkiler ve Tanıtım
İşletme Yönetimi
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları
Turizm ve Otel İşletmeciliği
Lojistik
Havacılıkta Yer Hizmetleri Yönetimi*
Hava Lojistiği*

Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bilgisayar Programcılığı
Elektronik Teknolojisi
İklimlendirme ve Soğutma Teknolojisi
Radyo-TV Teknolojisi
Uçak Elektroniği*
Çocuk Gelişimi*

Facebook.com/IKUedu
Twitter.com/IKUedu

TC İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
15. yıl

Ataköy Yerleşkesi, Bakırköy 34156 / İstanbul
Şirinevler Yerleşkesi, Bahçelievler 34191 / İstanbul
İncirli Yerleşkesi, Bakırköy 34147 / İstanbul
Tel: 0212 498 41 41 **Pbx** **Faks:** 0212 498 43 06

www.iku.edu.tr